

Επιστημονικόν Βήμα τοῦ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΥΠΟΧΡΕΩΣΙΣ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΠΗΓΗ ΩΦΕΛΕΙΑΣ

Ἀνεκοινώθη ἤδη διὰ τοῦ «Διδασκαλικοῦ Βήματος» τῆς 10ης τρέχοντος ἡ ἀπόφασις τῆς Διοικήσεως, ὅπως διαθέσῃ προσεχῆς τεῦχος τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ Βήματος τοῦ Διδασκάλου» πρὸς δημοσίευσιν ἄρθρων καὶ μελετῶν ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Πρωτάνεως τῶν Ἑλλήνων Παιδαγωγικῶν καὶ ἐκ τῶν κορυφαίων τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον συγχρόνων του σοφοῦ Καθηγητοῦ καὶ Ἀκαδημαϊκοῦ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ. Οὕτω θὰ δοθῇ ἡ εὐκαιρία εἰς τοὺς Ἕλληνας διδ)λους νὰ ἀντιληφθῶσι βαθύτερον τὸ πολύμορφον, πολυσχιδὲς καὶ ἐκτεταμένον ἔργον τοῦ Ν. ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ, ὅπερ, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, προῶρισται ἐπὶ δεκαετηρίδας τουλάχιστον, ν' ἀποτελῇ τὴν ἀφετηρίαν διὰ πᾶσαν προσπάθειαν προωθήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀπαραίτητον βάσιν δι' ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν καὶ ἀπόκτησιν τῆς δυνατότητος παρακολουθήσεως τῆς ἐξελιξέως τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης.

Τὸ σχετικὸν τεῦχος θὰ ἐκδοθῇ εὐθὺς ὥς συγκεντρωθοῦν αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι τῶν εὐγενῶς προσφερόντων νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην Ἐπιστημόνων καὶ Ἀνωτέρων Ἐκπαιδευτικῶν, ὥς ἐπίσης καὶ τῶν Ἐπιθεωρητῶν καὶ διδασκάλων, οἵτινες ἐξεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ στερηθῶσι τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐκδηλώσουν τὰ αἰσθήματα εὐγνωμοσύνης των πρὸς τὸν κυριώτερον τῶν συντελεστῶν τῆς ἐξυψώσεως τῆς θέσεως τοῦ διδ)λου καὶ τοῦ σχολείου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Ἡ οὕτω ἐγκαινιζομένη ἐμφάνισις εἰς τὸν Κλάδον τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Παιδαγωγικῶν ἀνδρῶν δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἐκδήλωσιν ὀφειλομένης τιμῆς πρὸς τοὺς ἐργασθέντας διὰ τὴν πρόοδον τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἔργου τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ εἶναι ἐν ταύτῳ ἡ σημαντικωτέρα ἴσως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας διδ)λους τὸ ἐπιστημονικὸν περιεχόμενον τῆς ὁργανώσεως. Διότι περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐπιθυμεῖ ὁ διδάσκαλος νὰ γνωρίσῃ τὸν βίον, τὰς ιδέας, τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀγωγῆς τῶν παιδῶν ἀγῶνας τῶν πρωτοπόρων ἐν τῇ προσπάθειᾳ τῆς μορφώσεως τῆς ἀνηλίκου γενεᾶς.

Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον νὰ διατίθενται σελίδες τινες τοῦ «Ἐπιστημονικοῦ Βήματος» καὶ διὰ τὴν δημοσίευσιν μελετῶν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου μεγάλων Παιδαγωγῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων, συγχρόνων καὶ παλαιότερων.

Τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀναμένει ἡ Διοίκησις ν' ἀναλάβουν οἱ δυνάμενοι νὰ χρησιμοποιήσουν τὰς ἀπαραιτήτους πηγὰς ἐκπαιδευτικοὶ καὶ δὴ διδάσκαλοι.

Θὰ δώσουν οὗτοι τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς διδασκάλους τῶν Ἑλληνοπαίδων, ὡς γράφει ὁ ἄξιοτ. Διευθυντὴς τῆς Μαρασλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας κ. Γ. Παλαιολόγος, προλαμβάνων εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς τῆς Διοικήσεως διὰ τῆς ἀποστολῆς πρὸς αὐτὴν μελέτης τοῦ Γυμνασιάρχου κ. Δεδούση περὶ Γάλλου Παιδαγωγοῦ τοῦ 17ου αἰῶνος, «νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ἔχουν ὥς ἄξια πρότυπα τῆς ἀποστολῆς των τοὺς ἐργασθέντας μὲ ἐξαιρετικὴν αὐτοθυσίαν, συνάμα δὲ μὲ ἐμβρίθειαν καὶ ἀποτελεσματικότητα, ὑπὲρ τοῦ Παιδιοῦ καὶ τοῦ Λαοῦ των.»

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΚΑΙ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Σημείωσις. Ἐν ἔτει 1949 ἐδημοσίευσεν ἡ Παιδαγωγικὴ ἐκπαιδευτικὴ ἐπιτροπὴ τὸ «Πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τῶν σχολείων τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως». Κατὰ τὴν σύνταξιν αὐτοῦ κατέβαλλον πάντες προσπάθειαν, ἵνα ἀποβῇ τοῦτο κατὰ τὴν ἀρίστην τῆς λέξεως σημασίαν συγχρονισμένον. Καὶ νῦν δὲ ἐπιθυμῶν νὰ βοηθήσω ἐτι μάλλον τοὺς λειτουργοὺς οὐ μόνον τῆς στοιχειώδους, ἀλλὰ καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ἀπαιτήσεων, τὰς ὁποίας προβάλλει ἡ σύγχρονος παιδαγωγικὴ εἰς τὴν σύνταξιν ἐπιστημονικῶς ὀρθῶν προγραμμάτων, καὶ νὰ συντελέσω εἰς τὴν ὁσὺν τὸ δυνατόν ταχύτεραν ἐκδοσιν *ἐπισήμων* ἀληθῶς συγχρονισμένων, παρέχω τὸ ἀκόλουθον δημοσίευμα, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ—κατόπιν ἀδείας τῆς οἰκίας ἐπιτροπῆς τῆς συντάξεως—ἄρθρον δημοσιευθὲν ἐν τῷ *Lexikon der Pädagogik*, Verlag A. Francke, Bern, 1950—1952. Ὅτι ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἀλλαγῶν συμβαινόντων εἶναι, νομίζομεν, λίαν ὠφέλιμον. Διότι οὕτως εἶναι δυνατόν νὰ λάβῃ ὁρθὰς τινὰς ὁδηγίας περὶ τοῦ προγράμματος ὁ ἑλληνικὸς ἐκπαιδευτικὸς λειτουργός, ὅστις ἐν τῇ ἑλληνικῇ ὀλίγα εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγινώσκῃ.

Ἐν τῷ σχολεῖῳ διδάσκονται περισσότερα τοῦ ἐνὸς μαθήματα. Διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἶναι καθωρισμένη ἐκ τῶν προτέρων ἡ ἀκολουθία τῶν ἐπὶ μέρους μεθοδικῶν ἐνοτήτων ἐν ἐκάστῳ μαθηματι καὶ αἱ ὥραι τῆς διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος κατὰ τὴν ἀριθμὸν καὶ κατὰ τὴν θέσιν αὐτῶν ἐν τῇ ἡμερησίᾳ σχολικῇ ἐργασίᾳ. Εἶναι δὲ δυνατόν νὰ γίνεταί τοῦτο μόνον, ἂν ἡ πολιτεία παρέχῃ εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς ὠρισμένον πρόγραμμα τῶν μαθημάτων. Τοῦτου δὲ ἕνεκα, πάντοτε, ἀφ' οὗ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας ἔχει ἀναλάβει ἡ πολιτεία, τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων εἶναι οὐσιώδης συστατικὸν τῆς ὁργανώσεως τοῦ σχολείου.

Διὰ τοῦ προγράμματος καθορίζονται τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς διδασκτέας ὕλης, ὁ ἀριθμὸς τῶν διδασκτέων μαθημάτων καὶ τῶν διδασκτικῶν ὥρων ἐκάστου αὐτῶν.

«Ἀλλ' ὅσονδὴποτε σπουδαῖον καὶ ἂν εἶναι κατὰ τὰς περιστάσεις τὸ ζήτημα τοῦ προγράμματος, δὲν εἶναι ὅμως τὸ σπουδαιότατον τῶν σχολικῶν ζητημάτων. Τὸ σπουδαιότατον εἶναι τὸ τῆς μορφώσεως διδασκάλων» (Kerchensteiner). Τὸ πρόγραμμα θὰ ἦτο περιττόν, ἂν ἦτο δυνατόν εἰς ἕκαστον σχολεῖον νὰ ἐργάζεται εἰς καὶ μόνος διδάσκαλος, πλήρης ἀγάπης πρὸς τὸ

ἐπάγγελμα, ἀρτίως προπαρασκευασμένος ὑπὸ παιδαγωγικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἐποψίν καὶ ἔχων τὸ φυσικὸν χάρισμα τοῦ διδάσκειν. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους ἐγίνετο ἡ σχολικὴ ἐργασία, ἀναγκαῖον θὰ ἦτο νὰ ὑπάρχῃ πρόγραμμά τι χάριν τῆς ἀρμονικῆς συνεργασίας τῶν διαφόρων σχολείων. Πάντως ὅμως τὸ πρόγραμμα τοῦτο θὰ εἶχε μόνον τυπικὴν καὶ ἐπιδεικνύουσαν σημασίαν πρὸ τοῦ σπουδαιότητος ἐκείνου, δηλαδὴ τοῦ τῆς προσωπικότητος τοῦ διδασκάλου.

Κατὰ τῆς διδασκαλίας, ἥτις ἀκολουθεῖ αὐστηρῶς τὸ πρόγραμμα, λέγεται, ὅτι αὐτὴ δεσμεύεται ὑπερβολικῶς ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ καθίσταται ἀδύνατος ἡ παρατήρησις καὶ βαθύτερα ἐξέτασις γεγονότων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται αἰφνιδίως καὶ διὰ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον νὰ προῖδῃ τις. Τοιαῦτα δὲ ἐπ' εὐκαιρίας σχολικαὶ ἐργασίαι διδουν ζῶντες εἰς τὸ ἔργον τοῦ σχολείου, εἶναι πολὺ ἐλκυστικώτεροι καὶ διδασκτικώτεροι ἐκείνων, αἵτινες αὐστηρῶς ἀκολουθοῦν τὴν ὑπὸ τοῦ προγράμματος καθωρισμένην ἐκλογὴν τῆς ὕλης.

Αἱ ἀντιρρήσεις ὅμως αὗται ἰσχύουν, ἂν τὸ πρόγραμμα περιέχῃ ἐν πάσῃ λεπτομέρειᾳ τὴν διδασκτέαν ὕλην, ἐπιβάλλεται δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου ἡ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὑπάρχουν ἀπὸ πολλοῦ προσπάθειαι πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ συνήθους τοῦτου προγράμματος τῶν μαθημάτων δι' ἄλλου ἐλευθερωτέρου.

Ἡ καλουμένη *συγκεντρωτικὴ διδασκαλία*, ἡ *μαθητικὴ διδασκαλία*, ἡ *διδασκαλία κατὰ τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους* καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ἀπόπειραι πρὸς μεταρρύθμισιν τῆς διδασκαλίας ἀπαιτοῦν ἰδιαίτερα προγράμματα.

Τέλος δὲ ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μνημονεύσωμεν, ὅτι πολλοὶ ἤδη ἔχουν ὑποδείξει τὴν ἀνευ προγράμματος διδασκαλίαν, δηλαδὴ τὴν καλουμένην ἐπ' εὐκαιρίας διδασκαλίαν.

Πρότερον ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνετάσσοντο προγράμματα περιλαμβανόμενα τὸ ἐλάχιστον ποσὸν ὕλης, τὸ ὁποῖον ὥφειλε νὰ διαῶξῃ σχολεῖόν τι.

Ἐτερον εἶδος προγράμματος εἶναι ἐκεῖνο, καθ' ὃ τίθενται τὰ ἀνώτατα ὅρια, ἅτινα ὑπὸ τοὺς ἀρίστους ὅρους εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτυχάνωνται, ἀλλὰ νὰ μὴ ὑπερβαίνωνται. Μετὰ δὲ τὸν πρῶτον οἰκουμένην πόλεμον πολλαχοῦ τὰ προγράμματα ἀνεθεωρήθησαν. Ἀντὶ τῶν προγραμμάτων, τὰ ὁποῖα θέτουν τὸ κατώτατον ἢ τὸ ἀνώτατον ὅριον, συνετάσσοντο προγράμματα.

τά ὅποια περιωρίζοντο εἰς τὴν δῆλωσιν τῶν σκοπῶν, οἱ ὅποιοι ὀφείλουσαν νὰ ἐπιτυχάνωνται καὶ ἐν τῇ καθόλου διδασκαλίᾳ καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐκάστου μαθήματος. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ καὶ ἀκριβεστέραν καθοδήγησιν τῶν διδασκάλων προσηρτῶντο πολλάκις προγράμματα εἰδικά, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν ὑποχρεωτικά. Ἀλλ' ὅμως αἱ νομικαὶ διατάξεις τῶν προγραμμάτων ὑποχρεώθουν τὸν διδάσκαλον νὰ ἐπεξεργάζεται τὴν διδασκίαν ὕλην κατὰ μεθοδικὰ ἀξιώματα καὶ οὕτω νὰ συντάσῃ τοπικὰ προγράμματα καὶ προγράμματα τῶν διαφόρων ἐργασιῶν.

Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτοις ἐνταῦθα πρόκειται καὶ περὶ τῆς κατανομῆς τῶν μαθημάτων κατὰ τὸν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ σχολείου τιθέμενον χρόνον, γίνεται ὡσαύτως λόγος περὶ ἐβδομαδιαίων, περὶ μηνιαίων καὶ περὶ ἐτησίων προγραμμάτων. Ἡ νεωτέρα αὕτη ἀντίληψις περὶ τῆς συντάξεως προγράμματος τινος ἀποβλέπει εἰς τὸ νὰ προφυλάττῃ τὴν κατὰ πρόγραμμά γινομένην διδασκαλίαν ἀπὸ ὑπερβολικῆν προσήλωσιν εἰς σχῆμά τι καὶ νὰ παρέχῃ ἀρκετὴν ἐλευθερίαν περὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς διδασκαλίας.

Ἀλλ' ἐπειδὴ συχνάκις μετατίθενται οἱ διδάσκαλοι εἰς ἄλλα σχολεῖα καὶ μαθηταὶ δὲ πολλάκις ἀλλάσσουν σχολεῖα, ἵνα διατηρῇται ἡ ἐνότης καὶ ἡ συνέχεια τῆς σχολικῆς ἐργασίας, ἀναγκαῖον εἶναι τοῦλάχιστον διὰ τινὰ μαθήματα—π. χ. διὰ τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, τὴν ἀριθμῆσιν, τὴν γραφὴν, τὰ γυναικεῖα χειροτεχνήματα—ἀναγκαῖον εἶναι τὰ προγράμματα νὰ ὀρίζουν ὑποχρεωτικὴν ἐτησίαν ὕλην.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων περιέχει τὸ πρόγραμμα ὑποχρεωτικὰς τινὰς ὁδηγίας. Ὅθεν πρόγραμμά τι νεώτερον περιέχει, τὰ ἀκόλουθα. Μέρος, ἐν ᾧ ἀναγράφεται ἡ δι' ὅλα τὰ σχολεῖα ὑποχρεωτικὴ ὕλη διδασκαλίας. Εἰς τοῦτο δὲ προσαρτᾶται μέρος περιέχον καὶ μὴ ὑποχρεωτικὴν ὕλην, ἥτις εἶναι δυνατόν κατὰ τοὺς ἐκάστοτε κρατοῦντας ὅρους νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον καὶ ἀπὸ σχολείου εἰς σχολεῖον.

Καὶ νῦν ἐρχόμεθα εἰς ἕτερον ζήτημα, τὸ τῆς *θεωρίας περὶ τοῦ προγράμματος*.

Ἡ θεμελιώδης σημασία, τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχῃ πρόγραμμά τι εἰς τὴν ὁργάνωσιν τοῦ σχολείου, ἀπὸ μακροῦ παρώρμησε παιδαγωγοὺς καὶ μεθοδικοὺς νὰ μελετήσουν τὰ κύρια, περὶ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ δίδῃ πληροφορίας πρόγραμμά τι. Τοιαῦτα δὲ ἐρευνᾶν ὡδήγησαν εἰς θεωρίαν περὶ τοῦ προγράμματος, ἥτις εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμόζεται εἰς ἅπαντα τὰ εἶδη σχολείων καὶ ὑπὸ τοὺς διαφορωτάτους σχολικοὺς ὅρους.

Ἐπειδὴ τὸ πρόγραμμα εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιότατων εἰς τὴν λειτουργίαν σχολείου τινὸς πραγμάτων, ὀφείλει τοῦτο νὰ ἐκπληροῖ τοὺς ἀκολουθοῦντας ὅρους. Ἡ διδασκαλία εἰς πᾶν σχολεῖον ὀφείλει νὰ εἶναι διηρθρωμένη κατὰ μαθήματα. Ἡ ἐκλογὴ δὲ τούτων εἶναι τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότατον ζήτημα,

ἐπειδὴ δὲν εἶναι πᾶν μάθημα κατάλληλον διὰ πᾶν εἶδος σχολείου.

Δεύτερον πρόβλημα μετὰ τὸ τοῦ καθορισμοῦ τῶν μαθημάτων εἶναι τὸ τῆς κατανομῆς αὐτῶν εἰς τὸν καθόλου χρόνον τῆς διδασκαλίας. Ἐναρξίς καὶ πέρας τῆς διδασκαλίας ἐκάστου μαθήματος πρέπει νὰ ὀρίζονται ἀκριβῶς, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἐβδομαδιαῖαι ὥραι δι' ἕκαστον μάθημα.

Πρὸς τοῦτοις τὸ πρόγραμμα ὀφείλει νὰ δίδῃ πληροφορίας περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς ὕλης εἰς ἕκαστον μάθημα καὶ περὶ τῆς κατανομῆς αὐτῆς εἰς χρονικὰ διαστήματα. (Ποσὸν τῆς κατ' ἔτος διδακτέας ὕλης). Τέλος δὲ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον, συντάσσεται κατ' ὀρθὰς παιδαγωγικὰς ἀρχάς, ὀφείλει νὰ περιέχῃ καὶ ὁδηγίας τινὰς περὶ τῆς ἀμοιβαίας σχέσεως τῶν διαφόρων μαθημάτων, δηλ. περὶ τῆς συγκεντρώσεως τῆς διδασκαλίας.

Κατὰ ταῦτα τρεῖς κυρίως ἀπαιτήσεις πρέπει νὰ πληροῖ τὸ πρόγραμμα.

1. Ὅρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθημάτων.
2. Ὅρίζει τὸν ἀριθμὸν τῶν ὥρῶν καθ' ἐκάστην ἐβδομάδα καὶ κατ' ἔτος, καθ' ἃς διδασκεται ἕκαστον μάθημα.
3. Παρέχει ὁδηγίας περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς ὕλης ἐν ἐκάστῳ μαθηματι καὶ περὶ τῆς συνδέσεως τῶν μαθημάτων.

Αἱ τρεῖς αὗται ἀπαιτήσεις δὲν ἔχουν τὴν αὐτὴν σπουδαιότητα δι' ἅπαντα τὰ εἶδη σχολείου. Οὕτω π.χ. διὰ τὸ Πανεπιστήμιον τὸ πρόγραμμα ἔχει δευτερεύουσαν σημασίαν. Ἐν τούτῳ ὀρίζονται γενικῶς τὰ μαθήματα, εἰς ἃ ὀφείλει ὁ φοιτητὴς νὰ ἐξετασθῇ.

Εἰ *σχολεῖα μέσης ἐκπαιδεύσεως*, τὰ ὅποια ἐπιδιώκουν ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, οἷαι εἶναι αἱ ἐμπορικαὶ σχολαί, αἱ μουσικαί, βιοτεχνικαὶ κ.λ.π. τὸ πρόγραμμα ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν. Βεβαίως τὸ πρόγραμμα ταιούτων σχολῶν εἶναι ἀρκετὰ μονομερές, ἐνεκὰ τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει ἐκάστη αὐτῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ αἱ σχολαὶ αὗται ἀποβλέπουν εἰς ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, ἀναγκάζονται νὰ περιορίζουν τὴν ἀρμονικὴν πασῶν τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν μόρφωσιν καὶ νὰ ἐνδιαφέρονται πρὸ πάντων περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς ὕλης ἐν ἐκάστῳ μαθηματι. Τοιοῦτοτρόπως τὸ πρόγραμμα τῶν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν γίνεται πρόγραμμα ὕλης. Συμβαίνει δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ χαρακτήρ τῶν ἐπαγγελματικῶν μέσων σχολῶν ἐκ τῶν προτέρων ἐπιβάλλει τὸν καθορισμὸν τῆς διδακτέας ὕλης.

Οὕσιωδὸς διάφορος εἶναι ἡ σημασία τοῦ προγράμματος διὰ τὰ Γυμνάσια, διὰ τὰς σχολὰς μορφώσεως διδασκάλων, διὰ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, δι' ἀσπικὰς σχολὰς κ.λ.π. Ἐἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πρόγραμμα νὰ διορίζεται εὐρέως ὑπὸ τινος γενικῶς ἀνεγνωρισμένου παιδευτικοῦ ἰδεώδους. Τὸ δὲ παιδευτικὸν ἰδεῶδες προκύπτει πάντοτε ἐκ τῶν πνευματικῶν κινήσεων καὶ διαφερόντων λαοῦ τινος. Ἀνευ σαφοῦς παιδευτικοῦ ἰδεώδους οὐδέποτε ἐπιτυγχάνεται πρόγραμμα, ἀπηλλαγμένον ἀνε-

πιτυχών συνδυασμών καὶ ἀντιθέσεων. Διὰ τοῦτο εὐκταῖον εἶναι πρόγραμμά τι νὰ συντάσσεται πάντοτε ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης παιδαγωγικῆς προσωπικότητος, ἥτις εἶναι μετὰ λόγου πεπεισμένη περὶ τῆς ἀξίας της καὶ δέχεται μὲν τὰς συμβουλὰς εἰδικῶν, ἀλλὰ λῶει τὸ ζήτημα τοῦ προγράμματος ἐξ ἑαυτῆς.

Τρίτον κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος ἀναγκαῖον εἶναι νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν οἱ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους λειτουργεῖ σχολεῖόν τι. Εἰς τὴν σύνταξιν δηλαδὴ προγραμματὸς τινος πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ παράγοντες τινες μᾶλλον ἐξωτερικοί.

Εἶναι φανερόν, ὅτι οἱ ὅροι, ὑφ' οὓς λειτουργοῦν τὰ σχολεῖα πολιτείας τινός, ὥς ὀρίζει τούτους ἡ σχολικὴ νομοθεσία, καὶ οἱ τοπικοὶ ὅροι, ὑφ' οὓς λειτουργεῖ ἕκαστον σχολεῖον ἐπιδροῦν θεωρητικῶς ἐπὶ τῆς ἐπεξεργασίας προγράμματός τινος· διότι ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πρόγραμμα νὰ εἶναι δυνατόν νὰ τίθεται ἀφετηρία τῆς διδασκαλίας παντός σχολείου, ἅμα δὲ καὶ νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐφαρμόζεται πρακτικῶς. Οὕτω δὲν εἶναι ὀρθόν νὰ τίθενται εἰς τὸ πρόγραμμα ἀπαιτήσεις, αἵτινες ἐπιβάλλουν μεταβολὴν τῶν νομικῶν διατάξεων, ἢ αἵτινες ἀπαιτοῦν παρὰ τῶν ἑκασταχοῦ σχολικῶν ἀρχῶν θυσίας μεγαλυτέρας τῶν δυνάμεών των. Ἐξ ἄλλου δὲ εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ συντάσῃ τις πρόγραμμα ὑποχρεωτικόν δι' ὅλα τὰ σχολεῖα ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ.

Ὅθεν πρέπει πάντοτε νὰ δίδεται ἐλευθερία πρὸς ἕλλογον μεταπλασμὸν τοῦ γενικοῦ προγράμματος εἰς τοπικὰ εἰδικὰ προγράμματα. Τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς ὁσὸν τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐποπτικότητος ὀφείλει νὰ παρορμᾷ τὸν διδάσκαλον νὰ θέτῃ πρὸ παντός τὴν στενοτέραν πατρίδα εἰς τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας. Οἱ δὲ γεωγραφικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ ὅροι ὀφείλουν νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν καὶ νὰ μὴ τίθενται ἐκποδὼν διὰ τῶν διατάξεων τοῦ προγράμματος. Πρὸ πάντων δὲ πρέπει κατὰ τὸ δυνατόν νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ ἰδιαίτεροι ἀνάγκαι τῶν σχολείων πόλεων καὶ τῶν σχολείων τῶν μικρῶν συνοικισμῶν διὰ καταλήλου ἐκλογῆς τῆς ὕλης κατὰ τε τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσόν καὶ δι' ἐλλόγου κατανομῆς τῆς ὕλης διὰ θερινὰ σχολεῖα καὶ διὰ χειμερινὰ καὶ διὰ κατανομῆς εἰς τὰ ἐπὶ μέρους σχολικὰ ἔτη. Τέλος ἀναγκαῖον εἶναι τὸ πρόγραμμα νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα καὶ ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν τῆς λέξεως σημασίαν. Αἱ παρατηρήσεις δὲ αὗται ἀναφέρονται πρὸ πάντων εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἱστορίας, τῆς γεωγραφίας καὶ τῶν φυσιογνωστικῶν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ τῆς μητρικῆς γλώσσης, τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ τοῦ ἄσματος.

Πρὸς τοῦτοις τὸ πρόγραμμα εὐκταῖον εἶναι νὰ λαμβάνῃ εὐρέως ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ φύλον, ὅπερ σπανίως καὶ ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μόνον ἀτελῶς γίνεται. Μόνον δι' ὀλίγα μαθήματα, ἅτινα διδάσκονται χωρι-

στά, ὥς διὰ τὴν χειροτεχνίαν, οἰκιακὴν αἰκονομίαν, φυσικὴν καὶ γυμναστικὴν συντάσσονται ἰδιαίτερα δι' ἕκαστον φύλον προγράμματα. Ἀλλὰ διὰ τὴν διδασκαλίαν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἀνω τῶν δώδεκα ἐτῶν πρέπει καὶ δι' ἄλλα μαθήματα νὰ συντάσσωνται ἰδιαίτερα δι' ἕκαστον φύλον προγράμματα, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν διδασκαλίαν γλωσσῶν, ἱστορίας, γεωγραφίας καὶ ἄσματος.

Πρὸς τοῦτοις ἀξίον μνείας εἶναι, ὅτι τὸ πρόγραμμα διατελεῖ ἐν στενῇ συναφείᾳ πρὸς τὴν μόρφωσιν διδασκάλων. Μαθήματα δηλαδὴ, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι προπαρασκευασμένος ὁ διδάσκαλος, δὲν εἶναι ὀρθόν νὰ ἀναγράφωνται εἰς τὸ πρόγραμμα.

Διὰ τοῦτο, *πρὶν ἢ ληφθῇ πρόνοια περὶ τῆς μορφώσεως διδασκάλων, δὲν πρέπει νὰ εἰσάγεται νέον τι μάθημα*. Καὶ εἶναι μὲν δυνατόν νὰ γίνεταί προπαρασκευὴ τις διὰ μαθημάτων μετεκπαιδεύσεως, ἀλλὰ ἡ μετεκπαίδευσις οὐδέποτε ἐξαρκεῖ εἰς εὐρείαν μεταρρύθμισιν τοῦ προγράμματος.

Ὁ τύπος τοῦ σχολείου πρὸς τοῦτοις κέκτηται θεμελιώδη σημασίαν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ προγράμματος. Ἀναγκαῖον εἶναι ἐκ τῶν προτέρων νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ χαρακτήρ ἑκάστου σχολείου, ἡ ἰδιαίτερα φύσις τῶν φοιτῶντων μαθητῶν, αἱ πρὸς ἐπάγγελμά τι δυνατότητες μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν. Οὕτω πρέπει νὰ συντάσσωνται π.χ. τὰ προγράμματα τῶν διαφόρων τῶν σχολείων μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν σχολείων, ἅτινα μορφώνουν ἐκπαιδευτικούς λειτουργούς.

Τέλος δὲ ὀφείλει νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὸ πρόγραμμα καὶ τὴν *ἡλικίαν τῶν μαθητῶν*, δηλαδὴ τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Εἶναι βεβαίως δυσχερές στατον νὰ συντάσσεται οὕτω τὸ πρόγραμμα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποφεύγεται ὀλως ἡ πρόωρος διδασκαλία ὕλης τινός. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τοῦτοις ἡ ὠριμότης τῶν μαθητῶν ἐν τινι τάξει πάντοτε θὰ εἶναι διάφορος, τὸ πρόγραμμα εἶναι δυνατόν νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἡλικίαν μόνον γενικῶς.

Ἡ διαμόρφωσις τοῦ προγράμματος. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω λεχθεισῶν προϋποθέσεων, ἀντιλήψεων, περιορισμῶν καὶ προβλημάτων, ἅτινα καθιστοῦν τὸ πρόγραμμα τόσον πολυσχιδές, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐξετάζεται ἐπιμελῶς καὶ ἡ διατύπωσις αὐτοῦ. Πρὸ πάντων δὲ ἀπαιτεῖται ὀρθὴ τήρησις τοῦ μέτρου εἰς τὸν κατ' ἀριθμοὺς καθορισμὸν τῶν ἐπὶ μέρους μαθημάτων. Πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον παρέχει πᾶσαν λεπτομέρειαν, περιορίζει τὸν διδάσκαλον καὶ ἀφαιρεῖ ἀπ' αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν, ἥτις εἶναι ἀναγκαία πρὸς ἐλευθέραν διαμόρφωσιν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν παρέχεται εἰς αὐτὸν εἰμὴ πολὺ ὀλίγη βοήθεια, ἂν τὸ πρόγραμμα περιέχῃ καθ' ὑπερβολὴν γενικὰ καὶ ἀορίστους ὁδηγίας, οἷα π.χ. εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Ἰὰ σπουδαιότατα γεγονότα ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς 19ης ἐκατονταετηρίδος. Ὅρθόν εἶναι νὰ καθορίζεται μὲν ἀκριβῶς

ή ύλη νά παρέχεται ὁμως εἰς τὸν διδάσκαλον πᾶσα περὶ τὴν διαμόρφωσιν αὐτῆς ἐλευθερία. Παράδειγμα ἔστω τὸ ἀκόλουθον. Γεωγραφία εἰς γυμνασιακὰς τάξεις: «Χαρακτηριστικαὶ χώραι τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν λοιπῶν Ἠπείρων, καθ' ὅσον αὐταί, ἐμφα, νιζόμεναι ὑπὸ νέαν μορφήν, εἶναι δυνατόν νά εὐρύνουν τὸν γεωγραφικὸν ὀρίζοντα τῶν μαθητῶν». «Οἰκονομικὴ γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος» κτλ.

Ἡ διάρθρωσις προγράμματός τινος ὀφείλει νά εἶναι τόσον εὐρεία, ὥστε νά περιλαμβάνη δι' ἕκαστον μάθημα τοῦλάχιστον τὸν σκοπὸν τῆς διδασκαλίας καὶ μορφώσεως καὶ ἡριθμημένην τὴν ὕλην, ἥτις θεωρεῖται κατάλληλος πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου. (ἐκλογή τῆς ὕλης). Πρὸς δὲ τούτοις τὰ προγράμματα ὀφείλουν νά περιέχουν εἰς ἰδιαιτέρον, μὴ ὑποχρεωτικόν, μέρος ὁδηγίας περὶ τῆς μεθοδικῆς διαμορφώσεως τῆς διδασκαλίας, ἐξηγήσεις περὶ τοῦ διδακτικοῦ σκοποῦ καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς ὕλης, παραπομπὰς εἰς μεθολογικά καὶ εἰδικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατόν νά χρησιμεύουν ὡς βοηθήματα εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ διδασκάλου καὶ ὑποδείξεις περὶ διδακτικῶν μέσων, χάριν ἐποπτικῆς διδασκαλίας κ.λ.π.

Τελευταῖον ἄξια μνείας εἶναι αἱ ἐργασίαι τοῦ Carlton W. Washburne, ὅστις πρῶτος προσεπάθησε νά συντάξῃ πρόγραμμα ὁρμώμενος ἐκ τοῦ πειράματος καὶ πρὸς τούτοις ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ μὲν τὰς κοινωνικὰς καὶ ἐκπολιτιστικὰς ἀπαιτήσεις, τὸ δὲ προπάντων τὰς πνευματικὰς δυνατότητας τῶν μαθητῶν. Οὗτος διεξήγαγεν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Winetka ἐμβριθεστάτας ἐρεῦνας, ἵνα ἐξεύρῃ, τί εἶναι δυνατόν νά κατανοοῦν καὶ νά ἐπεξεργάζωνται παιδία ὀρισμένης ἡλικίας. Ἐννοιά τις δὲ οἰαδήποτε κατὰ τὰς ἐρεῦνας ταύτας εἶναι δυνατόν νά θεωρηθῇ, ὅτι εἶναι πρόσφορος πρὸς τὴν γνωστικὴν ἱκανότητα ἡλικίας τινός, ἂν αὕτη κατανοῇται ὑπὸ 75⁰ τῶν μαθητῶν τῆς ἡλικίας ταύτης. Αἱ ἐρεῦναι αὗται ἤγαγον εἰς πλήρη ἀναθεώρησιν τοῦ προγράμματος καὶ τελείαν ἐγκατάλειψιν τῶν παραδεδομένων ἀντιλήψεων περὶ αὐτοῦ. Ὁ Washburne ἔθηκεν ὀρισμένον ἀριθμὸν οὐσιωδῶν ἐννοιῶν, αἵτινες ἔδει νά γινώσκωνται καὶ κατανοοῦνται ὑπὸ πάντων τῶν ἀποφοίτων τοῦ σχολείου. Αἱ γνῶμαι αὐτοῦ εἶναι σήμερον γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Winetka - Plan. Ὑπάρχουν δ' ἐν αὐτῷ κοινωνικὴ ἀγωγή καὶ

ὁμαδικὴ ἐργασία: πρὸς δὲ τούτοις εὐρέως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀτομικότης τῶν μαθητῶν.

Τὸ ἐμμετάθετον τοῦ προγράμματος.

Τὸ πρόγραμμα οὐσιωδῶς εἶναι κατὰ πρῶτον ἔργον παιδαγωγικόν. Πλὴν τούτου ὁμως εἶναι ὑποχρεωτικὸν ὁλοκληρωτικὸν συστατικὸν τῆς σχολικῆς νομοθεσίας. Ὡς πᾶν πρᾶγμα σχολικόν οὕτω καὶ τὸ πρόγραμμα ὀφείλει νά εἶναι μεταβλητὸν καὶ ἐξελλίξιμον, καὶ δι' αἱ βαθμὸν μεγάλυτερον ἢ αἱ θεμελιώδεις περὶ προγράμματος διατάξεις. Αἱ ἐπιστήμαι, ἐξ ὧν λαμβάνονται τὰ ἐν τῷ προγράμματι ἀναγραφόμενα μαθήματα, προσδεύουν, παρέχουν νέας γνώσεις, θέτουν νέας θεωρίας, ἐγκαταλείπουν παλαιὰς ἢ ἐρμηνεύουν αὐτάς κατ' ἄλλον τρόπον ἢ πρότερον. Ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ, ὡς εἰκός, αἱ ἐν τῇ ἐπιστῇ παρατηρούμεναι αὐταὶ μεταβολαὶ δὲν ἀσκοῦν τόσον ἀμεσον ἐπιρροὴν ὅσον εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα. Ἰδιαιτέρως ἡ ἱστορία, ἡ γεωγραφία καὶ αἱ φυσικαὶ ἐπιστήμαι ἀπαιτοῦν ἀδιαλείπτως νέαν προσαρμογὴν τοῦ προγράμματος. Ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ παιδαγωγικαὶ ἐπιστήμαι καὶ ὁ κοινωνικὸς βίος νέας πάντοτε προβάλλουν ἀπαιτήσεις εἰς τὸ σχολεῖον, ἐπομένως καὶ εἰς τὸ Πρόγραμμα.

Ὅθεν ὀφείλει τὸ πρόγραμμα πάντοτε νά εἶναι συγχρονισμένον καὶ προοδευτικόν.

Οἱ ὑπὸ τὸν γενικὸν σκοπὸν εἰδικώτεροι σκοποὶ τῆς παιδείας, ἡ μέθοδος καὶ ἡ ὅλη πρέπει ἀδιαλείπτως νά ὑποβάλλωνται εἰς ἔλεγχον, νά καθαίρωνται καὶ ἐκ νέου νά κατατάσσωνται εἰς τὴν προσήκουσαν θέσιν. Ἀλλ' οὕτως ἡ διάρκεια τοῦ βίου προγράμματος τινος εἶναι λίαν περιορισμένη. Τούναντίον τὸ σταθερὸν καὶ ἀμετάθετον στοιχεῖον εἶναι αἱ βαθμίδες τῆς ἀναπτύξεως τῆς νεολαίας, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὰ οὐσιώδη θεωροῦνται κανονικαί.

Εἰς ὅλας τὰς βαθμίδας καὶ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τὸ πρόγραμμα δὲν πρέπει νά δεσμεύῃ καὶ δουλικῶς νά ὁδηγῇ τὸν διδάσκαλον. Ἀναγκαῖον εἶναι νά παραμῇ πάντοτε ὁδηγὸς καὶ στήριγμα αὐτοῦ. Ἀναγκαῖον εἶναι πάντοτε νά παρέχῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν νά διαπλάσῃ κατὰ βούλησιν τὴν διδασκαλίαν. Καὶ εἶναι μὲν βεβαίως ἀναγκαῖον νά θέτῃ ὅρια, τὰ ὅρια ὁμως ταῦτα πρέπει νά εἶναι εὐρέα,

Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

«Ἡ ὁκνηρία εἶναι τὸ κλειδὶ τῆς ἐπαιτείας»

(Spurglon)

«Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ὁκνηροῦ εἶναι ἐργαστήριον τοῦ διαβόλου»

(Bunyan)

«Ὅταν τὸ θάρρος χαθῇ, τὸ πᾶν ἐχάθη»

(Goethe)

«Μὴ ἀπελπίζου»

(Περίανδρος)

«Ἐστὲ θαρραλέοι, ἐστὲ θαρραλέοι καὶ πάντοτε θαρραλέοι»

(Spencer)

ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ - ΑΡΤΙΟΤΕΡΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΩΝ ΚΑΙ Η ΑΠΟΤΕΛΕΜΑΤΙΚΟΤΕΡΑ ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ

(Μελέτη υποβληθεῖσα εἰς τὸ 'Εκπαιδευτικὸν Συμ-
βούλιον κατόπιν Δ]γῆς τοῦ 'Υπουργείου Παιδείας)

ΜΕΡΟΣ Α.'

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι. 'Οποῖόν τινα ἀπαιτεῖ τὸν 'Ελληνα διδάσκαλον τὸ στοιχειῶδες σχολεῖον καὶ ἡ σύγχρονος πραγματικότητα; Τὸν τύπον τοῦτον παρέχουσιν αἱ Παιδαγωγικαὶ 'Ακαδημίαι ὡς ἔχουν σήμερον;

Τὸ σύγχρονον σχολεῖον καὶ ἡ σύγχρονος πραγματικότης ἀπαιτοῦσιν, ὅπως ὁ μορφωτὴς τῶν παιδικῶν ψυχῶν καὶ ὁ σπουδαιότερος παράγων τῆς ψυχικῆς ἀνατάξεως τοῦ 'Ελληνικοῦ Λαοῦ περικοσμητῇ διὰ τῶν ἐξῆς ἀρετῶν:

α) διὰ σωματικῆς ρώμης, εὐεξίας, ἀντοχῆς καὶ ἀρτιμελείας.

β) διὰ ψυχικῆς εὐρωστίας νοουμένης ὡς συνισταμένης τῶν ἰδιοτήτων: 1) βαρυτάτου ἠθικοῦ ἔρματος κληρονομικοῦ καὶ ἐπικτήτου, 2) φρονήματος ὑψηλοῦ, θρησκευτικοῦ, κοινωνικοῦ καὶ ἔθνικοῦ, 3) αἰσιοδοξίας διὰ τὴν ζωὴν, τὴν εὐδοκίμησιν ἐν τῇ ἐπαγγελματικῇ δράσει καὶ τὸ μέλλον τοῦ λαοῦ του, 4) διαθέσεως πρὸς τὸ κοινωνεῖν καὶ συνεξαρτᾶσθαι 5) ἰσορροπίας σωματικῶν καὶ ψυχικῶν δυνάμεων, 6) πνευματικῆς ρώμης, εὐστροφίας καὶ δι-
αυγείας, 7) καρδίας τρυφερᾶς καὶ ἐνθουσιώδους καὶ 8) βουλήσεως ἰσχυρᾶς καὶ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐστραμμένης.

γ) διὰ γενικῆς μορφώσεως ἀδιατρήτου.

δ) δι' ἰκανότητος πρὸς τὸ συγκινεῖν καὶ γοητεῦν ψυχάς, πρὸς τὸ ἐκρίζωνειν προλήψεις καὶ ἔξεις ἐπιδλαθεῖς εἰς τὸ άτομον καὶ τὴν κοινωνίαν, πρὸς τὸ φιλοτεχνεῖν ναοὺς ἀνθρωπισμοῦ καὶ πρὸς τὸ προάγειν τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου.

ε) διὰ φλογὸς ἐσωτερικῆς πρὸς προαγωγὴν τῆς ζωῆς ταύτης.

στ') διὰ λατρείας πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἰδίᾳ τὸν νέον τοιοῦτον.

ζ) δι' ἀκλονήτου θρησκευτικῆς πίστεως ἀδαμάστου ἔθνικης ὑπερηφανείας, ἀκαταβλήτου ἔθνικοῦ φρονήματος καὶ ἀκράτου ἔθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἐξικνουμένου μέχρις αὐτοθυσίας χάριν τῆς 'Ελληνίδος νεότητος, τοῦ λαοῦ του καὶ τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος του.

η) δι' εὐρείας ἀντιλήψεως, πρωτοβουλίας, ἐπιδηλητικότητος καὶ κομψότητος ἐν τε τῇ λόγῳ καὶ τῇ ἐμφάνισι καὶ ἰκανότητος πρὸς τὸ διαπλάσσειν, ἀνατείνειν καὶ συντήκειν ψυχάς.

θ) διὰ θερμῆς ἀγάπης πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ὑποβοηθούσης αὐτὸν πρὸς τὴν ὁσημέραι βελτίωσιν τοῦ ἔργου του καὶ κεν-

τριζούσης τοῦτο πρὸς μελέτην καὶ βαθυτέραν ἔρευναν τῶν σχολικῶν καὶ μορφωτικῶν προβλημάτων, πρὸς βαρυτέρον ἐπιστημονικὸν καὶ ἐπαγγελματικὸν ἐξοπλισμὸν, πρὸς παρακολούθησιν τῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν προόδων, πρὸς συμβολὴν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης, πρὸς πεφωτισμένην ἄσκησιν τοῦ διδακτικοῦ καὶ μορφωτικοῦ ἔργου του, πρὸς προσαρμογὴν πάσης νέας καινοτομίας εἰς τὴν σχολικὴν καὶ κοινωνικὴν πραγματικότητα, πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαιούντων μέσων ἀγωγῆς καὶ διδ[ό]λ[ο]ς καὶ πρὸς ἔντονον διδακτηριακὴν, κοινωνικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν.

'Ερωτᾶται ὁμως: «τὸν ἀνωτέρω ἐν ἀδραΐς γραμμαῖς διαγραφέντα τύπον τοῦ δημ[ο]λου παρέχουν αἱ Π. 'Ακαδημίαι ὡς ἔχουν σήμερον;»

Ἰνα δοθῇ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο θὰ ἔδει νὰ ὑπάρχουν αἱ ἐξῆς προϋποθέσεις:

1) Νὰ εἶχον πληρωθῇ ἅπαντα τὰ δημοτικὰ σχολεῖα διὰ πτυχιούχων Παιδ. 'Ακαδημιῶν.

2) Νὰ εἶχε γίνῃ εἰδικὴ ἔρευνα περὶ τῆς ἀποδόσεως ἐν τῷ ἐν γένει μορφωτικῷ ἔργῳ τῶν τοιούτων διδ[ό]λων.

3) Νὰ εἶχε γίνῃ σύγκρισις τῶν ποιοτικῶν στοιχείων, τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐφοδίων, τῆς ἐπαγγελματικῆς δραστηριότητος καὶ τῆς μορφωτικῆς γονιμότητος τῶν διδ[ό]λων τούτων πρὸς τὰ στοιχεῖα ταῦτα συναδέλφων των προερχομένων ἐξ ἄλλων ἰδρυμάτων παρασκευῆς διδ[ό]λων.

Ἡ πρώτη τῶν προϋποθέσεων θὰ ἐξησφάλιζεν ἀσφαλὴ κρίσιν περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν Παιδ. 'Ακαδημιῶν, διότι: ἡ ἀνευ τῆς προϋποθέσεως ταύτης ἐξαγωγή συμπερασμάτων καὶ ἐσφαλμένη καὶ ὑποκειμενικὴ καὶ ἄδικος δύναται νὰ εἶναι. Καὶ ὅντως πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κριθῇ ἀλανθᾶστως τὸ ἔργον τῆς μειονότητος ταύτης τῶν διδασκάλων μας μὴ λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν δρῶν ὑφ' οὓς ἀναλαμβάνουν οὗτοι ἐκάστοτε τὴν διεξαγωγὴν ἔργου μὴ ἀρχομένου καὶ μὴ περαιουμένου ἐξ ὁλοκλήρου ὑπ' αὐτῶν; 'Εφ' ὅσον δὲ πολλοὶ καὶ ποικίλοι παράγοντες συντελοῦν εἰς τὴν ἐπίτευξιν μορφωτικοῦ τινος καὶ διδακτικοῦ ἀποτελέσματος πῶς θὰ δυνηθοῦν αἱ ἐποπτεύουσαι ὑπηρεσίαι νὰ διαχωρίσουν τὸ ποσοστὸν τῆς μορφωτικῆς ἢ παραμορφωτικῆς ἐπιδράσεως τούτων εἰς τὸ ἐπιτευχθέν ἀποτέλεσμα;

Τὸ ἔργον τῶν διδασκάλων τούτων δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἀσφαλέστερον, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἐργάζονται μόνον εἰς μονοτάξια σχολεῖα καὶ δι-

ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν καὶ δὲν μετατοπίζονται ἀπὸ σχολείου εἰς σχολεῖον καὶ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος, ὅπως ἀτυχῶς συνέβη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη. Ἀλλὰ τὸ κριτήριον τοῦτο δὲν εἶναι ἀσφαλὲς σήμερον, ἐφ' ὅσον τὸ μορφωτικὸν ἔργον ἡσκήθη κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν εἰς ἀτμόσφαιραν νευρικότητος, ἀνησυχίας καὶ ἀπογνώσεως. Μὴ πληρουμένων δὲ τῶν ὄρων τούτων σήμερον αἱ κρίσεις ἡμῶν κατ' ἀνάγκην θὰ στηριχθῶσιν ἐπὶ ἐνδείξεων καὶ οὐχὶ ἀποδείξεων καὶ ἐπὶ τῶν ἐντυπώσεων, ὅς ἔχομεν ἀποκομίσει ἐξ ἐπιθεωρήσεως ἐνίων ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον.

Ἡ δευτέρα τῶν προϋποθέσεων τούτων ἔδει νὰ εἶχεν ἀποτελέσει ἀντικείμενον ἀπασχολήσεως τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων μετὰ προηγουμένην λεπτομερῆ καθοδήγησιν τῆς Ἀνωτάτης Ἐκπαιδευτικῆς Ἀρχῆς. Μόνον δὲ οὕτω θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀσφαλὴ δεδομένα πρὸς συναγωγὴν συμπερασμάτων. Ἀλλ' οἱ Ἐπιθεωρηταὶ καταποντισθέντες εἰς τὸν ὥκεαν τῶν πινάκων καὶ τῶν καταστάσεων, αἵτινες ζητοῦνται παρ' αὐτῶν ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον ὑπὸ πολλῶν καὶ ποικίλων Ἀρχῶν, μόλις καὶ μετὰ θίας κατορθώνουν πιεζόμενοι νὰ συντάξουν κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους συντομωτάτας τινὰς γενικὰς ἐκθέσεις, εἰς ἃς ἐπαναλαμβάνουσι κατ' ἔτος τυπικὰς τινὰς πληροφορίας ἀναφερομένας εἰς τὰ μᾶλλον ἐπουσιώδη σημεῖα τῆς ὑπηρεσιακῆς τῶν ἀσχολίας καὶ τοῦτο, διότι εἰς αὐτὰ ἀποδίδουν ἀξίαν αἱ Ὑπηρεσίαι τοῦ Ὑπουργείου. Μὴ πληρουμένης καὶ τῆς προϋποθέσεως ταύτης καὶ μὴ ἔχοντες τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον πρὸς δημιουργίαν τῆς θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰς παρατηρήσεις, ὅς ἔχομεν κάμει ὡς Ἐπιθεωρητῆς καὶ εἰς τὰς γενικὰς ἐκθέσεις μας, εἰς ἃς ἡσυχολούμεθα κατ' ἔτος μὲ τὸ σοβαρὸν τοῦτο ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα. Καὶ ἡ τρίτη τῶν ἀνωτέρω προϋποθέσεων δὲν ἔχει πληρωθῆ καθὼς διεπιστώσαμεν ἐκ τῶν ἐκθέσεων ἐπιθεωρήσεων καὶ τῶν γενικῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιθεωρητῶν μας καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον θ' ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰς εἰδικὰς καὶ γενικὰς μας ἐκθέσεις, ἐν αἷς περιλαμβάνονται ἐπαρκεῖς κρίσεις καὶ συγκρίσεις μεταξύ τῶν ἐκ ποικίλων Ἰδρυμάτων προερχομένων λειτουργῶν τῆς Στοιχ. ἐκπ.)σεως. Τὸ θέμα τοῦτο ἔχει ἐξετασθῇ ἐν ἐκτάσει εἰς τὴν γενικὴν μας ἐκθεσιν τοῦ ἔτους 1933—34.

Κατὰ τὰς ἐκθέσεις μας ταύτας:

1) Οἱ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μετεκπαιδευθέντες δημ.)λοι ἐμφοροῦνται μὲν ὑπὸ νέου πνεύματος, οὐχ ἦττον δὲν καταβάλλουν πάντες ἀόκνους προσπάθειας πρὸς ἐφαρμογὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος τούτου παρασχεθέντων διδαγμάτων καὶ βελτίωσιν ἑαυτῶν καὶ τοῦ ἔργου τῶν. Ἐλλείπει ἀπὸ τινὰς ἐξ αὐτῶν ὁ ἱερὸς ἔηλος πρὸς προσαγωγὴν τοῦ ἔργου τῶν. Ἀναμφιδόλως ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐξ αὐτῶν ἐμφορεῖται ὑπὸ ἐνθέου ζήλου καὶ οὐκ ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν, οὐ μόνον διὰ τὴν προσαγωγὴν τοῦ ἔργου τοῦ σχολείου τῶν μεριμνῶσι, ἀλλὰ καὶ κατατρώγουσι πᾶν ἐκπαιδευτικὸν σύγγραμμα καὶ εἰς

τὰ διδασκαλικά συνέδρια λαμβάνουσιν ἐνεργὸν μέρος καὶ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικά περιοδικὰ διαρκῶς ἐμφανίζονται, πλὴν ὅμως ἀρκετοὶ ἐξ αὐτῶν κινούνται κατὰ πρῶτον λόγον διὰ τὴν περαιτέρω προσαγωγὴν καὶ σταδιοδρομίαν τῶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐν τοῖς σχολείοις συντελουμένης ἐργασίας. Ὅντως ρεεῖ ἐξ αὐτῶν ἰδρώς, ἀλλ' ὁ περισσώτερος ἐκ τούτου δὲν ποτίζει τὸν περίβολον τοῦ σχολείου καὶ διὰ τὸν τοῦ ὑπαίθρου. Ἀπὸ 30ετίας τὸ Πανεπιστήμιον ἐκπέμπει ἀκτίνας θερμογόνου παιδαγωγικοῦ φωτός, ἀλλ' αἱ ἀκτῖνες αὗται θερμαίνουν μόνον τὰ μεγάλα κέντρα πρὸς ἃ ἀτενίζουν οἱ τὴν Πανεπιστημιακὴν μορφωσιν ἐπιδιώκοντες. Βεβαίως δὲ εἶναι οὗτοι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀπογύμνωσιν τοῦ ὑπαίθρου ἐκ τῶν πεφωτισμένων ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ἀλλ' αἱ ἀρμόδιαι ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι οὔτε ἔλαβον νομοθετικὴν μέριμναν, ὅπως οἱ μετεκπαιδευόμενοι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον δ)λοι ὑπερετώσιν ὑποχρεωτικῶς ἐπὶ ὠρισμένον χρονικὸν διάστημα εἰς σχολεῖα τῆς ὑπαίθρου, ἀλλ' ἠγνόησαν τὴν πρὸς τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα εἰσροὴν αὐτῶν, οὔτε ἐχρησιμοποίησαν τούτους καταλλήλως ὡς εἴχομεν ὑποδείξει αὐταῖς ζητήσαντες ὅπως αἱ ἐκπαιδευτικαὶ περιφέρειαι τοῦ Κράτους χωρισθῶσιν εἰς τομεῖς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν μετεκπαιδευθέντων δ)λων.

Παρά ταῦτα ὅμως ὑπὸ τῶν μετεκπαιδευθέντων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διδ)λων ἐδημιουργήθη ἐκπαιδευτικὴ κίνησις καὶ ζωὴ, ἀνέκυψαν ἀνησυχίαι, κατελύθη ἡ μονομερὴς ἐνατένισις τῶν μορφωτικῶν καὶ διδασκαλικῶν προβλημάτων, ἐβελτιώθη τὸ σχολικὸν διβλίον, ἀνεπτύχθη συγγραφικὴ δράσις καὶ ἐνὶ λόγῳ αἱ διδασκαλικά ψυχὰ ἀνεταράχθησαν καὶ ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην προσεκτικωτέρας διεξαγωγῆς καὶ εὐρυτέρας ἐνατενίσεως τῆς μορφωτικῆς καὶ διδασκαλικῆς ἐργασίας τῶν.

2) Οἱ διδάσκαλοι ἀνεῦ πτυχίου τινὸς ὁσημέραι ἐκλείπουσιν, ἐπλήρωσαν ὅμως μίαν ἐκπαιδευτικὴν ἀνάγκην εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὸ κράτος μας ἐστερεῖτο διδασκαλικὸν προσωπικὸν μὲ βαρύτεραν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν. Ὅρθον εἶναι ὅπως ἐφεξῆς χρησιμοποιοῦνται παρασκευασμένοι διὰ τὸ διδασκαλικὸν ἔργον.

3) Οἱ εἰς τὰ μονοτάξια τμήματα τῶν διδ)λείων φοιτήσαντες παλαιοὶ τριτοβάθμιοι δημ.)λοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐφιλοτιμήθησαν νὰ δειχθῶν ἐφάμιλλοι τῶν λοιπῶν πτυχιούχων συναδέλφων τῶν, ἀλλ' αἱ πνευματικαὶ τῶν πτέρυγες δὲν ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς μεγάλας πτήσεις.

4) Οἱ ἐξ Ἱερατικῶν Σχολῶν προερχόμενοι ἐπελαμβάνοντο τοῦ ἔργου τῶν μετὰ τινος δέους λόγῳ τοῦ ἀνεπαρκούς ἐπαγγελματικοῦ καταρτισμοῦ τῶν, ἐνίοι δὲ δυσκόλως προσημάζοντο πρὸς τὰς σχολικὰς συνθήκας. Ἄν ἐπρόκειτο νὰ ἐκφέρωμεν κρίσεις βάσει παλαιῶν παρατηρήσεων καὶ ἐκθέσεων αὗται θὰ ἦσαν λίαν δυσμενεῖς διὰ τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν δ)λων. Μεταγενεστέρως ὅμως διεπιστώσαμεν, ὅτι οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν δ)λων τούτων καὶ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ἀσκούσι τὸ ἔργον τῶν καὶ με-

λητροί είναι και πρὸς τὰς συγχρόνους παι-
δαγωγικάς καὶ διδακτικάς ἀντιλήψεις προσαρ-
μίζονται καὶ ἱκανοποιητικῶς ἐξελίσσονται.

Ὅπως δὴποτε ὁμῶς σκόπιμον εἶναι ὅπως
ἐφεξῆς οἱ λειτουργοὶ τῆς ἐκπ)σεως προέρχων-
ται ἐξ εἰδικῶν σχολῶν, ἐχουσὼν ὡς ἀποκλει-
στικὴν ἀποστολὴν τὴν παρασκευὴν διδασκά-
λων.

5) Οἱ ἐκ μονοταξίων διδ)λείων προερχόμε-
νοι ἐπλήρωσαν μίαν ἐκπαιδευτικὴν ἀνάγκην
εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν τὰ πλείστα σχολεῖα τοῦ
κράτους ἦσαν κλειστὰ ἐλλείπει διδ)λων, ἀλλὰ
παρ' αὐτοῖς δὲν εἶχε καλλιεργηθεῖ συνείδησις
διδασκαλική, ἐφ' ὅσον ἡ φοίτησις των εἰς τὰ
δισκαλεῖα ἦτο μικροχρόνιος καὶ πολλοὶ ἐκ
τούτων ἐχρησιμοποιοῦν τὴν διδασκαλικὴν θέ-
σιν ὡς χορηγὸν τῶν οἰκονομικῶν μέσων διὰ
τὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παρακολούθησιν μα-
θημάτων πρὸς μεταπήδησιν εἰς ἕτερον ἐπάγ-
γελμα.

Ὅσοι ὁμῶς ἐκ τούτων ἔλαβον τὴν ἀπόφα-
σιν νὰ παραμείνουν εἰς τὸ διδ)λικὸν ἐπάγ-
γελμα, τὸ ὅποιον προσηρμόζετο πρὸς τὰς κλί-
σεις καὶ τὰς ἰδιορρυθμίας των ἡδυνήθησαν νὰ
παρακάμψουν τὰς δυσχερείας, ἃς συνεπήγετο
ἡ πενιχρότης τῶν παιδαγωγικῶν καὶ διδακτι-
κῶν ἐφοδίων των, νὰ γίνουν ἐγκρατεῖς τοῦ ἔρ-
γου των καὶ νὰ προωθήσουν ἑαυτοὺς καὶ εἰς
ἀνωτέρας θέσεις τῆς διοικήσεως τῆς ἐκπαιδεύ-
σεως. Πρὸς τοῦτο ὑπεδοήθησαν αὐτοὺς ἡ ἐν
τοῖς γυμνασίοις κηθεῖσα ἱκανοποιητικὴ γενι-
κὴ των μόρφωσις, ἥτις ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς
νὰ ἐπισκοπῶσιν εὐρύτερον τὰ ἐκπαιδευτικὰ
προβλήματα ἢ οἱ ἐκ πολυταξίων διδ)λείων
προερχόμενοι συνάδελφοί των, ἡ ὀριμότης των
πρὸς ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος, αἱ ἐξειληγμένοι
πνευματικαὶ των δεξιότητες, δι' ὧν ἡδύναντο νὰ
εἰσδύσουν βαθέως εἰς τὰ φιλοσοφικὰ προβλή-
ματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ ὁ ἐν-
δουσιασμὸς τῶν διαπαιδαγωγησάντων αὐτοὺς
διευθυντῶν τῶν ἰδρυμάτων τούτων.

6) Οἱ ἐκ τῶν πολυταξίων διδ)λείων προ-
ερχόμενοι δημ)λοι ἀποτελοῦσι καὶ νῦν τὸν
κορμὸν τοῦ δημοδιδασκαλικοῦ σώματος. Οἱ
πλείστοι ἐκ τούτων ἦσαν ἐμπνευσμένοι, φιλό-
τιμοι, φιλομαεῖς, ἀξιοὶ τοῦ διδασκαλικοῦ ὀ-
νόματος. Οἱ ἐκ τούτων ἔχοντες ψυχικὸν δυνα-
μισμόν ἐπεξέτεινον τὰς γνώσεις των, παρη-
καλούθησαν μαθήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον,
κατέλαβον τὰς ἀνωτέρας θέσεις ἐν τῇ διοι-
κῇ τῆς Στοιχ. Ἐκπ)σεως, ἡσχολήθησαν μὲ
ἀρθρογραφίαν καὶ μελέτας δημοσιευθεῖσας
εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ περιοδικά, ἀνέπτυξαν πο-
λυμερεστάτην καὶ γονιμωτάτην σχολικὴν καὶ
ἐξωσχολικὴν δράσιν καὶ ἐκαλλιέργησαν μὲ πί-
στιν καὶ μὲ πάθος τὰ ὑψηλὰ θρησκευτικά, κοι-
νωνικά καὶ ἔθνηκα ἰδανικά, διότι καὶ ἐξ ὑγιоῦς
κοινωνικῆς μάχης προήρχοντο καὶ ὑπὸ ἐμπνευ-
σμένων καὶ βαρύτατον ἐπιστημονικὸν ἐξοπλι-
σμόν διευθυντῶν διδασκαλείων ἐγαλουγήθησαν
καὶ συνεχιστὰι μακρὰς ἐκπαιδευτικῆς παρα-
δόσεως ὑπῆρξαν. Ἀτυχῶς ὁμῶς οὐχὶ εὐκατα-
φρόνητον ποσοστὸν ἐκ τῆς κατηγορίας ταύτης
τῶν δ)λων ἠκαέσθη εἰς τὴν ἀπόκτισιν ἐνὸς
πτυχίου καὶ ἐνὸς διοριστηρίου ἐγγράφου. Πολ-

λοὶ τῶν δ)λων τῆς κατηγορίας ταύτης διέκο-
ψαν πᾶσαν σχέσιν πρὸς τὸ διδ)λίον, τὸ περιο-
δικὸν καὶ τὴν ἐφημερίδα, κατέστησαν στείρουν
τὸ πνεῦμα των, ἡσχολήθησαν μὲ τὰ κτήματά
των ἢ μὲ τὰ οἰκόσιτα ζῶα των ἢ μὲ τὴν ἀπο-
ταμίευσιν ἀργυρίων, ἡσκησαν τὸ ἔργον των ἐμ-
πειρικῶς καὶ ἄνευ πνοῆς καὶ περιέφερον — ἱ-
σως δὲ καὶ περιφέρουν καὶ νῦν — ἐπιδεικτικῶς
τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν παχύνοιάν των. Οὗτοι
ἐν ἀρχῇ τοῦ σταδίου των ἦσαν ἀνερμάτιστοι,
ἦσαν — ἴσως δὲ εἶναι καὶ νῦν — ἀνίκανοι νὰ
γράψουν ὀρθῶς καὶ νὰ συνδέσουν λογικῶς ὀλί-
γας προτάσεις, δὲν ἐγνώριζον πῶς θὰ ἀρχί-
σουν καὶ πῶς θὰ τελειώσουν τὴν ἐργασίαν των,
παρέπαιον, πολλοὶ δὲ παραπαίουν καὶ νῦν,
οὐδὲν ἀσφαλὲς εἶχον ἢ ἔχουν εἰς τὴν διανοίαν
των, ἡγνόουν καὶ ἀγνοοῦν διὰ ποῖον λόγον προ-
βαίνουν εἰς ἐκάστην διδακτικὴν ἢ παιδευτικὴν
ἐνέργειαν καὶ ἐνὶ λόγῳ φρίττει τις πρὸ τοῦ
πελάγους τῶν ἀσυναρτησιῶν των καὶ τῆς πνευ-
ματικῆς των κενότητος.

Ἐπειδὴ ἱκανὰ τῶν ἐλαττωμάτων τούτων
τῶν διδασκάλων τῆς κατηγορίας ταύτης, ἐξ ἧς
ἀνέκυψεν ὅ,τι ἄριστον ὑπάρχει ἐν τῇ Στοιχει-
ώδει Ἐκπαιδεύσει καὶ παρεσκευάσθησαν αἱ
ἀλκιμοὶ γενεαὶ τῶν ἡμιθέων, οἵτινες ἐλάμπρυ-
ναν καὶ κατέστησαν ἐκθαμβωτικὸν τὸ μεγαλεῖ-
ον τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος κατὰ τὴν τελευ-
ταίαν 50ετίαν, συνοδεύουσιν οὐ μόνον τοὺς με-
τριωτέρας μορφώσεως δ)λους, ἀλλὰ καὶ τοὺς
ἐκ Π. Ἀκαδημίας προερχομένους, θεωροῦμεν
σκόπιμον νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ αἷτια τῆς τοι-
αύτης ἐλαττωματικότητός των, ἅτινα εἶναι πε-
ρίπου τὰ ἑξῆς:

α) Τὰ διδασκαλεῖα περιορίζοντο εἰς μερι-
κὰς θεωρητικὰς γνώσεις ἀκαταλήπτους ὑπὸ
τῶν νεαρῶν καὶ ἀώρων διδασκαλιστῶν καὶ εἰς
σπασμωδικὰς τινὰς πρακτικὰς ἀσκήσεις οὐχὶ
ἐπὶ ὀλοκλήρου τοῦ ἔργου τοῦ δημ. σχολείου
ἀλλὰ ἐπ' ὀλίγων μαθημάτων.

β) Ἡ διδασκαλία εἰς τὰ διδασκαλεῖα ἐγέ-
νετο ἀπὸ καθέδρας καὶ ὄχι κατὰ τὰς σημερι-
νὰς ἀπαιτήσεις τοῦ σχολείου, οὕτω δὲ οἱ ἀτυ-
χεῖς δόκιμοι παρεδειγματίζοντο κάκιστα.

γ) Οἱ διδασκαλισταὶ εἰς τὰ διδασκαλεῖα
ἡσκούντο εἰς τὸ σχολικὸν ἔργον ὑπὸ τὰς μάλ-
λον εὐνοϊκὰς συνθήκας καὶ μὲ ὅλα τὰ τεχνι-
κὰ μέσα. Διοριζόμενοι ὁμῶς εὐρίσκοντο ὑπὸ
συνθήκας πολὺ διαφορετικὰς καὶ εἰς ἄκρον
δυσμενεῖς, ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον ἀσκηθῇ νὰ ἀντι-
τωπίζουν τὰ παρούσιαζόμενα κωλύματα καὶ νὰ
ἐπιμνησθῶν πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν παρουσιαζο-
μένων εἰς αὐτοὺς ἐλλείψεων ἴσταντο μὲ ἐσταυ-
ρωμένας τὰς χεῖρας. Ἐξ ἄλλου ἀσχοληθέντες
μόνον μὲ τὴν μελέτην περιληπτικῶν τιμῶν ση-
μειώσεων καὶ οὐχὶ μὲ τὴν μελέτην σοβαρῶν ἐ-
πιστημονικῶν ἔργων εἶχον καὶ ἔχουν ἀποβάλλει
πᾶσαν διάθεσιν πρὸς μελέτην, ἄνευ δὲ τῆς
πίεσεως τῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν σχολείων τινὲς
ἐκ τούτων δὲν ἤθελον προμηθευθῇ οὐδὲ τὴν
φυλλάδιον τοῦ Ναστραδίν Χότζα, οὐδὲ τὸ ἐ-
παγγελματικὸν των περιοδικόν, ἂν καὶ τοῦτο
ἐνίοτε συναντᾶται εἰς τὰ γραφεῖα των μὲ ἁ-
κοπα τὰ φύλλα. Σημειωτέον καὶ ταῦτο: Ὑπὸ
τὴν πίεσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν ἀγορά-

ζονται ὑπὸ τῶν σχολικῶν ἐφορειῶν ἐπιστημονικά τινα διδλία. Ἀλλὰ τὰ διδλία ταῦτα οὔτε ἀναγιγνώσκονται ὑπὸ τῶν διδασκάλων — ἐν πολλοῖς ὑπαιτιότητι τῶν διευθυντῶν τῶν σχολείων — οὔτε φέρουν ἵχνη ἀπασχολήσεως τοῦ διδασκτικοῦ προσωπικοῦ μὲ αὐτά, ἀλλὰ χρησιμεύουν ἀπλῶς ὡς διακοσμητικὰ στοιχεῖα τῶν σχολικῶν βιβλιοθηκῶν ἐρριμμένα ἐν αὐτῇ ἀτάκτως καὶ φύρδην μίγδην. Ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις μας στρέφοντες τὴν προσοχήν μας κατὰ πρώτον λόγον πρὸς τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸ περιεχόμενόν της ἀνευρίσκομεν τὰ ἄθικτα διδλία καὶ εὐγενῶς παρακαλοῦμεν τὸ σχολικὸν προσωπικὸν διὰ τὴν προσαγωγὴν χαρτοκόπτου, διὰ τοῦ ὁποῖου κόπτομεν τὰ φύλλα τῶν διδλίων τούτων, ἵνα ἀπαλλάξωμεν αὐτὸ τοῦ ἐπιμόχθου... τούτου ἔργου.

δ) Παρημελεῖτο (ἢ ἐδιδάσκετο κακῶς) εἰς τὸ διδασκαλεῖα ἡ διδασκαλία τῆς σχολικῆς νομοθεσίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ τὸ πρῶτον εἰσρχόμενοι εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἐκπαιδευτικοὶ ἠγνόνουν τὴν σύνταξιν μιᾶς ἀπλῆς αἰτήσεως, μιᾶς ἀναφορᾶς, ἐνὸς πίνακος καὶ ἐν γένει ἦσαν καὶ εἶναι τινὲς ἀνίκανοι διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσιακῆς ἀλληλογραφίας. Καὶ ναὶ μὲν οἱ ἐπιθεωρηταὶ ἐποδηγέτουσαν καὶ ποδηγετοῦσι αὐτοὺς εἰς τὸ ἔργον τῶν τούτου, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι ὁρθὸν νὰ ἐπιλαμβάνωνται τοῦ ἔργου τῶν οἱ νέοι διδασκαλοὶ ἀοπλοὶ καὶ κατεπτοημένοι.

ε) Εἰς τὰ διδασκαλεῖα παρείχετο μικτὴ μόρφωσις (γενικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ) ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ τρόφιμοι αὐτῶν ἀπέβαινον ἀτελεῖς εἰς ἀμφότερα τὰ εἶδη τῆς μορφώσεως καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν γενικὴν τοιαύτην.

στ') Οἱ μορφωθέντες εἰς τὰ διδασκαλεῖα κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν εἰς αὐτὰ δὲν εἶχον τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος ὠριμότητα, ὡς ἐκ τούτου δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν παρεσκευάσθησαν δι' ἐπάγγελμα, τὸ ὁποῖον δὲν προσηρμόζετο πρὸς τὰς κλίσεις καὶ τὴν ἰδιορρυθμίαν τῶν.

ζ) Οἱ μικροὶ τρόφιμοι τῶν διδασκαλείων δὲν εἶχον ὅσον ἐδοι ἐξειλιγμένας τὰς πνευματικὰς τῶν δεξιότητας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐστεροῦντο τῆς ἱκανότητος νὰ εἰσδύσουν βαθέως εἰς τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης.

7) Οἱ ἐκ Π. Ἀκαδημιῶν προερχόμενοι δ)λοι ἔχουσι ἱκανοποιητικὴν γενικὴν μόρφωσιν, ἣν ἥντησαν ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ἥντησαν ταύτην καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιστήμονες, ἦσαν ὥριμοι κατὰ τὴν εἰσοδὸν τῶν εἰς τὰ ἀνωτέρω ἰδρύματα πρὸς ἐκλογὴν ἐπαγγέλματος καὶ σὺν γὰρ οἱ πλείστοι ἐκ τούτων ἔχουν εἰλημμένην ἀπόφασιν, ὅπως ἀσκήσωσι διὰ θίου τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ἀνακαλύπτοντες δὲ βραδύτερον ὅτι εἶναι ἀκατάλληλοι διὰ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἀπαλλάσσουσιν αὐτὸ εὐχερῶς πρὸς ὠφέλειαν τούτου καὶ αὐτῶν, ἔχουσιν ἐξειλιγμένας τὰς ἀνωτέρας πνευματικὰς τῶν δεξιότητας καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ εὐχερέστερον παρηκολούθησαν ἐν ταῖς Π. Ἀκαδημίαις τὰ παιδαγωγικά καὶ φιλοσοφικά μαθήματα ἢ οἱ ἐν ἄλλοις ἰδρύμασι φοιτήσαντες συνάδελφοί των

καὶ τὴν ἱκανότητα ἔχουν νὰ εἰσδύσουν βαθύτερον εἰς τὰ μυστήρια τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διδασκτικῆς τέχνης, καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς δρους ἀντιλαμβάνονται καθ' ὅλον τὸ βάθος καὶ τὸ πλάτος τῶν, καὶ δι' ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας εἶναι μᾶλλον παρασκευασμένον, καὶ τὰς προόδους ἐν τῇ παιδαγωγικῇ, τῇ διδασκικῇ, τῇ παιδολογίᾳ καὶ τῇ ψυχολογίᾳ δύνανται ἀκόπως νὰ παρακολουθῶσι, καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημῶν ἀνευ σπατάλης πνευματικῶν δυνάμεων δύνανται νὰ ἀφομοιώσωσι, καὶ τὴν σπουδαιότητα, ἢ μὴ πάσας νέας ἐν τῷ ἔργῳ τῶν καινοτομίας νὰ διακρίνωσι καὶ νὰ κρίνωσιν εἶναι εἰς θέσιν καὶ τὰς νέας μορφωτικὰς καὶ διδασκτικὰς ἀντιλήψεις νὰ προσαρμόζωσι πρὸς τὴν σχολικὴν τῶν πραγματικότητά ἔχουσι τὴν δύναμιν, καὶ εὐρύτερον νὰ ἐπισκοπῶσιν τὴν μορφωτικὴν ὑπόθεσιν ἔχουσι τὰ ἐφόδια.

Παρὰ τὰ ἐφόδια τῶν ὁμῶς ταῦτα οἱ ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι πλήρη ἐπαγγελματικὴν συνείδησιν, διότι ἡ διετὴς φοιτήσις τῶν εἰς τὰς Π. Ἀκαδημίας, ἣτις λαμβανομένων ὑπ' ὅψιν τῶν συνθηκῶν, ὅφ' ἃς τὰ ἰδρύματα ταῦτα λειτουργοῦν δύνανται νὰ θεωρηθῇ ὡς μονοετής, δὲν παρέχει τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον εἰς τοὺς διευθυντὰς καὶ τοὺς Καθηγητὰς τῆς Π. Ἀκαδημίας, ὅπως ἐμβάλουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν σπουδαστῶν τῶν τὸν ἔρωτα πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἔργον, νὰ καταστήσουν αὐτοὺς ἱεροφάντας τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν, τὰ ὁποῖα ἠρεῦει τὸ λαϊκὸν σχολεῖον καὶ ἐμπνευσμένους σκαπανεῖς τῶν μεγάλων ἱστορικῶν λεωφόρων τοῦ ἐθνικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, νὰ ἐμβάλουν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν τὴν ἀντίληψιν ὅτι τὸ διδασκαλικὸν ἔργον εἶναι βαρυσήμαντον κοινωνικὸν λειτουργήμα, τὸ ὁποῖον οὗτοι ὀφείλουσαν νὰ θεωροῦν ὡς ὑψηλὴν καὶ ἱερὰν ἀποστολὴν καὶ ὅτι εἰς χεῖρας τῶν εἶναι ἀποτεθεμένα τὰ ἅγια τῶν ἁγίων καὶ τὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς.

Πολλοὶ ἐκ τῶν διδλίων τῆς κατηγορίας ταύτης ἔχουσι τὸν ἕνα πόδα καὶ διὰ τὸν χωλαίνοντα εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς ἀποδλέποντες εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κράτους παροχὴν τῶν οἰκονομικῶν μέσων διὰ τὰς ἀνωτέρας σπουδὰς τῶν, τινὲς μάλιστα ἐκ τούτων δαπανῶσι τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τῶν, πολλάκις δὲ καὶ τὰς ἐργασίμους ὥρας, πρὸς προπαρασκευὴν τῶν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, διδάσκουσιν ἀνευ ἰδιαιτέρας προπαρασκευῆς, πράγμα τὸ ὁποῖον ἤθελεν ἀποφευχθῇ, ἂν ἡ διάρκεια τῆς φοιτήσεως εἰς τὰς Π. Ἀκαδημίας ἦτο πραγματικὴ τριετής καὶ ἐκαλλιιεργεῖτο παρ' αὐτοῖς ἡ ἐκτίμησις τοῦ διδασκαλικοῦ ἐπαγγέλματος καὶ ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ προσαγωγὴ τοῦ σχολικοῦ ἔργου καὶ ἡ ἀνάδειξις τῶν λαϊκῶν σχολείων διὰ σοδαράς, ἐπιπόνου, ἐνθουσιώδους καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας εἰς ἐργαστήρια ἀνθρωπισμοῦ, τελειοποιήσεως τοῦ ἔργου τῆς θείας δημιουργίας καὶ ἀνυψώσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ ἀποτελεῖ τὴν μᾶλλον εὐγενὴ καὶ τὴν μᾶλλον τιμητικὴν ἀπασχόλησιν καὶ

ὅτι δεόν νά θεωρῆται ὡς τὸ εὐγενέστερον καὶ τιμητικώτερον τῶν ἐπαγγελμάτων τὸ διδασκαλικὸν τοιοῦτον.

Πρὸς μίαν τοιαύτην ἀντίληψιν δεβαίως δύναται νά ὁδηγήσῃ καὶ τῆς Πολιτείας ἡ μέριμνα διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς λειτουργοὺς διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ἀποδοχῶν των καὶ διανοίξεως τῶν ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν εἰς τὰς ἀνωτάτας βαθμίδας τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἱεραρχίας ἀλλὰ διὰ νά ριζώσουν οἱ σπουδασταὶ τῆς Π. Ἀκαδημίας εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα ἀπαιτεῖται διαρκεστέρα γαλούχησις αὐτῶν ὑπὸ Διευθυντῶν καὶ Καθηγητῶν φλεγομένων ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, δραστηρίων, ὁραματιζομένων μίαν περίδλεπτον λαϊκὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀναλασβανόντων μὲ σφρίγος, μὲ ὑψηλὰς ἐμπνεύσεις καὶ μὲ βραχίονας στιβαροὺς τὴν προσπάθειαν πρὸς ἀνύψωσιν εἰς τὰ ἀκρότατα ὅρια τῆς Ἑλληνικῆς ἰσχύος καὶ ἀκμῆς.

Ἀναμφιβόλως πολλὰ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν διδ)λων τῶν προηγουμένων κατηγοριῶν παρατηροῦνται καὶ εἰς τοὺς προερχομένους καὶ ἐκ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν. Δύο δὲ σοβαρώτατα εἰσέτι μειονεκτήματα παρουσιάζουν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ.

Ἐν πρώτοις στεροῦνται τῆς ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῶν Ἑλληνοπαίδων καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς κοινωνίας ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς μορφώσεως.

Πρὸς ἄρσιν τοῦ μειονεκτήματος τούτου ἐνδείκνυται — κατὰ τὴν γνώμην μας — ἡ εἰς τὰς Π. Ἀκαδημίας προσάρτησις οἰκοτροφείων χάριν τῶν εὐδοκίμων διδασκάλων, εἰς τὰ ὁποῖα πλὴν τῆς οἰκονομικῆς ἀνακουφίσεως αὐτῶν θὰ ἠδύναντο οὗτοι καταλλήλως παιδαγωγούμενοι νά ἀποκτήσουν κοινωνικὴν τινὰ μόρφωσιν ἀνωτέραν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἡ τύχη ἤθελεν ἄλλως φιλοδωρήσει εἰς αὐτοὺς ἀνταξίαν τοῦ εὐγενοῦς των ἐπαγγέλματος.

Εἰς ταῦτα ὁ μέλλων διδ)λος θὰ ἠδύναντο ὑπὸ ἐμπείρου καὶ δεξιῦ περὶ τὴν ἀποτρίβην ἐλαττωμάτων ἐπιμελητοῦ καθοδηγούμενος νά ἀποβάλλῃ τὰς κακὰς αὐτοῦ ἔξεις, νά γνωρίσῃ καὶ νά αἰσθανθῇ ἔλξιν πρὸς τὰς ἀρετὰς διὰ τῶν ὁποίων ὀφείλει νά περικοσμηθῇ ὁ μεμορφωμένος, ὁ εὐγενὴς καὶ ὁ κοινωνικὸς ἐν γένει ἄνθρωπος, νά ἀσκηθῇ εἰς τοὺς τρόπους τῆς κομψῆς συμπεριφορᾶς κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας καὶ ἐν γένει νά ἀποκτήσῃ πλείστας ἀπαραιτήτους κοινωνικὰς γνώσεις. Θὰ ἠδύναντο δηλαδὴ οἱ σπουδασταὶ τῶν Π. Ἀκαδημιῶν νά διάγουν ἐν τοῖς οἰκοτροφείοις τούτοις καὶ νά διαιτῶνται, ὅπως διαιτῶνται περίπου οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων.

Αἱ δαπάναι τῶν ἀνωτέρω οἰκοτροφείων δεόν νά καταβάλλωνται κατὰ τὸ ἥμισυ μὲν ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν κατὰ δὲ τὸ ἕτερον ἥμισυ ὑπὸ τοῦ Δημοσίου. Φρονούμεν δὲ ὅτι τὸ Κράτος, ὅπως δαπανᾷ ἀφειδῶς διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν στελεχῶν τοῦ Στρατοῦ καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων του κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ κατὰ μείζονα λόγον ὀφείλει νά μὴ φεισθῇ δαπανῶν χάριν τῆς μορφώσεως τῶν τέκνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀναπηδήσουν οἱ κρα

τιστοὶ στρατιῶται, οἱ ἀριστοὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ ἐμπνευσμένοι, συνετοί, ἠθικοὶ καὶ φιλόπατριδες ἐθνικοὶ ἡγέται.

Τὸ δεύτερον μειονέκτημα τῶν δημ)λων μας ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι οὗτοι ἀγνοοῦν τὴν ἐκτὸς τοῦ σχολείου ζωὴν καὶ περιορίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους τοῦ σχολείου, ἀντὶ νά ριφθῶν εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ζωῆς καὶ νά ἀποδοῦν οἱ σπουδαιότεροι παράγοντες πάσης προόδου καὶ ἰδίᾳ πάσης πλουτοπαραγωγικῆς κινήσεως εἰς τὰς Κοινότητας εἰς τὰς ὁποίας ὑπηρετοῦν, θεωροῦντες ὡς ὑψιστον καθήκον τὴν ἐνίσχυσιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνάμεων τῆς Χώρας, τὴν διαφώτισιν τοῦ Λαοῦ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ φυσικοῦ πλούτου τοῦ τόπου του καὶ τὴν ὑπόδειξιν παντὸς μέσου, τὸ ὁποῖον θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ὕλικὴν εὐμερίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνύψωσιν αὐτοῦ.

Ἰδιαιτέρως ὁμως αἱ διδασκάλισαί μας ὀφείλουν νά θεωροῦν ὡς ἱερὰν ὑποχρέωσιν των τὴν ἀνύψωσιν τῆς Ἑλληνίδος διὰ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν οἰκογένειαν τοῦ πνεύματος τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ἀνωτέρου οἰκογενειακοῦ βίου. Ἐκ τῶν Ἐπιθεωρησέων μας ἐμορφώσαμεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ οἰκογένεια ὑποφέρει ἐν πολλοῖς ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως τῶν εἰσοδομάτων της καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ πνεύματος τῆς καλῆς ἐννοουμένης οἰκονομίας, τῆς ποικίλης χρήσεως τῶν πρώτων ὑλῶν, τῆς διατηρήσεως καὶ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ χρησιμοποίησεως τῶν διαφόρων γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων καὶ πρὸ πάντων λόγῳ τῆς ἀγνοίας τῆς ἑλληνίδος ὅπως καταστήσῃ τὸν οἶκον της εὐχάριστον καὶ ἐλκυστικὸν ἐνδιαιτήμα.

Τὰ ἀνωτέρω μειονεκτήματα θὰ ἠδύναντο νά ἀρθῶν ἂν ἐδίδοτο εἰς τὰς Π. Ἀκαδημίας πρακτικώτερος χαρακτήρ, ἂν παρείχοντο εἰς τοὺς τροφίμους των εὐρύτερα γεωργικά, κτηνοτροφικά, βιομηχανικά, πολιτικοκοινωνικά καὶ οἰκονομικά γνῶσεις καὶ ἂν αἱ γνῶσεις αὗται δὲν περιορίζοντο εἰς λόγους κενούς, ἀλλ' εὕρισκον καὶ εὐρυτάτην ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τούτον θὰ ἦτο ἀπαραίτητον νά χρησιμοποιηθῇ ἐκτὸς τοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν μαθημάτων διατιθεμένου χρόνου καὶ ὁ χρόνος τῶν θερινῶν διακοπῶν.

Ἐν συμπεράσματι πάντα τὰ ἱδρύματα παρασκευῆς δημ)λων ἐξεπλήρωσαν κατὰ κανόνα τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς των. Ἀλλ' οἱ ὅροι τῆς ζωῆς δὲν παραμένουν οἱ αὐτοί, ἦδη δὲ ὅτε ἡ Κοινωνία μας διαμορφοῦται ἐπὶ νέων βάσεων, ὅτε διὰ τῶν μεγάλων ἐφευρέσεων ἐπὶ πᾶσι μεταβολὴ εἰς τοὺς δρους τῆς παραγωγῆς, τῆς οἰκονομίας καὶ τῶν σχέσεων Λαῶν καὶ ἀτόμων καὶ διαμορφοῦται μιὰ νέα κοινωνία, τὸ σχολεῖον δὲν δύναται νά ἀκολουθῇ πεπαλαιωμένον τρόπον ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας, ἀλλ' ὀφείλει νά προσαρμοσθῇ πρὸς τὴν διαμορφουμένην κατάστασιν ζωῆς καὶ νά ἐξυπηρετῇ τὴν ζωὴν αὐτήν. Ἀνάγκη νά μεταβάλλῃ καὶ μέθοδον καὶ πρόγραμμα καὶ μέσα καὶ ἀντιλήψεις περὶ τῆς μορφωτικῆς προσπαθείας. Πρὸς τοῦτο ὁμως παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως

ΤΑ ΦΡΟΝΗΜΑΤΙΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ — ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ
ΤΟΥ ΟΡΟΥ: Ὁ ὅρος «φρονηματιστικά μαθήματα» ἀνήκει εἰς τὴν Ἑρβατιανὴν Σχολήν. Ἡ Σχολὴ αὕτη ἐδέχετο ὡς πηγὰς τοῦ πνευματικοῦ βίου τὴν ἀναστροφὴν καὶ τὴν ἐμπειρίαν.

Κατὰ τὴν ἀναστροφὴν τὸ ἄτομον ἐρχεται εἰς ἐπαφὴν εἴτε μὲ ἔντα ἐκδηλώνοντα ψυχικὰς καταστάσεις (ἀνθρώπους, ζῶα), εἴτε μὲ ἄλλα, εἰς τὰ ὅποια ἀποδίδει τοιαύτας καίτοι δὲν ἔχουν (ἄψυχα). Ἐκ τῆς ἐπαφῆς ταύτης δέχεται τὸ ἄτομον τὴν ἐπίδρασιν τῶν ψυχικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ ὄντος καί, κατὰ τινα τρόπον, ἀντιδρᾷ πρὸς ταύτας. Οὕτω ἐπιτυγχάνεται ἀμοιβαία τις ἐπίδρασις, ἥ τις καὶ δίδει τραγὴν εἰς τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀτόμου.

Κατὰ τὴν ἐμπειρίαν τὸ ἄτομον ἐνεργεῖ μονομερῶς. Ἐπιδιώκει νὰ πλουτίσῃ τὸν πνευματικὸν τοῦ βίου μὲ τὴν ἐξέτασιν ἀντικειμένων, χωρὶς νὰ εἶναι ἀπαραίτητος ἀμοιβαία τις ἐπίδρασις. Προσπαθεῖ, δηλαδή, νὰ γνωρίσῃ δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἐκεῖνα μεθ' ὧν ἐρχεται εἰς ἐπαφὴν. Οὕτω καὶ πάλιν πλουτίζεται ὁ ψυχικὸς βίος.

Βάσει τῶν ἀντιλήψεων τούτων διήρθεσεν ἡ Ἑρβατιανὴ Σχολὴ τὰ μαθήματα εἰς δύο κύκλους: 1) τὰ συμπληροῦντα τὴν ἀνάστροφὴν, τὰ ὅποια ὠνόμασεν ἱστορικὰ καὶ 2) τὰ δυνάμενα νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐμπειρίαν, τὰ ὅποια ἀπεκάλεσε φυσιογνωστικά.

Τὰ ἱστορικὰ πάλιν διήρθεσεν εἰς τρεῖς κατηγορίας: 1) τὰ φρονηματιστικά, 2) τὰ γλωσσικά καὶ 3) τὴν ὠδικήν.

Εἰς τὰ φρονηματιστικά περιέλαβε ὅσα παρέχουν ὕλην δι' ἐξαγωγήν ἠθικῶν ἀξιωματικῶν, ὅσα δηλαδή συντελοῦν εἰς τὸν φρονηματισμὸν καὶ ἀποδίδουν εἰς αὐτὸν ἀμέσως. Τοιαῦτα μαθήματα ἐθεωρήθησαν οἱ μύθοι, τὰ παραμύθια, τὰ θρησκευτικά καὶ ἡ ἱστορία.

ΝΕΩΤΕΡΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΠΛΟΥΤΙΣΜΟΝ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΝ ΦΡΟΝΗΜΑΤΙΣΜΟΝ. Κα-

δελτιωθῇ καὶ τὸ ποῖον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι καλοῦνται νὰ διαμορφώσουν τὴν σχολικὴν ζωὴν κατὰ τὰς συγχρόνους ἀπαιτήσεις.

Αἱ Π. Ἀκαδημίαι ἀπετέλεσαν πρόοδον ἐν τῇ προσπάθειᾳ πρὸς δημιουργίαν δημίων κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις διὰ τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν των, ἀλλ' ὡς εἶναι φυσικὸν δεῖν νὰ ὑποστοῦν τὰς ἐκ τῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν ἀναγκῶν ἐπιβαλλομένης μεταβολῆς. Ἀν τὰ ἱδρύματα τὰ παρασκευάζοντα δ)λους, θὰ ὀνομάζονται Ἀ-

τὰ τὰ παραδεδομένα σήμερον, οὔτε διαιρέσεις τοῦ ψυχολογικοῦ βίου τοῦ παιδὸς εἶναι δεκτῇ, οὔτε διάσπασις τῆς πηγῆς τοῦ πνευματικοῦ βίου. Τὸ ἄτομον ἀποτελεῖ μίαν ἐνιαίαν, ἀδιάσπαστον ψυχολογικὴν ἐνότητα, ἡ ὁποία, ὥσθον μὲν ἐσώθεν, προχωρεῖ πρὸς ἐξέλιξιν.

Ἡ ἐξελισσομένη αὕτη ὁλότης, τὸ παιδί, δέχεται τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐνιαίου καὶ ὁργανικῶς συνηρθεμένου κόσμου. Ἐκ τῆς ἀδιαλείπτου δὲ ταύτης φυσικῆς ἀναστροφῆς ἐπέρχεται αὐτόματος αὐξήσις τοῦ πνευματικοῦ βίου, χωρὶς νὰ εἶναι εἰκόλον νὰ διακρίνῃ τις συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ἡ ἐμπειρία καὶ πότε ἡ ἀναστροφή.

Τὴν ἐκ τῆς ἀλλήλεπίδρασεως παιδὸς — ζωῆς ἐπέρχομένην αὐξήσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ παιδὸς θεωρεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ σήμερον τὸ σχολεῖον νὰ καταστήσῃ περισσύτερον συνειδητὴν καὶ ἀποδοτικὴν.

Ἡ ζωὴ θὰ ὑποχρεώσῃ τὸ παιδί νὰ στραφῇ πρὸς δ,τι ἀποτελεῖ τὴν ὕλην τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἱστορικῶν μαθημάτων. Διὰ τὸν λόγον τούτον καὶ τὸ σχολεῖον διευκολύνει τοὺς μαθητὰς νὰ καταστήσουν κτῆμα τῶν τῆς ὕλης τῶν μαθημάτων τούτων. Δὲν ἀποδίδει ὡς ἀμέσως εἰς τὸ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν φρονηματισμὸν τῶν μαθητῶν διὰ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ νὰ πληρώσῃ μίαν ἀπαιτήσιν τοῦ ἐξελισσομένου ψυχικοῦ εἶναι τοῦ παιδός. Ἐκ τῆς ἐλαφῆς δὲ ταύτης ἐπέρχεται καὶ τῆς ἐμπειρίας αὐξήσις καὶ ἐπὶ τὴν ψυχὴν ἐπίδρασις.

Αἱ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΤΕΥΞΙΣ ΑΥΤΩΝ. Τὸ Ε.Α.Π. τοῦ σχολείου ἀναγράφει, ὡς γνωστὸν, τί ἐξ ἐκάστου μαθήματος καὶ πρὸς ποῖον σκοπὸν δεῖν νὰ διδασθῇ. Ἀπαιτεῖ νὰ διδασθῇ ὁ μαθητὴς παραμύθια καὶ μύθους καὶ ὁρίζει τὰ ἱστορικὰ καὶ θρησκευτικά ζητήματα ποὺ πρέπει νὰ γνωρίσῃ.

Τὸ σύγχρονον σχολεῖον γνωρίζει, ὅτι τὸ παιδί ἀπὸ ὀρισμένης ἡλικίας θέλει ν' ἀκούῃ παραμύθια καὶ μύθους. Ἀργότερα, ὅταν ἀκόμ φοιτᾷ εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, στρέφεται πρὸς ἱστορήματα καὶ τὴν ἐν γένει ἐξιστορησιν γεγονότων. Συμφανεῖ, λοιπόν, εἰς τὸ δ-

καδημία, ἢ Ἰνστιτούτα, ἢ Διδασκαλεῖα, τοῦτο δὲν ἔχει σημασίαν τινά. Ὅρθον εὐρίσκομεν ὅπως μὴ ἐγκαταλειφθῇ μία βᾶσις ἀνοικοδομήσεως πρὶν ἢ δοκιμασθῇ διὰ μακροχρόνιου πείρας ἡ στερεότης της καὶ ὅπως ἡ βᾶσις αὕτη καταστῇ εὐσταθεστέρα διὰ βελτιώσεων καὶ προσθηκῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἀντιλήψεων τῆς ἐποχῆς μας.

(Συνεχίζεται)

τι ἔχουν πάντα ταῦτα θέσιν εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ περιλαμβάνει εἰς τὰς ἐπιδιώξεις του.

Αἱ σύγχρονοι ὁμοῦς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐπιτυγχάνονται οἱ ὑπὸ τῶν φρονηματιστικῶν μαθημάτων ἐπιδιωκόμενοι σκοποὶ ἐπιβάλλουν εἰς τὸ σχολεῖον νὰ μὴ θεωρῇ μοναδικὸν μέσον ἐπιτεύξεως αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν.

Ἡ θρησκευτικότης καὶ ἡ φιλοπατρία, οἱ δύο ἀπώτεροι σκοποὶ τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων αὐτῶν, καλλιεργοῦνται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ τῆς ἡλικίας τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ μὲ ἄλλα, ἀνάλογα πρὸς τὴν ψυχολογικὴν του κατάστασιν καὶ πολὺ κατὰλληλότερα μέσα.

Τὴν διδασκαλίαν δὲν παύει νὰ θεωρῇ ὡς ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων μέσων. Θέλει ὁμοῦς ταύτην διάφορον κατὰ ἡλικίαν καὶ ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐκάστοτε πνευματικὴν ἱκανότητα τοῦ μαθητοῦ.

Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ ὁ διδάσκαλος ὅσον τὸ δυνατόν καλύτερον τὰς γενικὰς ἀρχὰς αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ διέπουν τὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ ἔχῃ μελετήσει τὰ διαμορφωθέντα συστήματα. Ἐκ τούτων πάλιν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ κατέχῃ πλήρως ἐν, ἐκ τοῦ ὁποῖου, ὡς ἐκ στερεᾶς βάσεως, θὰ ἀναχωρῇ διὰ νὰ διαμορφώσῃ τὴν ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασίαν του, νὰ ζητήσῃ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν του καὶ νὰ ὑποβάλλῃ εἰς ἔλεγχον πᾶν νέον σύστημα ἐργασίας.

Πέραν ὅμως τῆς διδασκαλίας εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ διδάσκαλος ν' ἀναζητήσῃ, νὰ μελετήσῃ καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς τρόπους ἐκείνους, τοὺς ὁποῖους ἀπ' ἑαυτοῦ, χωρὶς τὴν ὁδηγίαν ἢ τὴν παραγγελίαν οὐδενὸς χρησιμοποιοῖ ὁ παῖς διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὥρισμένης ἀνάγκας τοῦ ἐξελισσομένου πνευματικοῦ του δίον. Εἶναι δὲ τὰ μέσα ταῦτα διάφορα κατὰ ἐπιδίωξιν.

Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς θρησκευτικότητος προβάλλεται ἡ ἀπὸ κοινοῦ λατρεία, ἡ συστηματικὴ συμμετοχὴ εἰς αὐτὴν τοῦ παιδός, ἡ χρῆσις τῶν συμβόλων, ἡ ἐκμάνθησις θρησκευτικῶν ἀσμάτων καὶ ἑμνων.

Διὰ δὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φιλοπατρίας αἱ ὁμαδικαὶ ἐορταί, ἡ συμμετοχὴ τῶν μαθητῶν εἰς τὰς ἐορτάς, ἡ ἐκκλήσεις ἀσμάτων, κλπ.

Ὅτι ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀληθὴς δὲν εἶναι δύσκολον νὰ διαπιστωθῇ.

Ἐπειδὴ ὁμοῦς, ὡς γνωστόν, εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς σχολικῆς ἐργασίας δὲν ἀναφέρονται τὰ μέσα ταῦτα σπανίως, συμπτωματικῶς καὶ πολλάκις μὲ τὸν φόβον ὅτι ἐκπεύγουμεν ἀπὸ τὸ ἔργον μας, τὰ χρησιμοποιούμεν. Μοναδικὴ ἐκ τούτου ἀπαίτησις τῆς Ὑπηρεσίας μας εἶναι ὁ ἐκκλησιασμός τῶν μαθητῶν καὶ ἐνίοτε ἐορταὶ τινες. Ὁφείλομεν ὁμοῦς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὑπὸ τὴν σημερινὴν του μορφὴν ὁ ἐκκλησιασμός, τὸ ὑποχρεωτικὸν δηλαδή πολὺν ὥρον μαρτύριον παραμονῆς ἐν ἀκινήσει τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, πᾶν ἄλλο ἢ προάγει τὴν θρησκευτικότητα. Ἀπέχει πολὺ ἡ ὑποχρεωτικὴ συμμετοχὴ εἰς τὴν λατρείαν ἀπὸ τὴν αὐθόρμητον ἐνεργὸν τοιαύτην,

τὴν ὁποῖαν ἀπαιτεῖ τὸ σημερινὸν σχολεῖον. Τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ πρέπῃ ἀσφαλῶς ν' ἀποτελέσῃ θέμα ἰδιαίτερας ἐρευνῆς, τὴν ὁποῖαν ὀφείλουν νὰ ἀναλάβουν καὶ διδάσκαλοι. Ὅτε δ' ἐορτασμός, ὅπως γίνεται σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα μας, ἔχει σχέση τινὰ μὲ ἐκείνον ποὺ ἀπαιτεῖται διὰ νὰ αἰσθανθῇ ὁ μαθητὴς ὅτι ἐπιδιώκεται μὲ αὐτόν. Αἱ ἐορταί, θρησκευτικαὶ καὶ ἐθνικαί, μετατρέπονται εἰς τὰ σχολεῖα μας εἰς ἐθελαιρίαν ἀργίας. Ἡ ἐορτὴ ὁμοῦς διὰ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶναι μορφὴ ἀγωγῆς μὲ πλουσιώτατα ἀποτελέσματα, διότι στηρίζεται εἰς τὴν προσδοκίαν, ἥτις τόσον ἀφθόνους ἀφορμὰς δίδει εἰς σχολικὰς ἐνεργείας. Θὰ πρέπῃ, λοιπόν, νὰ ἔχῃ πολὺ μεγαλύτερον περιεχόμενον ἢ συμμετοχὴ εἰς ἐορτασμούς.

Διὰ τὸν καλὸν ὁμοῦς διδάσκαλον δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ κώλυμα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν πέραν τῆς διδασκαλίας μορφῶν ἐργασίας ἢ μὴ ἀναγραφῇ τῶν εἰς τὸ πρόγραμμα.

Εἶναι τόσον ἐκδηλὰ τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς καλῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν, ὥστε οὐδεὶς ποτὲ τῶν προϊσταμένων θὰ ψεῖξῃ τὸν διδάσκαλον, ὅταν εἶρῃ αὐτὸν δίδοντα εὐκαιρίας συμμετοχῆς τῶν μαθητῶν εἰς ὅσα γέρον συνισμότερον καὶ κατὰ φυσικὸν τρόπον πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἐπιδιωκόμενων σκοπῶν. Ἀπαιτεῖται ὁμοῦς ἀπὸ τὸν διδάσκαλον συνειδητὴ ἐνέργεια, καταβολὴ φροντίδος πολὺ μεγαλύτερα ἐκείνης τὴν ὁποῖαν θέλει ἡ συνήθης ἐργασία.

Η ΚΥΡΙΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ. Διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν φρονηματιστικῶν μαθημάτων ὑποδεικνύονται ἀπὸ τῶν Διδακτικῶν οἱ ἐξῆς κυρίως τρόποι: 1) Τῆς διηγέσεως, 2) τοῦ ἐξελισσοντος διαλόγου, 3) τῆς κατανομῆς τῆς ἱστορικῆς ὕλης πρὸς ἐξέτασιν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, 4) τῆς ἀναγνώσεως ποιημάτων, 5) τῆς προσφυγῆς εἰς πηγὰς (ἱστορικὰ μνημεῖα, μυνεῖα, χάρτας, εἰκόνας καὶ ἰδίᾳ τὰ βιβλία) 6) τῆς παρακολουθήσεως κινηματογραφικῶν ἔργων καὶ 7) τῆς ἀκροάσεως ραδιοφωνικῆς μεταδόσεως.

Ὡς περισσότερον κατάλληλοι τρόποι διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν φρονηματιστικῶν μαθημάτων εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον θεωροῦνται ὁ τῆς διηγέσεως καὶ ὁ τῆς προσφυγῆς εἰς τὸ βιβλίον.

Η ΑΦΗΓΗΣΙΣ εἶναι ἐκείνη τὴν ὁποῖαν ἐπιζητεῖ ὁ παῖς τῶν 6 — 10 ἐτῶν, διότι αὕτη ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν του. Αὕτη δέον νὰ χρησιμοποιῇται ἀποκλειστικῶς μόνον μέχρι τῆς Δ' τάξεως, ὅταν δὲ κρίνεται σκόπιμον εἰς τὰς ἄλλας τάξεις.

Εἶναι γνωστὰ τὰ πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα γέρονται ὑπὲρ τῆς μορφῆς τῆς διηγέσεως: ὑπενθυμίζω τὴν ἔγερσιν τοῦ συναισθήματος τῆς προσοχῆς, τὴν ἐνέργειαν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν.

Ἐκεῖνο ὁμοῦς τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερος τονίζεται σήμερον εἶναι ἡ ὑποβλητικὴ δύναμις, τὴν ὁποῖαν ἐνέχει ὁ τρόπος οὗτος τῆς διδασκαλίας. Πλείστοι, ἰδίᾳ Γάλλοι παιδαγωγοί, ἔχουν ἐξετάσει τὴν αὐτὴν ταύτην

καὶ πολλὰ δεκάδες συγγραμμάτων με θέμα τὴν δύναμιν τῆς ὑποβολῆς διὰ τὴν ἀγωγὴν ἔχουν κυκλοφορήσει τὴν τελευταίαν δεκαετίαν. Τὰ περισσότερα τούτων, καθὼς τοῦλάχιστον γνωρίζω, δὲν ἔχουν μεταφρασθῇ εἰς τὴν γλῶσσαν μας. Ἀναφέρομαι κυρίως εἰς τὸ ἔργον τῶν ἀδελφῶν Saisset ἐπὶ ἀγωγὴν διὰ τῆς ὑποβολῆς.

Ἀναγνωρίζεται σήμερον ὡς μία μεγίστη δύναμις ἐπιδράσεως ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τοῦ βαθυτάτου γήρατος ἡ ὑποβολή.

Εἶναι δὲ ὑποβολὴ ἐν τῇ γενικῇ σημασίᾳ τῆς λέξεως ἡ ἐπιδεξιότης τῆς εἰσαγωγῆς εἰς ἄτομον ἢ ἄτομα ἰδεῶν διὰ πειστικῆς γλυκύτητος, χωρὶς ἐπιβολὴν τινα, καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ θεωρῇ τὸ ἄτομον ὡς γεννηθείσας αὐθορμήτως ἐν αὐτῷ τὰς ἰδέας ταύτας.

Ἡ ἐπίδρασις αὕτη ἀπευθύνεται εἰς τὸν συναισθηματικὸν βίον τοῦ παιδὸς καὶ δι' αὐτοῦ εἰς τὰς ἄλλας ψυχικὰς του δυνάμεις, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὸν διδάσκαλον τοῦ δημο. σχολείου, ἀφοῦ εἰς τὸν παῖδα τῶν 6 — 10 ἐτῶν κυριαρχεῖ, κατὰ τὰ διδάγματα τῆς συγχρόνου ψυχολογίας, συναισθηματικὴ καὶ ψυχικὴ κατάστασις. Ὡς μὴν ἀρνηθῇ δὲ κανεὶς ὅτι δὲν ἐγνώρισε περιπτώσεις ἀσκήσεως τῆς ὑποβολῆς ταύτης.

Παραλείπω ἐκεῖνας τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἡ ὁποία θεωρεῖται δημιουργηθεῖσα ἀπὸ ἀκαταπαύστους ὑποβολὰς ἀτόμου εἰς ἄτομον (τρόπος ζωῆς, ἀντιλήψεις, ἡθὴ κλπ.) καὶ ἔρχομαι εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὰ σχολεῖα μας. Οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ, ὅτι δὲν ἀκούει πάντοτε ἐν τῇ συνειδήσει του τὴν φωνὴν ἐνὸς τῶν διδασκάλων ὡς γλυκυτάτην παραίνεσιν, πρὸς τὴν ὁποῖαν δὲν τοῦ μὴ ν' ἀντιταχθῇ. Καθηγηταὶ Πανεπιστημίων, Διδασκαλεῖων, ἀλλὰ καὶ Γυμνασίων καὶ δημοτικῶν σχολείων ἀκόμη, ἔχουν ἀσκήσει εἰς τὴν ψυχὴν μας τοιαύτην ὑποβλητικὴν ἐπίδρασιν, ὥστε ὁ θαυμασμός μας δι' αὐτοὺς, — ἀκατάληπτος δι' ἄλλους — νὰ εἶναι μεγάλος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἡμῶν τῶν διδασκάλων ὑπάρχουν οἱ ἐπιτυχάνοντες πολλὰ εἰς τὸ ἔργον των διὰ τῆς ὑποβολῆς τὴν ὁποῖαν ἀσυνειδήτως ἀσκοῦν.

Ὑπάρχουν συνάδελφοι καὶ δὴ διδασκάλισσαι, αἱ ὁποῖαι κρατοῦν κυριολεκτικῶς εἰς τὰς χεῖρας των τὴν ὅλην ψυχοφυσικὴν ἐκδήλωσιν τῶν μαθητῶν των. Με μίαν ὑποβλητικὴν παραίνεσιν, ποῦ δίδεται με γλυκυτάτην ἀπαλὴν φωνὴν καὶ συνοδεύεται ἀπὸ τὴν φωτεινὴν ἐκφράσιν τοῦ προσώπου των, ἐπιτυχάνουν νὰ κινήσουν τοὺς μαθητὰς των ὅπως θέλουν, νὰ τοὺς κάμουν νὰ ἐκδηλώσουν ἀρετὰς, νὰ καταπνέξουν κακίας, χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀντίδρασιν. Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν καὶ μερικῶς τῶν σκοπῶν τούτων ἄλλοι διδάσκαλοι ἐξαντλοῦνται κυριολεκτικῶς σωματικῶς καὶ ψυχικῶς, δμιλοῦντες πολὺ, φωνάζοντες συχνά, ἀπειλοῦντες, δέροντες πολλὰς, με ἀποτέλεσμα οἱ μὲν μαθηταὶ νὰ κοροϊδεύουν, οἱ δὲ διδάσκαλοι νὰ

καταντοῦν νευρασθενικοί.

Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἱκανότητα ὀφείλει νὰ καλλιεργήσῃ ὁ διδάσκαλος καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀποβλέπουν οἱ ἀσχολούμενοι με τὴν θέσιν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ παιδαγωγοί.

Εἶναι δυνατόν, ἰσχυρίζονται οὗτοι, νὰ ἐμφυτευθῶσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς διὰ τῆς ὑποβολῆς καὶ αἱ σπουδαιότεραι τῶν ἀρετῶν, χωρὶς τὴν μεσολάβησιν τῆς γνώσεως ἢ τῆς βουλήσεώς μας.

Τὸ καλοανατεθραμμένον, κατὰ τὴν κοινὴν ἐκφράσιν, παιδί αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ὑποβλητικὴν ἱκανότητα τῆς οἰκογενείας του δεῖκνυει: ἔμαθε τοὺς καλοὺς τρόπους τοῦ τρώγειν, βαδίζειν, ὁμιλεῖν, συμπεριφέρεσθαι, χωρὶς καμμίαν διδασκαλίαν ἢ συστηματικὴν ὑπόδειξιν.

Καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ φρονηματιστικά μας μαθήματα ἃς σκεφθῶμεν τοὺς ἀπωτέρους σκοποὺς τῆς διδασκαλίας τῶν μαθημάτων τούτων. Ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ φιλοπατρία δὲν εἶναι ἀρεταὶ διὰ μᾶς γεννώμεναι εἰς τὴν ψυχὴν μαθητῶν. Ἀπαιτεῖται ἡ ἐπὶ μᾶκρὰν σειρὰν διαδοχικὴ γέννησις εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν διαφορῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ὡς ἐκ συγκεράσμου θὰ προκύβουν ἡ ἐπιζητούμεναι.

Περὶ τῆς φιλοπατρίας γράφει ὁ μέγας παιδαγωγὸς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Χαρ. Παπαμάρκος:

«Φιλοπατρία εἶναι ἕξις τις, διάθεσις, δυνάμει νὰ ἐγγεννηθῇ ἐν τῇ ψυχῇ δταν καθαρῶς αὕτη ἐκ τῶν κακιῶν καὶ ἐθισθῇ ἐν ταῖς ἀρεταῖς καὶ πληρωθῇ φρονήματος καὶ ἐξαγιασθῇ ἢ προαίρεσις. Εἶναι ἡ λεπτοτάτη καὶ ἀκροτάτη τῶν διαθέσεων τῆς ψυχῆς ἡ κορυφὴ τῆς πυραμίδος ἣν συναπαρτίζει ὁ ἡθικὸς διάκοσμος» (τὰ ἀναγνωστικά μικρῶν Ἑλληνοπαίδων τ. α' σελ. 48).

Ἀρκούν, λοιπόν, αἱ συνήθεις σχολικαί μας ἐνέργειαι διὰ νὰ ἐπτευχθῇ ὁ σκοπὸς οὗτος; Οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ βεβαιώσῃ.

Πέραν τῆς ὑποβολῆς διὰ τὴν γέννησιν τῶν ἀρετῶν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν παίδων, τὴν ὁποῖαν ἀσχεῖ ἡ καθόλου διαγωγή μας ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, πέραν τῆς διὰ συντόμων παραινήσεων ἀποτελεσματικῆς ἐπιδράσεως μας ἐπὶ τὸν παῖδα, μεγαλῶς συμβάλλει ὑποβλητικῶς ὁ θαυμασμός τὸν ὁποῖον δύναται νὰ γεννήσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παίδων ἡ ἀφήγησις ἐνὸς φρονηματιστικοῦ ἱστορήματος.

Διηγηθῆτε, συμβουλευοῦν οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν θέσιν τῆς ὑποβολῆς ἐν τῷ σχολείῳ, εἰς τὸ τέλος τοῦ μαθήματος ἐπὶ ἐν τέταρτον ἢ διαβάσατε ἐν φρονηματιστικὸν κείμενον. Μεταδώσατέ το με τὴν θέρμην ποῦ φλορίζει κάθε τιμίαν ψυχὴν δταν εὐρεθῇ ἐνώπιον μίας πράξεως καλοσύνης, ἀφοσιώσεως, θάρρους, εὐθύτητος. Οἱ μαθηταὶ σας θὰ αἰσθανθοῦν τὴν αὐτὴν με σὰς συγκίνησιν, θὰ ἐγγίσῃ τὴν ψυχὴν κατὰ ἀσύλληπτον, θὰ νομίσουν ὅτι οὐδέποτε ἐσκέφθησαν διαφόρως, ὅτι ὑπῆρχεν εἰς τὴν ψυχὴν των πρὸ πολλοῦ ἡ ἀρετὴ αὕτη καὶ θὰ θεωρήσουν ἀναξιοπρεπὲς νὰ μὴ σπαιροφώνωνται πρὸς αὐτάς.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὑποβολῆς ταύτης τί-
θεται ἀπαράβατος ὅρος νὰ μὴ ὑποχρεωθῶν
οἱ μαθηταὶ ν' ἀποδώσουν τὸ διήγημα. Πᾶσα
τοιαύτη ἐνέργεια, τοῦλάχιστον ἀμέσως μετὰ
τὴν διήγησιν, καταστρέφει ἀνεπανορθώτως τὸ
ἀποτέλεσμα. Μία ἀφήγησις διαρκείας 10 —
15', δταν γίνῃ τελεία, θὰ φέρῃ πλείστα ὅσα
ἐκ τῶν ἐπαδικομένων διὰ τῆς διδασκαλίας
τῶν φρονηματιστικῶν μαθημάτων σκοπῶν.

**ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ
ΜΕΘΟΔΟΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.** Ἡ ἐξέλιξις τῆς
πνευματικῆς καταστάσεως τῶν μαθητῶν ἐπι-
βάλλει, κατὰ βασικὴν ἀπαιτησιν τῆς συγχρό-
νου διδακτικῆς, τὴν προοδευτικὴν μεταβολὴν
εἰς τὴν μέθοδον ἐργασίας. Ὅταν, δηλαδή, ὁ
μαθητὴς ἀρχίσῃ νὰ προβάλλῃ ἀπορίαν, νὰ ἐ-
πιζητῇ βαθύτεραν κατανόησιν τῶν ζητημάτων,
προβαίνει εἰς συγχύσεις κλπ., τοῦτο εἶναι
δείγμα, ὅτι ἡ πνευματικὴ κατάστασις του ἔ-
χει σημαντικῶς μεταβληθῇ καὶ δὲν ικανοποι-
εῖται πλέον μὲ τὴν ἀπλὴν διήγησιν. Ἡ μετα-
βολὴ αὕτη διαπιστοῦται εἰς τὰ ὄντιναι σώματι-
κῶς καὶ ψυχικῶς παιδιὰ ἀπὸ τῆς εισόδου εἰς
τὸ 11ον ἢ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Διὰ τὸν
καλὸν διδάσκαλον ἡ διαπίστωσις αὕτη ἐπιβάλ-
λει νέας ἀσχολίας, σκέψεις καὶ συνειδητὴν
κατὰ σχέδιον ἐνέργειαν πρὸς μεταβολὴν τῆς
μεθόδου ἐργασίας.

Οἱ μαθηταὶ θὰ ἐκδηλώσουν κάποτε τὴν ἐ-
πιθυμίαν νὰ ἔχουν συγκεκριμένας πληροφορίες
καὶ πειστήρια δι' ἑν ἱστορικὸν μνημεῖον,
τὸ ὁποῖον ὑποκίπτεται εἰς τὴν ἀντίληψίν των καὶ
διὰ τὸ ὁποῖον ἐδέχοντο μέχρι χθὲς ἀνεξελέγ-
κτως πᾶσαν πληροφορίαν καὶ τὴν πλέον ἀπί-
θανον. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θὰ δώσῃ ἀφορμὴν
εἰς ἀλλαγὴν μεθόδου ἐργασίας. Ὁ διδάσκα-
λος θὰ πρέπῃ νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς του
εἰς τὸ νὰ παρατηρήσουν, βάσει ὑποδείξεών
του, τὸ ὅτι μελέτην μνημείων. Θὰ φέρῃ ἐνώ-
πιον αὐτῶν κάτι τι ἱκανὸν νὰ διευρύνῃ τὴν
γνώσιν των ἢ νὰ δώσῃ λύσιν εἰς τὰς ἀπορί-
ας των καὶ θὰ τοὺς ἀναγνώσῃ πᾶν σχετικὸν
περιλαμβανόμενον εἰς βιβλία, ἔγγραφα κλπ.

Τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα ἐκάστου τόπου — ἁ-
φθονα εἰς πᾶσαν περιοχὴν τῆς πατρίδος μας
— ὀφείλουν ν' ἀποτελέσουν τὴν βάσιν διὰ
τὴν πραγματικὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς
πατρίδος μας. Οὐδὲν δύναται νὰ ἀμλήσῃ ἐν-
γλωττίστερον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς διὰ τὴν
ἱστορίαν τοῦ τόπου του ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν μνη-
μεῖον. Ἀρκεῖ νὰ ὀδηγηθῇ ὁ μαθητὴς, ὅχι ἀ-
πλῶς πλησίον του, ἀλλὰ εἰς τὸν κατάλληλον
τρόπον παρατηρήσεως καὶ ἐξετάσεως αὐτοῦ.
Ἡ ἐξετάσις τῶν ἱστορικῶν μνημείων θὰ δώ-
σῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν μαθητὴν νὰ ζητήσῃ νέας
πηγὰς γνώσεων. Θὰ ἐρωτήσῃ τὸν διδάσκαλόν
του, ἢ ἕτερον διδάσκαλον τοῦ σχολείου. Θὰ
τολμήσῃ νὰ προσφύγῃ εἰς ἄλλο πρόσωπον, τὸ
ὁποῖον θὰ πληροφορηθῇ ὅτι γνωρίζει περισσό-
τερα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου. Θὰ τρέξῃ
εἰς τὸν χάρτην καὶ ὅτι ἕτερον σχετικὸν δια-
θέτει τὸ σχολεῖον. Καὶ τέλος θὰ τολμήσῃ —
καταλλήλως ὀδηγούμενος — νὰ προσφύγῃ εἰς
τὸ βιβλίον τῆς τοπικῆς ἱστορίας του.

Ὁ σταθμὸς αὐτὸς ἀλλαγῆς τῆς μεθόδου
ἐργασίας εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν εἰσαγω-
γὴν τῶν μαθητῶν εἰς ἱστορικὴν διδασκαλίαν
ἀνωτέρας μορφῆς.

Χωρὶς τὴν βάσιν τῆς καλῆς διδασκαλίας
τῆς ἱστορίας τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος τοῦ μα-
θητοῦ, οὔτε ἱστορικὴ συνείδησις δύναται νὰ
μορφωθῇ, οὔτε καλυτέρα διδασκαλία νὰ δια-
μορφωθῇ.

Η ΠΡΟΣΦΥΓΗ ΕΙΣ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ. Τὸ
στήριγμα τῆς τοπικῆς μας ἱστορίας θὰ χαθῇ
ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ὁ μαθητὴς θὰ εὗρεθῇ
συχνὰ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀνοιχθῇ εἰς τὸ πέ-
λαγος τῆς ἱστορίας διὰ ν' ἀναζητήσῃ τὴν ἱ-
κανοποίησιν ἀποριῶν του, νὰ δώσῃ λύσιν εἰς
προβλήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν. Ὅταν οἱ
μαθηταὶ ἐκδηλώσουν τὴν διάθεσιν αὐτὴν εἶναι
ἀρκετὰ ὥριμοι διὰ πραγματικὴν ἱστορικὴν δι-
δασκαλίαν. Καὶ ὁ διδάσκαλος τότε εἶναι ἱ-
κεῖνος ποὺ θὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸν μαθητὴν
τὴν προχώρησιν μὲ σχέδιον καὶ σταθερότητα.

Διὰ τὴν ικανοποίησιν τῆς ἀπαιτήσεως ταύ-
της φρονοῦν πολλοί, ὅτι εἶναι ἀρκετὸν νὰ δο-
θῇ βιβλίον ἱστορίας εἰς τοὺς μαθητὰς.

Ἡ ἀντίληψις αὕτη εἶναι τελείως ἐσφαλμέ-
νη. Ὁ μαθητὴς θὰ ἔχῃ γνωρίσει ἀσφαλῶς ἀ-
πὸ τὰς μικροτέρας τάξεις τὸ εἰκονογραφημέ-
νον λογοτεχνικὸν βιβλίον καὶ θὰ ἔχῃ αισθαν-
θῇ τὴν ψυχικὴν χαρὰν, ποὺ προσφέρει ἡ ἀνά-
γνωσις. Διὰ τὴν ἀνωτέρας μορφῆς διδασκα-
λίαν θὰ πρέπῃ τὸ ἱστορικὸν βιβλίον νὰ δώσῃ
κάτι πολὺ πέραν τῆς ἀπλῆς ψυχικῆς εὐχαρι-
στήσεως.

Ἡ γνώμη, ὅτι μὲ τὴν χορήγησιν βιβλίου
εἰς τοὺς μαθητὰς ἐγχειρίδιον ἱστορίας, εἰσά-
γομεν αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας μορφῆς ἐργασί-
αν, εἶναι ἐσφαλμένη. Ἄν τὸ βιβλίον τοῦτο εἴ-
ναι μόνον μεταβολὴ τοῦ συστήματος ἐργασίας
μας, ἀποτελεῖ τοῦτο ἐγχειρίδιον θανατώσεως
μῆς τῶν μεγαλυτέρων ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ
ἀνθρώπου τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς ποὺ θαδίζει
πρὸς τὴν διαμόρφωσίν τῆς.

Εἰς τὸ ἐγκεκριμένον βοηθητικὸν θὰ πρέ-
πῃ νὰ προσφύγῃ ὁ μαθητὴς διὰ ν' ἀναζητή-
σῃ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν, τὰς ὁποίας τοῦ ἐ-
γέννησε ἡ ἐξετάσις μῆς περιόδου, παρωχημέ-
νης ζωῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ὀρισμέναι ἀνάγ-
και τὸν ἔφεραν εἰς ἐπαφὴν.

Δὲν εἶναι, ἐπὶ παραδείγματι, ἀνωτέρας μορ-
φῆς ἱστορικὴ διδασκαλία τὸ ἀνοίξαι τὸ βι-
βλίον σας διὰ νὰ διαβάσωμεν γιὰ τὸν Ὀδυσ-
σεῖαν Ἀνδρουτίσαν ἢ τὴν ναιμαχίαν τοῦ Γέρον-
τος, ἢ τὸ ἐδιαβάσῃς διὰ νὰ συζητήσωμεν
αὐτοῖς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο.

Θὰ πρέπῃ νὰ ἔχῃ προηγηθῇ πλήρης προο-
ανατολισμὸς τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐξεταζομέ-
νην περίοδον, νὰ ἔχουν διατυπωθῇ ὀρισμένα
ἐπαυξήσεις τῆς ἐρευνῆς μας καὶ νὰ ἔχῃ σχετι-
σθῇ κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὴν παρούσαν σιγ-
μὴν ἢ περίοδον ἐκείνην.

Ἄν τὰ ἀνωτέρω λάβουν χώραν καὶ ἂν ὁ
μαθητὴς ἔχῃ τὴν ἀπαιτούμενην ικανότητα ἀ-
ναγνώσεως, δὲν θ' ἀπαιτηθῇ ἀσφαλῶς μεγάλῃ
βοήθεια τοῦ διδασκάλου διὰ νὰ πορρῇ ὁ μα-

θητής να χρησιμοποιηθῇ ὡς βασικὴν πηγὴν ιστορικῆς ἐρεῦνης τὸ βιβλίον του καὶ κατόπιν ἄλλα ιστορικὰ βιβλία.

Τὸ ἰδιαίτερον ὅμως χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνωτέρας μορφῆς ιστορικῆς διδασκαλίας εἶναι ἡ ἀπαιτήσις θαυτέρας ἐπεξεργασίας τῶν ιστορικῶν γεγονότων.

Δὲν χρειάζεται παρὰ ὀλίγη προσπάθεια διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν πόσον ἐπιτόλαιαι καὶ ἐπιφανειακαὶ εἶναι αἱ ιστορικαὶ γνώσεις πολλῶν μαθητῶν καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀκόμη σχολείων.

Ἐπιδιώκεται συνήθως ἡ ἀπομνημόνευσις σειρᾶς νοημάτων, τὰ ὅποια θὰ κρατηθοῦν εἰς τὴν μνήμην ὅσον ἐπιτρέπει ἡ ἰσχὺς τῆς καὶ παραλείπονται ὅσαι ἐκείναι αἱ προσπάθειαι αἱ ἐπιβαλλόμεναι διὰ νὰ καταστή ὑποκειμένη ἀντιληπτὴ εἰς τοὺς μαθητὰς ἡ ιστορικὴ ὅλη.

Μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν δυσκολιῶν τούτων καὶ τῶν ὑποδείξεων διὰ τὴν ἄρσιν αὐτῶν θὰ κλείσω τὴν παρούσαν μου.

Βασικὴ δυσχέρεια τῆς καθαρᾶς ιστορικῆς ὕλης εἶναι ἡ κατανόησις αὐτῆς ὡς ἀνηκούσης εἰς τὸ παρελθόν, ὡς κατὰ τὸ ὅποιον συνέβη ἁπλῶς χωρὶς νὰ πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῇ καὶ τὸ ὅποιον ὅμως ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν σημερινὴν ζωὴν μας.

Ὁ μαθητὴς ὀφείλει ν' ἀντιληφθῇ τὸ ἱστορούμενον ὡς νὰ συνέβαινε σήμερον πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του. Νὰ τὸ συλλάβῃ μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του εἰς τὰς λεπτομερείας του μὲ τὴν ἰδιουσύστασιν τὴν ὁποίαν ἐνδεχομένως ἔχει καὶ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν χρονικὴν ἀπόστασιν τούτου ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Τὴν πρώτην τῶν ἀπαιτήσεων δύναται ἀσφαλῶς νὰ ἱκανοποιήσῃ μὴ καλὴ περιγραφὴ, προφορικὴ ἢ δι' ἀναγνώσεως, σχετικαὶ εἰκόνας, χάρται καὶ κινηματογραφικαὶ παραστάσεις. Ἡ ἀντίληψις τῶν λεπτομερειῶν θὰ ἐπιτευχθῇ μὲ κατάλληλον χρῆσιν τῶν αὐτῶν ὡς ἄνω μέσων ἀλλὰ καὶ μὲ εἰκόνας λεπτομερειῶν, κάρτ ποστάλ, σκηναὶς τῆς ἐποχῆς, κοστοῦμα, ἄλλα, ἅλλα εἶδη τὰ ὅποια δύναται πολλὰκις καὶ νὰ φέρουν ἐνώπιον τῆς τάξεως διδασκαλοὶ καὶ μαθηταί, ἀκόμη ἀνάγνωσις διηγήσεων καὶ προβολαὶ εἰκόνων, καὶ συσχετίσις πάντοτε μὲ τοπικὰ ἀνάλογα ιστορικὰ μνημεῖα.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον ἔχει τὴν μεγίστην δυσχέρειαν καὶ ἀποτελεῖ οὕτως εἰπεῖν τὴν θεωρίαν τῆς σχετικότητος διὰ τὴν ἱστορίαν, εἶναι ἡ τοποθέτησις τοῦ ἱστορουμένου εἰς τὴν πραγματικὴν χρονολογικὴν θέσιν του.

Τοῦτο ἀπαιτεῖ σειράν ἐνεργειῶν καὶ συστηματικὴν ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὸ νὰ λάβουν ἰδέαν τῆς χρονικῆς διαρκείας μὲ συγκεκριμένα παραδείγματα.

Ὁ μαθητὴς θὰ πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ προσ-

καλῆται εἰς τὸ νὰ συνειδητοποιῇ τὴν χρονικὴν διάρκειαν παντὸς γεγονότος, τὸ ὅποιον ἐξησεν ὁ ἴδιος καὶ τὸ διηγείται.

Ἐὰν ἐμφανίσωμεν παρόμοιον γεγονός, ὡς κατὰ τὸ ὅποιον ἐξησεν ὁ πατήρ, ὁ πάππος, ὁ προπάππος τοῦ μαθητοῦ, τότε ἐπιτυγχάνομεν ἀδρομερῇ ἐπαφὴν τούτου μὲ τὸ βάθος τοῦ χρόνου.

Τὴν διάρκειαν αὐτὴν καὶ τὴν σχέσιν πρὸς τὸ παρὸν ἀργότερα παριστῶμεν γραφικῶς. Σχηματίζομεν μίαν βαθμολογημένην κλίμακα καὶ τοποθετοῦμεν ἐπ' αὐτῆς ὁρισμένα γεγονότα, προχωροῦντες πρὸς τὸ βάθος τῶν ἐτῶν.

Περίοδοι ἱστορίας πρὸς ἐξέτασιν θὰ πρέπει νὰ συνδεθοῦν χρονολογικῶς πρὸς ὁρισμένα σημεῖα τῆς τοπικῆς ἱστορίας, τὰ ὅποια, ἐὰν ἔχουν καταστή διὰ καταλλήλου ἐργασίας πραγματικὸν κτῆμα τῶν μαθητῶν, εἶναι αἱ ἀσφαλέστεραι καὶ μονιμώτεραι βάσεις ἐκ τῶν ὁποίων θὰ στηριχθῇ ὁ μαθητὴς διὰ νὰ τοποθετῇ χρονολογικῶς πᾶν ἱστορούμενον.

Καὶ τέλος ἡ σύγκρισις τῆς παρούσης ἐποχῆς πρὸς τὴν ἀμέσως παλαιότεραν καὶ ἐκείνης ἐξεταζομένης περιόδου πρὸς τὰς παλαιότερας καὶ νεώτερας τῶν θὰ συντελέσῃ τὰ μέγιστα εἰς τὸ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν πραγματικὴν χρονολογικὴν θέσιν τῶν γεγονότων. Ἡ σύγκρισις αὕτη θὰ πρέπει νὰ γίνεται εἰς 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59, 62, 65, 68, 71, 74, 77, 80, 83, 86, 89, 92, 95, 98, 101, 104, 107, 110, 113, 116, 119, 122, 125, 128, 131, 134, 137, 140, 143, 146, 149, 152, 155, 158, 161, 164, 167, 170, 173, 176, 179, 182, 185, 188, 191, 194, 197, 200, 203, 206, 209, 212, 215, 218, 221, 224, 227, 230, 233, 236, 239, 242, 245, 248, 251, 254, 257, 260, 263, 266, 269, 272, 275, 278, 281, 284, 287, 290, 293, 296, 299, 302, 305, 308, 311, 314, 317, 320, 323, 326, 329, 332, 335, 338, 341, 344, 347, 350, 353, 356, 359, 362, 365, 368, 371, 374, 377, 380, 383, 386, 389, 392, 395, 398, 401, 404, 407, 410, 413, 416, 419, 422, 425, 428, 431, 434, 437, 440, 443, 446, 449, 452, 455, 458, 461, 464, 467, 470, 473, 476, 479, 482, 485, 488, 491, 494, 497, 500, 503, 506, 509, 512, 515, 518, 521, 524, 527, 530, 533, 536, 539, 542, 545, 548, 551, 554, 557, 560, 563, 566, 569, 572, 575, 578, 581, 584, 587, 590, 593, 596, 599, 602, 605, 608, 611, 614, 617, 620, 623, 626, 629, 632, 635, 638, 641, 644, 647, 650, 653, 656, 659, 662, 665, 668, 671, 674, 677, 680, 683, 686, 689, 692, 695, 698, 701, 704, 707, 710, 713, 716, 719, 722, 725, 728, 731, 734, 737, 740, 743, 746, 749, 752, 755, 758, 761, 764, 767, 770, 773, 776, 779, 782, 785, 788, 791, 794, 797, 800, 803, 806, 809, 812, 815, 818, 821, 824, 827, 830, 833, 836, 839, 842, 845, 848, 851, 854, 857, 860, 863, 866, 869, 872, 875, 878, 881, 884, 887, 890, 893, 896, 899, 902, 905, 908, 911, 914, 917, 920, 923, 926, 929, 932, 935, 938, 941, 944, 947, 950, 953, 956, 959, 962, 965, 968, 971, 974, 977, 980, 983, 986, 989, 992, 995, 998, 1001, 1004, 1007, 1010, 1013, 1016, 1019, 1022, 1025, 1028, 1031, 1034, 1037, 1040, 1043, 1046, 1049, 1052, 1055, 1058, 1061, 1064, 1067, 1070, 1073, 1076, 1079, 1082, 1085, 1088, 1091, 1094, 1097, 1100, 1103, 1106, 1109, 1112, 1115, 1118, 1121, 1124, 1127, 1130, 1133, 1136, 1139, 1142, 1145, 1148, 1151, 1154, 1157, 1160, 1163, 1166, 1169, 1172, 1175, 1178, 1181, 1184, 1187, 1190, 1193, 1196, 1199, 1202, 1205, 1208, 1211, 1214, 1217, 1220, 1223, 1226, 1229, 1232, 1235, 1238, 1241, 1244, 1247, 1250, 1253, 1256, 1259, 1262, 1265, 1268, 1271, 1274, 1277, 1280, 1283, 1286, 1289, 1292, 1295, 1298, 1301, 1304, 1307, 1310, 1313, 1316, 1319, 1322, 1325, 1328, 1331, 1334, 1337, 1340, 1343, 1346, 1349, 1352, 1355, 1358, 1361, 1364, 1367, 1370, 1373, 1376, 1379, 1382, 1385, 1388, 1391, 1394, 1397, 1400, 1403, 1406, 1409, 1412, 1415, 1418, 1421, 1424, 1427, 1430, 1433, 1436, 1439, 1442, 1445, 1448, 1451, 1454, 1457, 1460, 1463, 1466, 1469, 1472, 1475, 1478, 1481, 1484, 1487, 1490, 1493, 1496, 1499, 1502, 1505, 1508, 1511, 1514, 1517, 1520, 1523, 1526, 1529, 1532, 1535, 1538, 1541, 1544, 1547, 1550, 1553, 1556, 1559, 1562, 1565, 1568, 1571, 1574, 1577, 1580, 1583, 1586, 1589, 1592, 1595, 1598, 1601, 1604, 1607, 1610, 1613, 1616, 1619, 1622, 1625, 1628, 1631, 1634, 1637, 1640, 1643, 1646, 1649, 1652, 1655, 1658, 1661, 1664, 1667, 1670, 1673, 1676, 1679, 1682, 1685, 1688, 1691, 1694, 1697, 1700, 1703, 1706, 1709, 1712, 1715, 1718, 1721, 1724, 1727, 1730, 1733, 1736, 1739, 1742, 1745, 1748, 1751, 1754, 1757, 1760, 1763, 1766, 1769, 1772, 1775, 1778, 1781, 1784, 1787, 1790, 1793, 1796, 1799, 1802, 1805, 1808, 1811, 1814, 1817, 1820, 1823, 1826, 1829, 1832, 1835, 1838, 1841, 1844, 1847, 1850, 1853, 1856, 1859, 1862, 1865, 1868, 1871, 1874, 1877, 1880, 1883, 1886, 1889, 1892, 1895, 1898, 1901, 1904, 1907, 1910, 1913, 1916, 1919, 1922, 1925, 1928, 1931, 1934, 1937, 1940, 1943, 1946, 1949, 1952, 1955, 1958, 1961, 1964, 1967, 1970, 1973, 1976, 1979, 1982, 1985, 1988, 1991, 1994, 1997, 2000, 2003, 2006, 2009, 2012, 2015, 2018, 2021, 2024, 2027, 2030, 2033, 2036, 2039, 2042, 2045, 2048, 2051, 2054, 2057, 2060, 2063, 2066, 2069, 2072, 2075, 2078, 2081, 2084, 2087, 2090, 2093, 2096, 2099, 2102, 2105, 2108, 2111, 2114, 2117, 2120, 2123, 2126, 2129, 2132, 2135, 2138, 2141, 2144, 2147, 2150, 2153, 2156, 2159, 2162, 2165, 2168, 2171, 2174, 2177, 2180, 2183, 2186, 2189, 2192, 2195, 2198, 2201, 2204, 2207, 2210, 2213, 2216, 2219, 2222, 2225, 2228, 2231, 2234, 2237, 2240, 2243, 2246, 2249, 2252, 2255, 2258, 2261, 2264, 2267, 2270, 2273, 2276, 2279, 2282, 2285, 2288, 2291, 2294, 2297, 2300, 2303, 2306, 2309, 2312, 2315, 2318, 2321, 2324, 2327, 2330, 2333, 2336, 2339, 2342, 2345, 2348, 2351, 2354, 2357, 2360, 2363, 2366, 2369, 2372, 2375, 2378, 2381, 2384, 2387, 2390, 2393, 2396, 2399, 2402, 2405, 2408, 2411, 2414, 2417, 2420, 2423, 2426, 2429, 2432, 2435, 2438, 2441, 2444, 2447, 2450, 2453, 2456, 2459, 2462, 2465, 2468, 2471, 2474, 2477, 2480, 2483, 2486, 2489, 2492, 2495, 2498, 2501, 2504, 2507, 2510, 2513, 2516, 2519, 2522, 2525, 2528, 2531, 2534, 2537, 2540, 2543, 2546, 2549, 2552, 2555, 2558, 2561, 2564, 2567, 2570, 2573, 2576, 2579, 2582, 2585, 2588, 2591, 2594, 2597, 2600, 2603, 2606, 2609, 2612, 2615, 2618, 2621, 2624, 2627, 2630, 2633, 2636, 2639, 2642, 2645, 2648, 2651, 2654, 2657, 2660, 2663, 2666, 2669, 2672, 2675, 2678, 2681, 2684, 2687, 2690, 2693, 2696, 2699, 2702, 2705, 2708, 2711, 2714, 2717, 2720, 2723, 2726, 2729, 2732, 2735, 2738, 2741, 2744, 2747, 2750, 2753, 2756, 2759, 2762, 2765, 2768, 2771, 2774, 2777, 2780, 2783, 2786, 2789, 2792, 2795, 2798, 2801, 2804, 2807, 2810, 2813, 2816, 2819, 2822, 2825, 2828, 2831, 2834, 2837, 2840, 2843, 2846, 2849, 2852, 2855, 2858, 2861, 2864, 2867, 2870, 2873, 2876, 2879, 2882, 2885, 2888, 2891, 2894, 2897, 2900, 2903, 2906, 2909, 2912, 2915, 2918, 2921, 2924, 2927, 2930, 2933, 2936, 2939, 2942, 2945, 2948, 2951, 2954, 2957, 2960, 2963, 2966, 2969, 2972, 2975, 2978, 2981, 2984, 2987, 2990, 2993, 2996, 2999, 3002, 3005, 3008, 3011, 3014, 3017, 3020, 3023, 3026, 3029, 3032, 3035, 3038, 3041, 3044, 3047, 3050, 3053, 3056, 3059, 3062, 3065, 3068, 3071, 3074, 3077, 3080, 3083, 3086, 3089, 3092, 3095, 3098, 3101, 3104, 3107, 3110, 3113, 3116, 3119, 3122, 3125, 3128, 3131, 3134, 3137, 3140, 3143, 3146, 3149, 3152, 3155, 3158, 3161, 3164, 3167, 3170, 3173, 3176, 3179, 3182, 3185, 3188, 3191, 3194, 3197, 3200, 3203, 3206, 3209, 3212, 3215, 3218, 3221, 3224, 3227, 3230, 3233, 3236, 3239, 3242, 3245, 3248, 3251, 3254, 3257, 3260, 3263, 3266, 3269, 3272, 3275, 3278, 3281, 3284, 3287, 3290, 3293, 3296, 3299, 3302, 3305, 3308, 3311, 3314, 3317, 3320, 3323, 3326, 3329, 3332, 3335, 3338, 3341, 3344, 3347, 3350, 3353, 3356, 3359, 3362, 3365, 3368, 3371, 3374, 3377, 3380, 3383, 3386, 3389, 3392, 3395, 3398, 3401, 3404, 3407, 3410, 3413, 3416, 3419, 3422, 3425, 3428, 3431, 3434, 3437, 3440, 3443, 3446, 3449, 3452, 3455, 3458, 3461, 3464, 3467, 3470, 3473, 3476, 3479, 3482, 3485, 3488, 3491, 3494, 3497, 3500, 3503, 3506, 3509, 3512, 3515, 3518, 3521, 3524, 3527, 3530, 3533, 3536, 3539, 3542, 3545, 3548, 3551, 3554, 3557, 3560, 3563, 3566, 3569, 3572, 3575, 3578, 3581, 3584, 3587, 3590, 3593, 3596, 3599, 3602, 3605, 3608, 3611, 3614, 3617, 3620, 3623, 3626, 3629, 3632, 3635, 3638, 3641, 3644, 3647, 3650, 3653, 3656, 3659, 3662, 3665, 3668, 3671, 3674, 3677, 3680, 3683, 3686, 3689, 3692, 3695, 3698, 3701, 3704, 3707, 3710, 3713, 3716, 3719, 3722, 3725, 3728, 3731, 3734, 3737, 3740, 3743, 3746, 3749, 3752, 3755, 3758, 3761, 3764, 3767, 3770, 3773, 3776, 3779, 3782, 3785, 3788, 3791, 3794, 3797, 3800, 3803, 3806, 3809, 3812, 3815, 3818, 3821, 3824, 3827, 3830, 3833, 3836, 3839, 3842, 3845, 3848, 3851, 3854, 3857, 3860, 3863, 3866, 3869, 3872, 3875, 3878, 3881, 3884, 3887, 3890, 3893, 3896, 3899, 3902, 3905, 3908, 3911, 3914, 3917, 3920, 3923, 3926, 3929, 3932, 3935, 3938, 3941, 3944, 3947, 3950, 3953, 3956, 3959, 3962, 3965, 3968, 3971, 3974, 3977, 3980, 3983, 3986, 3989, 3992, 3995, 3998, 4001, 4004, 4007, 4010, 4013, 4016, 4019, 4022, 4025, 4028, 4031, 4034, 4037, 4040, 4043, 4046, 4049, 4052, 4055, 4058, 4061, 4064, 4067, 4070, 4073, 4076, 4079, 4082, 4085, 4088, 4091, 4094, 4097, 4100, 4103, 4106, 4109, 4112, 4115, 4118, 4121, 4124, 4127, 4130, 4133, 4136, 4139, 4142, 4145, 4148, 4151, 4154, 4157, 4160, 4163, 4166, 4169, 4172, 4175, 4178, 4181, 4184, 4187, 4190, 4193, 4196, 4199, 4202, 4205, 4208, 4211, 4214, 4217, 4220, 4223, 4226, 4229, 4232, 4235, 4238, 4241, 4244, 4247, 4250, 4253, 4256, 4259, 4262, 4265, 4268, 4271, 4274, 4277, 4280, 4283, 4286, 4289, 4292, 4295, 4298, 4301, 4304, 4307, 4310, 4313, 4316, 4319, 4322, 4325, 4328, 4331, 4334, 4337, 4340, 4343, 4346, 4349, 4352, 4355, 4358, 4361, 4364, 4367, 4370, 4373, 4376, 4379, 4382, 4385, 4388, 4391, 4394, 4397, 4400, 4403, 4406, 4409, 4412, 4415, 4418, 4421, 4424, 4427, 4430, 4433, 4436, 4439, 4442, 4445, 4448, 4451, 4454, 4457, 4460, 4463, 4466, 4469, 4472, 4475, 4478, 4481, 4484, 4487, 4490, 4493, 4496, 4499, 4502, 4505, 4508, 4511, 4514, 4517, 4520, 4523, 4526, 4529, 4532, 4535, 4538, 4541, 4544, 4547, 4550, 4553, 4556, 4559, 4562, 4565, 4568, 4571, 4574, 4577, 4580, 4583, 4586, 4589, 4592, 4595, 4598, 4601, 4604, 4607, 4610, 4613, 4616, 4619, 4622, 4625, 4628, 4631, 4634, 4637, 4640, 4643, 4646, 4649, 4652, 4655, 4658, 4661, 4664, 4667, 4670, 4673, 4676, 4679, 4682, 4685, 4688, 4691, 4694, 4697, 4700, 4703, 4706, 4709, 4712, 4715, 4718, 4721, 4724, 4727, 4730, 4733, 4736, 4739, 4742, 4745, 4748, 4751, 4754, 4757, 4760, 4763, 4766, 4769, 4772, 4775, 4778, 4781, 4784, 4787, 4790, 4793, 4796, 4799, 4802, 4805, 4808, 4811, 4814, 4817, 4820, 4823, 4826, 4829, 4832, 4835, 4838, 4841, 4844, 4847, 4850, 4853, 4856, 4859, 4862, 4865, 4868, 4871, 4874, 4877, 4880, 4883, 4886, 4889, 4892, 4895, 4898, 4901, 4904, 4907, 4910, 4913, 4916, 4919, 4922, 4925, 4928, 4931, 4934, 4937, 4940, 4943, 4946, 4949, 4952, 4955, 4958, 4961, 4964, 4967, 4970, 4973, 4976, 4979, 4982, 4985, 4988, 4991, 4994, 4997, 5000, 5003, 5006, 5009, 5012, 5015, 5018, 5021, 5024, 5027, 5030, 5033, 5036, 5039, 5042, 5045, 5048, 50

Η ΑΡΧΗ ΤΩΝ Κ.Μ.Ε. ΣΤΗΝ Δ' ΤΑΞΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Υπό του Κ. ΗΛΙΑ ΓΚΟΥΤΕΛΑ, Δημ/λου Προτύπου Πτολεμαΐδος

Η εργασία με «Κυριαρχο μάθημα έβδομάδος» είναι ένα σύστημα συγκέντρωσης της ύλης γύρω απ' τα δυο φρονηματιστικά μαθήματα, την Ιστορίαν και τα Θρησκευτικά και γύρω απ' τα δυο φυσιογνωστικά, τη Γεωγραφία και τη Φυσική Ιστορία.

Ένα δηλαδή απ' τα τέσσερα αυτά μαθήματα καταντάει το κέντρο ολόκληρης της εβδομαδιαίας εργασίας των παιδιών, εξαιρείται, επικρατεί και κυριαρχεί. Γύρω του δε συνυφαίνονται και όλα τα άλλα μαθήματα, τόσο τα έκφραστικά, όσο και τα υπόλοιπα κυρίαρχα ή κεντρικά, τα όποια και περιμένουν με τη σειρά τους τη δικιά τους εβδομάδα, για ν' αποτελέσουν κι' αυτά το κέντρο της σχολικής εργασίας.

Νά, όταν π.δ.χ. μιιά εβδομάδα κυριαρχούν τα θρησκευτικά και το υλικό τους δίνει άφορμές για Ιστορική, Γεωγραφική και Φυσιογνωστική επέκταση, θά πρέπει φυσικά και αδιάστατα να συνδεθούν οι γνώσεις αυτές με την κυριαρχούσα αυτή τη εβδομάδα κεντρική ένότητα. Κι' έτσι γύρω από το σπουδάζόμενο κέντρο ενδιαφέροντος αυτή τη εβδομάδα, παρέχονται πλούσια κι' άλλα μορφωτικά αγαθά, πλουτίζονται οι γνώσεις των μαθητών και καλλιεργούνται οι διεξιότητες. Μέσα δε στην συγκέντρωση αυτή της ύλης το ενδιαφέρον των παιδιών παραμένει ολόκληρη εβδομάδα αδιάπτωτο, αδιάσπαστο και ενιαίο.

ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΙΚΑ ΣΤΗΡΙΓΜΑΤΑ ΤΩΝ Κ.Μ.Ε.

Με το συγκεντρωτικό σύστημα του «κυριαρχου μαθήματος εβδομάδος» πραγματοποιείται ένας μηνιατικός προγραμματικός κύκλος που είναι καθ' όλα σύμφωνος με την ύλη του (Ε.Α.Π.) Έπισήμου Αναλυτικού Προγράμματος, διαφέρει δε μόνο ως προς την κατανομή και μεθοδική διάταξή της και τούτο γιατί επέκτεινει τη διάρκεια του μαθήματος από τη γνωστή μας τακτή διδακτική ώρα, στο χρονικό πλαίσιο μιιάς εβδομάδος. Η τέτοια δε κατανομή και διάταξη της ύλης, δηλαδή ή κατά εβδομαδιαία ενδιαφέροντα κατανομή των μαθημάτων, παρατήρησα ότι διατηρεί ζωνρό κάπως και αμείωτο το ενδιαφέρον και την προσοχή των παιδιών της τετάρτης τάξης. Το κυριώτερο απ' όλα και ή διδασκαλία γίνεται συστηματικώτερη και αποτελεσματικώτερη, αλλά συγχρόνως γίνεται και ή εμπέδωση των μεμαθημένων, δηλαδή γίνεται έσωτερική αφομοίωση των γνώσεων που προσφέρθηκαν στα παιδιά καθ' ολόκληρο την εβδομάδα.

Επίσης αποφεύγεται ή άνία, ή αδιαφορία και ο κόρος που έπέρχεται από την σε τακτές ώρες άνάμοιο διδασκαλία μαθημάτων. Τουναντίον δε ή επεξεργασία των κεντρικών

μαθημάτων κατά μεγάλες μεθοδικές ένότητες — κεφάλαια ή περιόδους και ή συγκέντρωσή τους, άφίνει βαθειά και άνεξάλειπτα τα χνάριά της στη συνείδηση των μαθητών.

Εκτός απ' αυτά τα Κ.Μ.Ε. προσφέρουν και τούτη την εύκολία στο δάσκαλο και στα παιδιά. Ξαίρει δηλαδή και ο δάσκαλος και τα παιδιά με τί θα άπασχοληθούν δηλ τούτη τη εβδομάδα πάχουν μπροστά τους, την άλλη κ.λ.π. Κι' έτσι μπορούν τα παιδιά να προμηθευθούν από πριν και στην ώρα τους τ' άπαραίτητα γι' αυτήν την εβδομάδα, υλικά και βοηθήματα, αλλά κι' ο δάσκαλος να κάνει τη δουλειά του προχωρώντας πιδ άνετα και πάνω σε σαφείς άρχές και γερές βάσεις από τις όριζόμενες υπό του (Ε.Α.Π.) διδακτικές ύλης. Όλα δηλαδή είναι προκαθορισμένα και από τα πριν οργανωμένα και μηχανοποιημένα.

Αυτό δέβαια είναι ένα σοβαρό μεθοδικό πλεονέκτημα, άσχετα άν δέν άντέχει σε κριτική από ψυχολογική άποψη και τούτο γιατί το κατά κυρίαρχα μαθήματα μηνιατικό συγκεντρωτικό πρόγραμμά μας είναι ένα δικό μας μηχανικό κατασκευάσμα. Δέν προέρχεται απ' το παιδί, δε βγαίνει απ' τα ενδιαφέροντά του που πλημμυρίζουν εκάστοτε πέρα για πέρα την ψυχούλα του, δέν είναι ενδιαφέρον πλούσιο και πηγαίο. Ένα τέτοιο ενδιαφέρον πλούσιο, πηγαίο, αυθόρμητο και συναρπαστικό παρουσιάζεται μόνο — όπως διαπίστωση — σε γνήσια συγκεντρωτικά συστήματα, όπως π.δ.χ. στο των έποχιακών ένότητων που έχω έφαρμόσει πέρυσι στην τρίτη τάξη του Προτύπου μας.

Προσχεδιασθέν πρόγραμμα ένότητων.

Έχω καταρτίσει και προκαθορίσει έκ των προτέρων σε γενικές γραμμές ένα έτήσιο γενικό πρόγραμμα διδασκέντων ύλων — μορφωτικών αγαθών για την τετάρτη τάξη.

Αυτό το έκαμα για ν' αποφύγω τυχόντα έκ μέρους μου άυτοσχεδιασμό, αλλά και για να πετύχω τη διάταξη των Κ.Μ.Ε. συστηματικά και μεθοδικά. Έτσι με τον προκαθορισμό ένός τέτοιου σταθερού προγράμματος ένεργείας το όποιο χρησιμεύει σαν οδηγός για τη σχολική μου εργασία, πετυχαίνω να γίνεται και ο αυτοέλεγχος της γεννησομένης στην τάξη μου εργασίας.

Α. ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Βασική άπαίτηση της Γεωγραφικής διδασκαλίας στην τετάρτη τάξη είναι ή μεγάλη και εύρυτάτη ένότητα «Νά γνωρίσουμε την πατρίδα μας Έλλάδα» την όποια και χαρίζουμε σε μερικώτερες κατά μήνα Γεωγραφικές ένότητες. Με κατάλληλες τώρα πατριδογνωστικές εκδρομές και έπισκέψεις και ιδίως τέτοιες των παιδιών στην πανήγυρη της Πτολε-

μαίτος, που επί όκτώ όλόκληρες ημέρες από 22 μέχρι τέλους Σεπτεμβρίου κάθε χρόνο, πωλούνται κι' αγοράζονται διάφορα είδη, εκθέματα και έμπορεύματα φερμένα απ' όλα τα μέρη της 'Ελλάδος, αρχίζουμε να δημιουργούμε ένδ.αφέρο στα παιδιά μας ενά γνωρίσουμε την πατρίδα μας 'Ελλάδα. 'Επίσης οι έκδρομές και οι περυσινές επισκέψεις στην 'Επαρχία μας ως και στην πρωτεύουσα του Νομού μας, όλα αυτά αποτελούν Ισχυρά έρεθίσματα για τó γερό πιάσιμο και τó γερό θεμέλιωμα της διδασκαλίας της εύρύτερης πιά πατρίδας μας. Και πρώτα-πρώτα θα μπάσουμε τα παιδιά μας σ' όλόκληρο τó Γεωγραφικό χώρο της Ιδιαίτερης πατρίδας του μαθητή, έπαρχίες — Νομός κι' ύστερα και στο διαμέρισμά του, έξετάζοντάς το σαν Γεωφυσική, οικονομική ή και πολιτική ένότητα. 'Υστερα δε σά συνέχεια θα παρουσιάσουμε στα παιδιά μας όλόκληρο τó Γεωγραφικό χώρο της πατρίδας μας 'Ελλάδας έξετάζοντάς την κι' αυτήν σαν γεωφυσική, οικονομική και πολιτική ένότητα. 'Ετσι, με την σέ χοντρές — άδρες γραμμές, όλικη αυτή έξέταση της 'Ελλάδας, δημιουργούμε ένα κλίμα αγάπης και έπιθυμίας των μαθητών να τη γνωρίσουμε πλατείά. Θα είναι δε ύστερα απ' αυτή την καθολική έντύπωση εύκολώτερο ν' αρχίσουμε τη διδασκαλία της Γεωγραφίας της 'Ελλάδας κατά περιοχές. Μ' αυτό τώρα πετυχαίνουμε και τούτο. 'Η τάξη μας πιά θα ξαίρει τα πλαίσια στα όποια θα κινηθί. Πάντως τó ποσό της κάθε γεωγραφικής ένότητας να είναι ανάλογο με την αντίληπτική δύναμη των παιδιών της τάξης, περιλαμβάνοντας μόνο λίγα ώφέλιμα μορφολογικο-άνθρωπογεωγραφικά στοιχεία, έτσι που οι μαθηταί μας να σχηματίζουν με λίγες χοντρές — άδρες γραμμές την άτομική έννοια κάθε έπεξεργαζόμενης γεωγραφικής ένότητας.

'Η έφαρμογή δε της συγκριτικής ή γενετικής μεθόδου μαζί με έργασία τέτοια των μαθητών που να προέρχεται από έλεύθερη πνευματική τους ένέργεια θα είναι ή πλέον προτιμότερα και ή περισσότερο μορφωτική και τούτο γιατί προσαρμόζεται θαυμάσια στην ψυχική ώριμότητα των παιδιών της τετάρτης τάξης και συντελεί πολύ-πολύ στην έξέλιξη όλων τους των ψυχικών δυνάμεων.

Νά σέ ποιές γεωγραφικές ένότητες χωρίσαμε δλη την ύλη κατά μήνα.

'Οκτώβριος: 'Ιδιαίτερη πατρίδα του μαθητή ως και τó διαμέρισμά του ('Επαρχία, Νομός — Δυτική Μακεδονία).

Γενικά περί 'Ελλάδας.

Νοέμβριος: 'Η Μακεδονία.

Δεκέμβριος: 'Η Θράκη

'Ιανουάριος: 'Η 'Ηπειρος και τα 'Επτάνησα.

Φεβρουάριος: 'Η Θεσσαλία.

Μάρτιος: 'Η Στερεά 'Ελλάδα.

'Απρίλιος: 'Η Πελοπόννησος.

Μάιος: Τα υπόλοιπα 'Ελληνικά νησιά.

'Ιούνιος Μορφωτικά ταξίδια στην πρωτεύουσα της 'Ελλάδας, σέ διομηχανικά και πλουτο-

παγωγικά κέντρα και σέ Ιστορικούς και αρχαιολογικούς τόπους αυτών.

Β. ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΙΑ.

'Επίσης βασική απαίτηση της φυσιογνωστικής διδασκαλίας στην Δ. τάξη είναι ή μεγάλη και εύρυτάτη ένότητα: «Νά γνωρίσουμε τόν κόσμο των ζώων, φυτών, όρυκτών, και πετρωμάτων της 'Ελλάδας».

'Εφέτος θα διδαχθούνε όσα δέν έχουν διδαχθή στην τρίτη τάξη. Θα έξετάσουμε μόνο τη μισή ύλη απ' όλες τις συμβιοτικές κοινότητες που διδάχτηκαν πέρυσι κι' απ' αυτές μόνο τους κυριώτερους αντιπρόσωπους που είναι συνδεδεμένοι με την οικονομία του τόπου των και όλης της 'Ελλάδας.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ

'Οκτώβριος: Ζώα και φυτά του σπιτιού και της αύλης.

Νοέμβριος: Ζώα και φυτά του κήπου.

Δεκέμβριος — 'Ιανουάριος: Ζώα και φυτά του βουνού και του δάσους.

Φεβρουάριος: Τα γνωστότερα όρυκτά και πετρώματα της 'Ελλάδας.

Μάρτιος: Ζώα και φυτά του έλους και της λίμνης.

'Απρίλιος: Ζώα και φυτά του άγρου και του λειμώνος.

Μάιος: Ζώα και φυτά της θάλασσας.

Πολλά εκ των άνωτέρω ένοτήτων θα συνοφανθούν και θα έπεξεργασθούν μέσα στις Γεωγραφικές εβδομάδες εκεί που άναγκαστικά θα γίνεται λόγος για τó καθένα ξεχωριστά.

Γ. ΙΣΤΟΡΙΑ

Και της Ιστορικής διδασκαλίας βασική απαίτηση θα είναι ή μεγάλη, και εύρυτάτη ένότητα: «Νά γνωρίσουμε τούς άγώνες της Φυλής μας για την έλευθερία και τόν άρχαίο πολιτισμό».

'Αφόρμηση για την πρώτη Ιστορική εβδομάδα θα μάς δώσει ή έορτή της Σημείας στο σχολείο μας ως και ή γ'ορτή της 26ης και 28ης 'Οκτωβρίου. Μ' αυτές τις γιορτές θα άφυπνίσουμε, θα δημιουργήσουμε και θα τώσουμε τó ένδιαφέρο τó Ιστορικό των μαθητών μας. Και έφέτος στην τετάρτη τάξη — όπως και πέρυσι στην τρίτη — θα έξάρουμε με χτυπητά και γεμάτα από πατριωτισμό κι' από περηφάνια λόγια και έργα, την Ιστορία της πόλης μας της Πτολεμαίδος περιληπτικά, ως και των τοπικών λαϊκών ήρώων του Μακεδονικού άγώνος, 'Αλβανικού πολέμου κ.λ.π., που τα κατορθώματά τους στο πέραςμα τού χρόνου ή λαϊκή φαντασία τα έκανε θρύλους και έπη και τραγούδια, που τα τραγουδεί ο λαός μας σέ χαρές και σέ λύπη. Κι' έτσι θα μπόουμε άπλά πιά, φυσικά και άβίαστα, με κατάλληλο χειρισμό και συσχέτιση στην πρώτη Ιστορική ένότητα σή 'Ελλάδα πρό των Περσικών πολέμων.

Νά οι Ιστορικές ένότητες κατά μήνα:

'Οκτώβριος: 'Η 'Ελλάς πρό των Περσικών πολέμων.

ΣΧΟΛΙΚΟΣ ΕΚΔΡΟΜΙΣΜΟΣ

B'

ΓΕΝΙΚΑΙ ΟΔΗΓΙΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΕΚΔΡΟΜΩΝ

Καλόν είναι από την αρχήν του έτους να γίνεται πρόγραμμα εκδρομών κατά τάξεις και σχολείον, ώστε να ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ καθ' ὅλον τὸ ἔτος διδασκτέα ὅλη τῶν μαθημάτων, ἡ ὁποία πρέπει νὰ τύχῃ τῆς ἀπαραιτήτου ἐπεξεργασίας καὶ ἀσκήσεως εἰς τὰς ἐκδρομάς. Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ τοπικαὶ συνθήκαι καὶ ἡ κατάστασις τῶν μαθητῶν.

Γιὰ συστηματικωτέρα καὶ εὐκολωτέρα ἀπὸ χρόνον σὲ χρόνον διοργάνωσι τῶν ἐκδρομῶν γιὰ νὰ μπορέσωμεν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει μας τὰ διδάγματα τοῦ παρελθόντος εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάρχῃ σὲ κάθε σχολεῖον βιβλίον ἐκδρομῶν, ὅπου θὰ γράφεται ἡ ἐκθεσις ἐκάστης ἐκδρομῆς.

α) Ὁ σκοπὸς αὐτῆς, β) ποῖαι τάξεις ἔλαβον μέρος καὶ πόσοι μαθηταί, γ) ποῖοι διδάσκαλοι ἦσαν, δ) ὥρα ἀναχωρήσεως καὶ ἐπιστροφῆς, ε) ἐνδιάμεσοι σταθμοί, στ) ποίους δρόμους ἀκολούθησαν, ζ) περίληψις τῶν διδαχθέντων μαθημάτων καὶ διαδικῶν παιχνιδιῶν, καί, τέλος, παρατηρήσεις γιὰ μαθητάς.

Τὰ μέρη, πού ἀποφασίζεται, ὅτι θὰ γίνῃ ἡ ἐκδρομὴ 10 — 15 ἡμέρες πρὶν πρέπει νὰ τὰ ἐπισκεφθῇ εἰς διδάσκαλος ἀπὸ αὐτοὺς πού θὰ λάβουν μέρος σ' αὐτὴν γιὰ νὰ ἰδῇ 1ον) Ἐάν

ἔχῃ νερό, 2ον) ἐάν, ὅπως ἔχῃ τώρα, ἐκπληροῖ τὸ σκοπὸν, γιὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ ἐκδρομὴ, 3ον) ἐάν ἔχῃ στέγη ἐν περιπτώσει κακοκαιρίας, 4ον) νὰ ἐπιστημάνῃ τὸ μέρος πού θὰ μείνουν οἱ μαθηταὶ τὸν περισσότερον χρόνον τους.

Ἄν εἶναι μὲ συγκοινωνία κανονίζει πρὸ 10 — 15 ἡμερῶν τὰ ἔξοδα κινήσεως, κοιτάζει τί ὁσφαλέστερα μέσα συγκοινωνίας θὰ χρησιμοποίησῃ, τί ἐκπτώσεις θὰ τύχῃ.

Δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ πάρωμε λεωφορεῖα ἄλλης γραμμῆς, παρὰ μόνον τῆς γραμμῆς τοῦ τόπου, πού πηγαίνομεν, ἐκτὸς ἂν ἔχωμεν ἄδεια ἀπὸ τὴν Τροχαία.

Φορτηγά, ὅταν παίρνωμεν, πού εἶναι φθινότερα, πρέπει νὰ εἴμαστε πάρα πολὺ προσεκτικοὶ καὶ νὰ εἴμαστε ὅλοι οἱ διδάσκαλοι πίσω. μαζί μὲ τὰ παιδιὰ.

Ὁ Τουρισμὸς μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι, προκειμένου γιὰ σχολεῖα, δικαιοῦμεθα ἐκπτώσι 15 τοῖς ἑκατόν.

Ὅμοιως διὰ τοὺς κρατικοὺς σιδηροδρόμους ἔχομεν ἐκπτώσι, ἀπὸ 41 μαθητᾶς καὶ ἀνω, 50 ο)ο.

Ἀνάλογα μὲ τὴν ἱκανότητα, πού ἔχουν γιὰ πρῶτημα οἱ μαθηταί, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ πορεία, πού θὰ κάνοι. Ἡ ἱκανότης αὐτῇ δὲν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπὸ τὴν ἡλικία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν κανονικὴ ἐξύσκησι αὐτῶν.

Κάποιος παιδαγωγὸς συνιστᾷ τὸ ἐξῆς:

Νοέμβριος — Δεκέμβριος: Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.

Ἰανουάριος: Ἀκμὴ τῶν Ἀθηνῶν.

Φεβρουάριος: Πελοποννησιακὸς πόλεμος.

Μάρτιος: Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης - Θῆβαι.

Ἀπρίλιος: Φίλιππος καὶ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Μαῖος: Διάδοχοι τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου.

Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.

Δ'. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Βασικὴ ἀπαίτησις καὶ τῆς θρησκευτικῆς ὕλης στὴν Δ' τάξιν εἶναι ἡ μεγάλη καὶ εὐρυτάτη ἐνότητι: «Νὰ γνωρίσωμε τὸ θεῖο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου».

Τὴ συνείδησι τῆς θρησκευτικῆς ὕλης θὰ τὴν ἐπιτύχωμε μὲ ζωηρὰ καὶ συναρπαστικὰ διηγήσεις μας γιὰ τὴ συμβολὴ τῆς Παρθένου Μαρίας στὶς δυστυχίες μας, τὶς οἰκογενειακὰς καὶ ἐθνικὰς.

Κι' ἔτσι, ἀνάφτοντας τὸ θρησκευτικὸ ἐνδιαφέρον τῶν παιδιῶν μας γύρω ἀπ' τὴν Παναγία, ἐπεχτείνωμε καὶ συνδέομε τὴν πρώτην μας θρησκευτικὴν ἐνότητα ἐπὶ κατὰ τὴν Θεοτόκον.

Αὕτη δὲ ἡ ἐνότητι ἐπὶ κατὰ τὴν Θεοτόκον ταιριάζει πρὸ περισσώτερον ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες γιὰ σύνδεσιν μὲ τὰ τελευταῖα καφάλαια τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, γιὰ νὰ γίνῃ ἔτσι ἡ μετέπτασις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην πρὸ φυσικώτερη. Ὅλες δὲ οἱ ὑπόλοιπες ἐνότητες τῆς Καινῆς Διαθήκης θὰ διδασχτοῦν ἀκριβῶς τότε πού ἡ ψυχὴ τῶν παιδιῶν θὰ εἶναι πλημμυρισμένη ἀπὸ σχετικὰς θρησκευτικὰς ἐντυπώσεις. Τότε ἀκριβῶς δρῖσκουν ζεστὴ κι' ὀλάνοιχτη τὴν φυγούλα τους κι' ἔτσι ὅλες τοὺς οἱ δυνάμεις εἶναι ἐτοιμὲς πρὸς ἐνέργειαν, πρὸς δράσιν. Νὰ, ἡ ἐνότητι ἐπὶ κατὰ τὸν Κ. Η. Ἰ. Χριστὸν θὰ διδασχτεῖ τὸ μῆνα Δεκέμβριον πρὸ τῶν Χριστουγέννων. Ἡ ἐνότητι ἐπὶ κατὰ τὸν Ἰωάννην Πρόδρομον θέλει ἐπεξεργασθῇ τὸν Ἰανουάριον μῆνα (ἀφορμὴ ἡ βάπτισις τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τοῦ Προδρόμου). Τὰ θαύματα, οἱ παραβολὰς καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Θεανθρώπου θὰ διδασχθῶν τὸ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον. (Ἀφορμὴ ἡ καθαρὰ ἐβδομάδα καὶ ἡ Τεσσαρακοστή). Τὰ Πάθη δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ Ἀνάστασις μαζί καὶ μὲ τὴ Γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης τὸν Ἀπρίλιον καὶ Μαῖον μῆνα.

Να πάρουμε τον τοπογραφικό χάρτη της πατρίδος μας και με κέντρον τὸ σχολεῖον μας νὰ διαγράψωμεν κύκλους συγκεντρωτικούς. Ὁ 1ος νὰ ἔχη μέρη πού μπορεί κανεὶς νὰ φθάσῃ με πορεία παιδική σὲ 1)2 ὥρα. Ὁ 2ος σὲ 1 ὥρα καὶ ὁ 3ος τὰ μέρη, πού περιλαμβάνονται μέσα σὲ 8 χιλιόμετρα. Τὸν πρῶτον κύκλον μποροῦν νὰ ἐπισκεφθοῦν μαθηταὶ Α, Β τάξεως, τὸν 2ον κύκλον ἡ Γ καὶ Δ τάξεις καὶ τὸν 3ον κύκλον ἡ Ε καὶ ΣΤ'.

Ὁ δάσκαλος θὰ ἐτοιμασθῇ, ὅπως θὰ ἐτοιμαζότανε γιὰ τὰ καθημερινὰ μαθήματα.

Νὰ ξέρη τί θὰ διδάξῃ, νὰ γνωρίζῃ τὴ γλωσσίδα καὶ τὰ ζῶα, πού ἔχει τὸ μέρος, πού θὰ ἐπισκεφθοῦν. Ποῖα παιχνίδια θὰ παίξῃ. Νὰ χωρίσῃ τὰ παιδιά σὲ ομάδες καὶ νὰ ξέρῃ κάθε ομάδα τί θὰ κάμῃ με ἐπικεφαλῆς τὸν ὁμαδάρχην, τὸν ὁποῖον θὰ ἔχουν ἐκλέξει οἱ ἴδιοι οἱ μαθηταί. Ἄν εἶναι ἐκδρομὴ σχολείου, νὰ γίνῃ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας μεταξύ τῶν συναδέλφων.

Γιὰ κάθε ἐκδρομὴ νὰ ὀρίζεται ὁ σκοπὸς τῆς, αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ πῇ, ὅτι μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν δὲν θὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν μαθητῶν καὶ σὲ κάθε ἄλλο, πού κατὰ τύχην θὰ παρουσιαζότανε καὶ θὰ τ' ἀφίναμε νὰ περάσῃ ἀπαρτηρήτων. Διὰ τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ κυρίου σκοποῦ ἐπιτυγχάνεται ἡ πνευματικὴ διέγερσις τῶν μαθητῶν.

Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο, ἂν τυπώναμε τὸ πρόγραμμά σὲ πολύγραφο. Νὰ γραφῇ ὁ τόπος, ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδρομῆς, ὥρα ἀναχωρήσεως καὶ ἐπιστροφῆς, χιλιόμετρ. ἀποστάσεις, σταθμοί, διαδρομὴ, μερικοὶ στίχοι ποιήματος, ἂν ὑπάρχουν, προβληματάκι σχετικὸ μετὰ τὰ διανυθέντα χιλιόμετρα ἢ τὸν ἀριθμὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τάξεις, πού εἰσβαν μέρος ἢ μετὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ τόπου αὐτοῦ καὶ πλείστα ἄλλα.

Θὰ ἀφίσωμεν θέσι γιὰ παρατηρήσεις καὶ τὰ τελειότερον νὰ ὑπάρχῃ τὸ σχεδιάγραμμα τῆς πορείας καὶ τοῦ τόπου. Αὐτὸ τὸ πολυγραφεμένο φύλλον θὰ δοθῇ στὰ παιδιά γιὰ τοὺς γονεῖς των ἀπὸ τὴν προηγουμένη ἡμέραν καὶ ἔτσι θὰ ἔχουν καὶ ἐκεῖνοι ἰδέαν τοῦ τί θὰ κάνουν τὰ παιδιά των.

Κατὰ τὴν ἐκδρομὴ παρακολουθοῦν τὸν χάρτη τους αὐτό, καὶ στὸ τέλος, ἀφοῦ γράφουν τὶς παρατηρήσεις των καὶ τὸ ὑπογράφουν, μᾶς τὸ ἐπιστρέφουν, ὅποτε κρατοῦμε ὑπ' ὄφει μᾶς τὶς παρατηρήσεις γιὰ τὸ μέλλον.

Ἐὰν ὑπάρχῃ ἄλλο σχολεῖον, δὲν θὰ ἦταν ἀσχημὸν νὰ τὸ ἐπισκεφθοῦμε καὶ ν' ἀφίσωμεν τὰ παιδιά ν' ἀνταλλάξουν λίγο τὶς γνώμες των γιὰ τὰ παιχνίδια των, τὰ μαθήματά των κλπ. Ἀλλὰ νὰ ὑπάρχῃ προσυνεννόησι.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΡΟΜΗ

Ἀφοῦ γίνουν τ' ἀνωτέρω, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν δυνατοτήτων, ἐτοιμάζουμε τὰ πράγματα, πού θὰ μᾶς βοηθήσουν γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματός μας.

1ον) Τοπογραφικὸς χάρτης δεμένος. Μόνον σὲ χάρτη πρέπει νὰ ἐμπιστευώμεθα τὴν πορεία μας καὶ διὰ τὴν πληροφορίαν ὁδοπορῶν

ἢ χωρικῶν περὶ τοῦ μήκους τῆς ὁδοῦ ἰδίως.

2ον) Πυξίδα, ὑψομετρικὸν βαρόμετρον, θερμόμετρον λουτροῦ γιὰ νὰ ἐλέγχωμε τὴ θερμοκρασίαν τῶν πηγῶν, θερμογόμετρον.

3ον) Μέτρον, μετροταινία, πάσσαλοι ξύλινοι πρὸς καταμέτρησιν ἐδαφῶν, σκοινὶ 5 — 7 μέτρων, κλεφτοφάναρα.

4ον) Σαλῆνες γιὰ τὴν συλλογὴ ζωύφων ἢ ἀερίων μετὰ τοὺς σχετικοὺς φελοῦς.

5ον) Τ' ἀνάλογα ὄργανα γιὰ τὰ παιχνίδια, πού σκοπεύομε νὰ παίξωμε, ὡς εἶναι μπάλλες, σκυτάλες, πένινες χρωματιστὲς ταινίες κ. ἄ.

6ον) Μπορεῖ τὸ σχολεῖον νὰ ἔχῃ ἐξασκήσει μαθητὰς στὴ σάλπιγγα, πού εἶναι πολὺ διασκεδαστικὸ γιὰ τὰ παιδιά.

7ον) Ἐὰν τὸ μέρος, πού θὰ πάμε, δὲν ἔχῃ κοντὰ νερό, καλὸν εἶναι τὸ σχολεῖον νὰ ἔχῃ κατασκευάσει ἑνα-δυὸ μεγάλα δοχεῖα.

8ον) Διακριτικὰ σήματα, ἂν πηγαίνωμεν ἐκδρομὴ μ' ἄλλο σχολεῖον.

9ον) Ἄν τὰ παιδιά δὲν ἔχουν παγούρια, δὲν θὰ ἦταν ἀσχημὸν νὰ εἶχε τὸ σχολεῖον μερικά, ὁμοίως καὶ σακκίδια, τὰ ὁποῖα νὰ ἐδάνειζε, ἀνάλογα μετὰ τὶς ομάδες, στὰ παιδιά. Δὲν πρέπει νὰ λείψῃ καὶ ἡ φωτογραφικὴ μηχανή, ὅπου θ' ἀποθανατίσωμε τὶς διαφορὰς ἐκδηλώσεις τῶν παιδιῶν μας, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ τὰ μάθωμε νὰ ξέρουν καὶ τὴ χρῆσιν αὐτῆς, ὅπως θὰ τὰ μάθωμε νὰ διαλέγουν σὰν καλλιτέχναι τ' ἀντικείμενα γιὰ νὰ φωτογραφίσουν.

Τὸ Ὑπουργεῖον μας διαθέτει ὠραιότατες μηχανὲς γιὰ τὰ σχολεῖα, σὲ ἐξαιρετικὰς τιμὰς, καθὼς καὶ φιλμ.

ΤΟ ΠΡΟΧΕΙΡΟ ΦΑΡΜΑΚΕΙΟ

Κάθε τάξι πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ δικό της μικρὸ, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ μεγάλο τοῦ σχολείου, πού θὰ ἔχῃ βαμβάκι, ἀποστειρωμένους γάζες, ἐπιδέσμους μικροῦς καὶ μεγάλους, δερματόλην, πενικελίνη, ὀξυζενέ, ἰώδιον, γιὰ τὶς ρινορραγίας ὑπερχλωριούχον σίδηρον, διὰ λιποθυμίας αἰθέρα, γιὰ τσιμπήματα ἐντόμων ἀμμονία, ἀσπρίνες, λάβδανον, βισμουθιον, βαζελίνη γιὰ ἐγκαύματα, σόδα, ἑνα φαλίδι, μιὰ λαβίδα, λίγες καρφίτσες ἀσφαλείας, ἑνα μικρὸ νεφροειδὲς λευκοπλάστ, μερικά χονδρὰ χαρτόνια γιὰ νάρθηκες. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως νὰ ἔχωμε πρόχειρο φαρμακεῖον, ἀλλὰ νὰ ξέρωμε καὶ πῶς θὰ χρησιμοποιήσωμε τὰ διάφορα φάρμακα, πῶς θὰ κάνωμε ἑνα ἐπίδεσμον, πῶς θὰ σταματήσωμε μιὰ ρινορραγία, ἢ πῶς θὰ θγάλωμε ἑνα ξένο σῶμα ἀπὸ τὸ μάτι κ.τ.λ.

Αὐτὰ οἱ δάσκαλοι μποροῦν νὰ τὰ διδασκοῦν, ἂν δὲν τὰ γνωρίζουν, σὲ μιὰ-δυὸ ὥρες ἀπὸ ἀδελφὲς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ μετὰ τὴν παρουσία τοῦ Σχολιάστου μας, πού εἶναι τὸ ἀφιλοώτερον, ἢ ν' ἀγοράσουν μικρὰ βιβλιαράκια Α' Βοηθειῶν, πού ἔχει ὁ σύλλογος Ὁφελίμων Βιβλίων. Αὐτὰ ὅμως πρέπει νὰ τὰ μάθωμεν καὶ στὰ παιδιά τῶν δύο ἀνωτέρων τάξεων.

Μὴ νομίσθῃ, ὅτι τὸ προαναφερθὲν πρόχειρον φαρμακεῖον πιάσει δοκὸν, εὐρύχωρον-εὐρύχωρον θὰ χωρέσουν σ' ἑνα κουτὶ 10 — 20 ἐκ.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

1ον) "Ετοιμος καθ' όλα γὰρ νὰ πετύχη τὸ σκοπὸν, ποὺ ἔθεσε στὴν ἐκδρομὴ του.

2ον) Ἀτομικὰ ἐξαρτήματα. Τὸ ἀπαραίτητο σημειωματάριο, ποὺ ἔχει χαράξει τὸ πρόγραμμά του. Σφυρίχτρα, πυξίδα ἀτομικὴ. Τὸ ἑνδυμὰ του κατάλληλο, ὅσον τὸ δυνατόν, γιατί οἱ μαθηταὶ μᾶς ἀντιγράφουν, καθὼς ξέρομεν. Ἄς κοιτάξωμε τὸ παλιὸ κοστουμι νὰ τὸ περιποιηθῶμε, καθὼς καὶ τὰ παλιά μας παπούτσια, ἂν δὲν ἔχωμε ἀρβύλλες μὲ μάλλινες κάλτσες. Μὴν πούμε δὲ βαριέσαι ἐκδρομὴ εἶναι, θὰ λερωθοῦν, θὰ τσαλακωθοῦν καὶ ἔτσι νὰ δίνωμε τὴν ἐντύπωσι, ὅτι θγαίνομε ἀπὸ τὸν κλίσανο, χωρὶς γραβάτα· ἢ γραβάτα δὲν εἶναι αὐτὴ, ποὺ αὐξάνει τὸ κύρος μας στὰ παιδιὰ, καλὸν θὰ εἶναι, ὅμα θυγούμε ἀπὸ τὴν πόλι, οἱ ἄρρενες νὰ φορέσουν κοντὸ παντελόνι, ὅπως συνηθίζεται σήμερὰ αὐτὸ τὸν εὐκολύνει κατὰ πολὺ. Ἀσφαλὼς στὴν ἀρχὴ θὰ δοῦμε κρυφομειδιάματα ἀπὸ μερικὸς μαθητὰς μας, γρήγορα ὅμως θὰ πεισθοῦν, ὅτι ὁ δάσκαλος τὸ ἔκαμε, γιατί ἔτσι ἔπρεπε νὰ τὸ κάμῃ.

Ἀπαραίτητα τὸ σακκίδιο στὴν πλάτη καὶ τὸ παγούρι στὴ μέση. Ἐὰν ἔχῃ πορεία καὶ τὴν γκλίτσα του. Οἱ δάσκαλοι θεωροῦνται ἀπὸ καταβολὴς πρωτοπόροι, γιατί νὰ καθυστεροῦμε στὸ ἀπλὸ καὶ φτηνὸ ντύσιμο;

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΔΑΣΚΑΛΕΣ

Ἄς ἀκολουθήσωμεν τὸ φιλοκαλούμεν μετ' ἐδτελείας τοῦ Περικλῆ. Πρὸς Θεοῦ, ὅχι ψηλὰ πακοῦνια, ποὺ μᾶς ἐμποδίζουν νὰ κάνωμεν δυὸ δῆματα περισσότερα, νὰ τρέξωμεν καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ περῶσωμεν, ὅχι κάλτσες, ποὺ τρέπομε μὴ μᾶς φύγουν οἱ πόντοι, ἂν τὸ ἐπιτρέπουν τὰ πόδια μας, ἂς φορέσωμε μαζὶ μὲ τὰ σπορ παπούτσια, σωσονάκια, χειμῶνα-καλοκαίρι, ὅχι παπούτσια χωρὶς κάλτσες χαλοῦν τὰ πόδια μὰ καὶ τὰ παπούτσια, ὅχι πέδιλα, ἰδίως σὲ πορεῖες. Φόρεμα ἀπλὸ σὲ ὕφασμα καὶ σχέδιο καὶ ἂν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμε ὅλες οἱ δασκάλες φοῦστες, ποὺ χωρὶς νὰ φαίνωνται εἶναι παντελόνια, εἶναι πολὺ πρακτικὲς καὶ γιὰ τὴ γυμναστικὴ καὶ γιὰ τὶς ἐργασίαι τοῦ κήπου πολὺ ἐξυπηρετικὲς καὶ δὲν στοιχίζουν πολὺ.

Ὅχι περιδέραια καὶ σκουλαρικάκια.

Σακκίδια στὴν πλάτη, σφυρίχτρα καὶ πυξίδα μὲ τὸν τοπογραφικὸ χάρτη, παγούρι, σημειωματάριο, σουγιά. Τὰ σακκιδιά μας δὲν τὰ δίνωμεν νὰ μᾶς τὰ κρατοῦν οἱ μαθηταί.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΜΑΘΗΤΟΥ

Οἱ δάσκαλοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ ἔτους δειχνουν στοὺς μαθητὰς νὰ φτιάξουν ἀπὸ ὕφασμα χονδρὸ, ποὺ ἔχουν στὸ σπῆτι, τὸ σακκίδιό τους, πού, βάζοντάς το στὴν πλάτη, τοὺς εὐκολύνει πολὺ, οἱ δασκάλες ἐδῶ ἔχουν τὸν λόγο.

Στὸ σακκίδιο θὰ βάλουν τρία γεύματα ἀπλά καὶ ὅχι καμμιά 40ριά κεφτέδες, ὅπως συνηθίζουν, τὸ κύπελλό του, ἂν δὲν ἔχῃ, ἂς τοῦ δειξίμε νὰ φτιάξῃ μόνο του ἀπὸ κουτὶ κονσέρβας ἢ γάλακτος. Μιά πετσέτα σκούρα γιὰ τὸ φαγητό του καὶ ἄλλη μία γιὰ τὰ χέρια μ' εἶναι κομμάτι σπουδῆς ὅτι εἶναι κουτάκι. Θὰ συ-

στήσωμε: τὸ φαγητό, τὸ ψωμί νὰ μὴ τὰ τυλίγουν σὲ ἐφημερίδες, ἀλλὰ σ' ἄσπρα χαρτιά. Παλτὸ ἀπαραιτήτως καὶ τὸ ἀχώριστο σημειωματάριο μὲ μολύδι, ὅπου ὁ κάθε μαθητὴς θὰ γράφῃ παρατηρήσεις του καὶ τὰ τῆς διδασκαλίας. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς σημειώσεις θὰ κάμῃ τὴν ἑκθεσί του, τὴν κριτικὴ τῆς ἐκδρομῆς.

Ἀπὸ προηγουμένως ἔχομε πάρει ἀπόφασι μὲ τοὺς μαθητὰς μας, ὅτι δὲν θὰ δοῦν τὰ κεφάλια μας ἢ τὰ χέρια μας ἀπὸ τὸ παράθυρο. Ἄν εἶναι πορεία δὲν θὰ ἀπομακρυνώμεθα διόλου ἀπὸ τὸν δάσκαλό μας, τὴν ὁμάδα μας. Δὲν θὰ πούμε νερὸ ἰδρωμένοι, αὐτὸ θὰ βγούν τὰ σακκάκια.

Μετὰ τὸ φαγητό δὲ θὰ πετάξωμε σκουπίδια καὶ χαρτιά στὴ μέση.

Ὅλα καὶ ὅλοι ἔτοιμοι — ξεκινοῦμε ἀκριβῶς τὴν ὥρα, ποὺ γράψαμε στὸ πρόγραμμα, χωρὶς νὰ ξεχάσωμεν νὰ φωνάξωμε κατὰλογο καὶ νὰ σημειώσωμε τὸν ἀριθμὸ τῶν παρόντων. Δὲν ἐκνευρίζομε τὰ παιδιὰ μὲ πολλὰς διαταγὰς, ἂν εἶναι μ' αὐτοκίνητο κοιτάζομε νὰ εἴμαστε δίκαιοι στὶς θέσεις τῶν παραθύρων μὲ ἀλλαγὴ τὸ βράδυ, ὅτε στιβάζομε τὰ παιδιὰ, δὲν θὰ βάλουμε 80, ἂν τὸ αὐτοκίνητο εἶναι γιὰ 45. Οἱ συμφωνίαι μὲ τ' αὐτοκίνητα πρέπει νὰ γίνωνται γραπτῶς. Ἄν ἔχωμε δικό μας παιδί, δὲν θὰ τοῦ δώσωμε τὴν καλύτερὴ θέσι. Καλὸν εἶναι ὁ δάσκαλος νὰ κάθεται πίσω, γιὰ νὰ ἐπιτηρῇ ὅλο τ' αὐτοκίνητο, ἢ ἐμπρὸς, ἐστραμμένος ὅμως πρὸς τὰ ὀπίσω. Ξεκινοῦμε μ' ἓνα τραγούδι, ὅχι ἀγριοφωνάρες, ποὺ θὰ κάνουν, ὥστε τὸ βράδυ νὰ γυρίσουν βραχισσμένα καὶ οἱ γονεῖς νὰ νομίσουν, ὅτι κρῶσαν, ἔλλωστε αὐτὸ καταστρέφει καὶ τὴν μουσικότητα τῶν παιδιῶν. Δὲν τραγουδοῦμε τραγούδια τοῦ συρμοῦ. Ἄν ἡ διαδρομὴ εἴη μεγάλη, πρέπει νὰ σταματήσωμε γιὰ νὰ ξεμουδιάσουν λίγο τὰ παιδιὰ, ἂς κατεβῶν γιὰ νὰ παρατηρήσουν γύρω, νὰ πᾶνε καὶ γιὰ διαφορὰς ἀνάγκες τοὺς.

Μόλις πάλι φθάσωμε, δὲν θ' ἀρχίσωμε σχολαστικὰ τὸ πρόγραμμα, θ' ἀφίσωμε λίγο νὰ κοιτάξουν τὰ γύρω τους, νὰ προγευματίσουν ἐλεύθερα, θὰ προσέξωμε μόνον γιὰ τὰ πουλό-δερ τους ἢ τὰ παλτά τους.

Ἀφοῦ δοῦμε, ὅτι τὰ παιδιὰ μας ξεκουράστηκαν, πῆραν μιὰ ἰδέα τοῦ περιβάλλοντος, ἀρχίζομε τὸ ἐκπαιδευτικὸ μας πρόγραμμα.

Τὰ παιδιὰ τοποθετοῦνται ἀμφιθεατρικῶς μὲ τὰ χαμηλότερα ἐμπρὸς καὶ ἐπιδιώκομε νὰ καθίσουν.

Κατὰ τὴ διδασκαλίαν, πρῶτα πρέπει νὰ δειξώμε τὸ ἀντικείμενο, ποὺ θὰ διδάξωμε, ἀφίνομε νὰ τὸ περιεργασθοῦν, νὰ τὸ παρατηρήσουν καλὰ, νὰ σχηματίσουν προσλαμβάνουσας παραστάσεις διὰ τὴν ὑπάλοιπὴ διδασκαλίαν, ὅσο δὲ τὸ ἐξετάζουν, θὰ ἐκφέρουν ἐλευθέρως τὶς γνώμες των, θὰ διορθῶνουν ἢ θὰ συμπληρῶνουν τοὺς ἄλλους. Τελευταῖος θὰ μιλή ὁ δάσκαλος, βοηθώντας τα νὰ δγάλουν τὸ γενικὸ συμπέρασμα. Τὴν ὥρα τῶν ἐρωτήσεων ἢ ἀπαντήσεων πρέπει νὰ προσέξῃ πολὺ νὰ μὴ μὲνον ἀσαφὴ μέρη στὴ διδασκαλίαν καὶ ὅτε νὰ ἐπιτρέψῃ κατὰ τὴν παρατήρησι καμμιά ἐπιπε-

λαϊκότητα, αλλά προσεκτική και δοκιμασία εξέτασι.

Όταν εξετάζουμε ιστορικά γεγονότα, πρέπει πρώτα να γίνεται ή εξέτασι του τόπου εν σχέσει με το γεγονός, που θα εκθέσωμε.

Συχνά πρέπει να σταματά για να παίρνουν σημειώσεις και αν δῷ, ότι δεν τα καταφέρνουν καλά, όπως είπαμε, να τα καθοδηγή.

Δεν ξεχνούμε το δλον πρόγραμμα της εκδρομής, την πορεία που έχουμε να κάνωμε και την πνευματικήν κατάστασιν των μαθητῶν μας και να μὴ παρασυρώμεθα, ὥστε τὰ παιδιὰ νὰ φεληθοῦν πολὺ, παίρνοντας ἀρκετὸ ὕλικὸ γνώσεων, χωρὶς νὰ κουρασθοῦν πνευματικῶς.

ΠΟΙΟΙ ΚΛΑΔΟΙ ΔΙΑΦΩΤΙΖΟΝΤΑΙ ΔΙΑ ΤΩΝ ΕΚΔΡΟΜΩΝ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΩΝ.

Σε κάποιο ποίημά της ἡ Μυρτιώτισσα φάλλει:

Ὅ,τι καλὸ ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει δώσει
εἶναι τῆς μέρας τούτης τ' ἅγιο φῶς,
ποὺ ἀπὸ τὴν ἔγνοια μ' ἔχει ἀπολυτρώσει
Δόξα σοι, δόξα σοι ὁ Θεός.

Καὶ ὁ Ζ. Παπαντωνίου:

Σ' εὐχαριστῶ γιὰ τὰ δυνά
καὶ γιὰ τοὺς κάμπους ποὺ εἶδα.

Μήπως στὴν ἐξοχὴ δὲν θὰ ἴδῃ τὸ παιδί δλο τὸ μεγαλεῖο, ποὺ ἐπικρατεῖ στὴ φύσι, τὴν ἀπέραντο σκοπιμότητα, καὶ δὲν θὰ σκεφθῇ ὑποχρεωτικῶς, ὅτι τῆς ἀρμονίας αὐτῆς δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός;

Θὰ ἴδῃ ἀπὸ κοντὰ ἐκκλησάκια γραφικά, μοναστήρια, εἰκόνας, σκεύη, κειμήλια, ποὺ θὰ τὸν συνεπάρουν, ποὺ θὰ τὸν ὑψώσουν μέχρι τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε ἡ ψυχὴ του γονυκλινῆς θὰ ὑμνήσῃ τὸ Παντοδύναμο Ὑψιστον Ὅν, ποὺ δλα μὲ σοφία ἐποίησε.

Ἔτσι, θὰ πετύχωμε μιὰ ψυχικὴ κατάνυξι, ἔνα θρησκευτικὸ συναίσθημα, ποὺ ἀποτελεῖ τὸν ἀνώτατο σκοπὸ τῆς διδασκαλίας τῶν θρησκευτικῶν.

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὑπάρχει τίποτε φυσικώτερο ἀπὸ τοῦ νὰ ὀδηγῶμε αὐτοὺς εἰς τὴν ζωντανὴν φύσιν; Ὑπάρχει σκοπιμώτερο ἀπὸ τοῦ νὰ σπουδάζουν οἱ μαθηταὶ τὴν φύσιν εἰς τὴν φύσιν; Καὶ ὁμως τί συμβαίνει συνηθέστατα εἰς τὴν πραγματικότητα; Οἱ μαθηταὶ διδάσκονται τὰ ζῶα εἰς τὸ σχολεῖον, εἴτε ἐξ εἰκόνων, εἴτε ἐκ νεκρῶν ἀντιπροσώπων, τὸ συνηθέστερον δὲ χωρὶς αὐτά.

Φυτὰ μεταφέρονται ἴσως κατὰ σωροὺς εἰς τὸ μάθημα τῆς βοτανικῆς, ἀλλ' εἶνε νεκρά καὶ μόνον νεκρά. Ἀλλὰ μὲ τοιαῦτα μέσα θὰ διδάξωμεν καὶ θὰ δάλωμε ζωὴ εἰς τοὺς μαθητάς; Εἰς τίς συλλογὰς τοῦ σχολεῖου ὑπάρχουν ἴσως πουλιά, ἀλλὰ δὲν πετοῦν, δὲν κελαιδοῦν, ὑπάρχουν ἴσως σκίουροι, ἀλλὰ αὐτοί, οὔτε πηδοῦν οὔτε ἀναρριχῶνται, ὅπως γράφει ὁ Λάμψας στὴν «Εἰδικὴ διδακτικὴ» του.

Τὰ παιδιὰ τῶν μεγάλων πόλεων εἶνε τὰ περισσότερο ὀδικομένα, τὰ πιδ πολλὰ δὲν μποροῦν νὰ ξεχωρίσουν πρασιὰ με πατάτες ἀπὸ πρασιὰ, με λάχανα. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ ἔχουν πολὺ πενιχρὲς γνώσεις γιὰ τὴ φύσι.

Βγαίνοντας ὁ μαθητὴς στὴ φύσι θὰ ἀκούσῃ καὶ θὰ ἴδῃ διάφορα ζῶα, πουλιά, φυτὰ καὶ ὀρυκτά, ποὺ δὲν τὰ ἔχει ἴδῃ ποτέ του. Θὰ παρατηρήσῃ καὶ θὰ καταγράψῃ σύμφωνα με τίς ὁδηγίες, ποὺ πῆρε ὅ,τι χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ποὺ παρατηρεῖ, θὰ ἴδῃ τὸν πόλεμο, ποὺ γίνεται στὴ φύσι, νὰ καταστρέφεται ἡ ζωὴ, θὰ ἴδῃ τὸ ἐντομοφάγο πουλὶ νὰ κρύβεται τρομαγμένο ἀπὸ τὸ πέταγμα τοῦ γερακιοῦ. Θὰ παρατηρήσῃ τὸ κουκόπουλο νὰ γκρεμνίζῃ τὰ ὑποτιθέμενα ἀδελφία του, θὰ μάθῃ πῶς καὶ γιὰτὶ ἡ κούκισσα ἀποφεύγει νὰ κλωστήσῃ τ' αὐγὰ της, καὶ νὰ μεγαλώσῃ τὰ παιδιὰ της. Καὶ τί δὲν θὰ ἴδῃ καὶ θὰ παρατηρήσῃ; τὸ κοσῦφι, τὸ πουνάρι, τὸ πείκο, τὸ ἔλατο, τὰ διάφορα πετρώματα με τοὺς κανονικοὺς δρους διαβιώσεως, ἡ ὑπάρξεως. Θὰ σχηματίσῃ συλλογὰς ἐντόμων, φυτῶν, ζῶων, ὀρυκτῶν καὶ ἔτσι θὰ τροφοδοτήσῃ τὴ συλλεκτικὴ διάθεσι τοῦ παιδιοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἀποδειχθῇ ὠφελιμωτάτη γιὰ τὴ ζωὴ του.

Γενικὰ θὰ συγκεντρώσῃ τὸ πολῦτιμο ὕλικό, ποὺ θὰ ἀποτελέσῃ τὴ δάσι καὶ τὴν ὅλη νὰ κτίσῃ τὸν ψυχικόν του κόσμο. Θὰ πάρῃ τὸ ἀνεχτίμητο ὕλικό, ποὺ θὰ τροφοδοτήσῃ τὴ διάθεσίν του καὶ θὰ τὸ υποχρεώσῃ σὲ μιὰ σύνθεσι ἐλευθέρᾳ, ποὺ ἀποτελεῖ σύγχρονη ἀπαφή τῃς τοῦ νέου σχολεῖου, γιὰτὶ πρέπει νὰ ἔδρωμε, ὅτι παρήλθεν ὁ καιρὸς, ποὺ σὲ ὀρισμένη ὥρα ὀρισμένων ἡμερῶν τῆς ἐβδομάδος ἐγράφοντο ἐκθέσεις περιγραφικαὶ πραγμάτων, τοῦ εὐρίσκοντο σὲ ἡρεμία, τώρα οἱ δημιουργικὲς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ ἐργάζονται γιὰ νὰ συνθέσουν πῶς γεννιέται, ἐξελίσσεται, καὶ φθείρεται ἡ ζωὴ, ἀφοῦ ἀφίσι τὴ δυνατότητα νὰ διατηρηθῇ τὸ κάθε εἶδος, ἔτσι τὸ παιδικὸ του μυαλὸ τροφοδοτοῦμε ἀπ' ὅτι συστηματικὰ παρατήρησε, γιὰ νὰ φθάσῃ στὴ παρήγορη σκέψῃ, πῶς, ἀν δὲν ὑπάρχῃ ἀτομικὴ ἀθανασία, ὑπάρχει ἀθανασία τοῦ εἶδους. Καὶ πάντοτε ὁ κόσμος θὰ κἀθεταὶ γιὰς ἀνοιξιὰτικες ἡμέρες νὰ κελαιδῇ χαριτωμένα γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴ σύντροφό του, ποὺ κἀθεταὶ ἀκίνητη καὶ ζεσταίνει τ' αὐγὰ, ποὺ θὰ δγάλουν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ εἶδους, οἱ ὁποῖοι θὰ ξυπνήσουν με τὸ τραγοῦδι των τὸ ἥσυχο δάσος.

Συμπεραίνομεν λοιπόν, ὅτι γιὰ τὴ Φ' Ἱστορία δίδουν εὐρὺ ἔξασος πνευματικῆς ἐργασίας οἱ ἐκδρομές, γιὰτὶ ἐπιτρέπουν ποικίλας μορφὰς ἐργασίας. Τὰ παιδιὰ ἐλευθέρως ἐνεργοῦνται:

1) ἀναγνωρίζουν φυτὰ καὶ ζῶα 2) κατατάσσουν εἰς γνωστὰς κατηγορίας νέα εἶδη ζῶων καὶ φυτῶν. Τὴν ἀγρία γαρυφαλλία, κυκλάμινα κτλ. δὲν τὰ γνωρίζουν, ἴσως τὰ εἰκάζουν καὶ ἐπιδεδαιώνει ὁ δάσκαλος τὰς εἰκασίας των. 3) Καθορίζουν βιοτικὰς κοινότητας (χλωδὸς κλιτὺς, προσηλιακὴ, τάφος με διάφορα φυτὰ, μενέξεδες κτλ. 4) Ἐπίδρασι τοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τῶν ζώντων ὄντων (ἀκρίδες, χρώμα κ. τ.λ. 5) ἀναπτύσσουν τὴ ροπή πρὸς βιολογικὰς παρατηρήσεις.

ΑΠΟ ΤΗ Φ. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ: Θὰ κάμουν διάφορες παρατηρήσεις τῶν Φ. φαινομένων, θὰ ἐπισκεφθοῦν ἐργαστᾶσια κτλ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ: Οί πρώτοι γεωγραφικοί δ-
ροι, λόφος, δαυλό, δρος, ποταμός, όροπέδιο,
πόλις, συγκοινωνία κ.ά.

"Αν κάνουν δε πολυήμερες έκδρομές, με τὰ
μάτια των θὰ ίδουν δια τὰ μέρη τῆς πατρί-
δος των, τίς καλλονές τῆς, τὰ μεγαλεία τῆς
καί περισσότερο θὰ τοικωθῇ ἡ ἀγάπη των δι'
αυτήν.

ΙΣΤΟΡΙΑ: Θὰ ἐπισκεφθούν τόπους ιστορι-
κούς, μνημεῖα, μουσεῖα τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς δι-
ευκολύνουν νὰ ἐνθυμηθούν τὴν ἱστορία τῆς πα-
τρίδος των καὶ θὰ λάβουν σαφὴ ἀντίληψιν αὐ-
τῆς.

Γιὰ τὴν **ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΝ, ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ ΚΟ-
ΣΜΟΓΡΑΦΙΑ.** Κάθε μαθητὴς θὰ βρῇ πλου-
σίαν ὅλη διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν κάθε
ἀφηρημένης ἐννοίας. Θὰ μετρήσῃ ἀποστάσεις,
ἐπιφανείας, θὰ βρῇ τὸ ὕψος τοῦ δένδρου, τὸ
πλάτος τοῦ ποταμοῦ, θὰ συναλλαγῇ, θὰ στρέ-
ψῃ τὴν προσοχή του σὲ διάφορα σώματα, θὰ
ἐξετάσῃ τὸ σχῆμα των, τὰς διαστάσεις των,
τὸν ὄγκο των. Στούς βραδυνούς περιπάτους
θὰ παρατηρήσῃ τὰ οὐράνια σώματα καὶ μ'
ὅλα αὐτὰ θὰ πλουτίσῃ τὴν γνώσει του σὲ
πρακτικώτερον γιὰ νὰ τὰ ἐφαρμόσῃ στὶς διά-
φορες περιπτώσεις τοῦ βίου του καὶ νὰ δώσῃ
περιεχόμενο σὲ ὅ,τι ἀφηρημένο προσφέρεται
μέχρι τώρα μέσα στοὺς ψυχροὺς τοίχους τῶν
αἰθουσῶν.

Θὰ ἔχωμε δε ἐμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἱγ-
γραφίας, γυμναστικῆς, Ὡδικῆς.

"Απ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἐννοία τῆς έκδρομῆς δύνα-
ται νὰ ὀρισθῇ ὡς ἑξῆς.

Ἡ Έκδρομα εἶναι κάθε ὁμαδικὴ ἐξοδος τῶν
μαθητῶν ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ σχολείου, καὶ
γίνεται με σκοπὸν πνευματικῆς, μορφωτικῆς ἐρ-
γασίας καὶ μορφώσεως ἀτομικῆς πείρας αὐτῶν.

**ΕΜΠΟΔΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΓΑΝΩΣΙ ΚΑΙ ΟΡ-
ΘΗΝ ΕΚΤΕΛΕΣΙ ΤΩΝ ΕΚΔΡΟΜΩΝ.**

1) Δὲν δρίσκεται ἡ δέουσα προθυμία πρὸς
διοργάνωσιν καὶ συμμετοχὴ εἰς αὐτές, διότι πολ-
λοὶ συνήθισαν νὰ ζοῦν καθιστικὴ ζωὴ καὶ τρέμουν
τὸ ἔξω. "Αλλοὶ ἔχουν τὸ διδασκαλικὸ ἐπάγγελ-
μα ὡς μέσον πορισμοῦ μόνον χρημάτων καὶ δὲν
ιομίζουν, ὅτι πρέπει νὰ θυσιάσουν οὔτε στιγμή
πέραν τῶν κανονικῶν ὥρῶν διδασκαλίας, διότι
μόλις σχολάσουν κάθονται ἐπὶ τῆς ἑργασίας. Πολ-
λοὶ συνήθισαν νὰ διδάσκουν ἀπὸ τὴν ἔδραν με
κενὰς λέξεις. Μερικοὶ ντρέπονται νὰ συνοδεύουν
τοὺς μαθητὰς των ἔξω καὶ ἀρκοῦνται νὰ τοὺς
παρακολουθοῦν ἀπὸ μακριὰ γιὰ νὰ μὴ φαίνων-
ται ὅτι εἶναι δάσκαλοι.

Γιὰ αὐτοὺς, ποὺ ἀποφεύγουν νὰ συμμετέχουν
τῶν έκδρομῶν, οἱ φίλοι τοῦ έκδρομισμού ἄς μὴ
στενοχωροῦνται· πρώτον αὐτοὶ δὲν θὰ εἶναι κα-
λοὶ σύντροφοι στὶς έκδρομές, διότι ἡ ἀπάθεια,
ἡ ἀδεξιότης πιθανὸν νὰ φέρουν τὴν ἀποτυχίαν
τῆς έκδρομῆς ἀντὶ νὰ εὐκολύνῃ τὸ ἔργον τῆς.
Σὲ κάθε ἔργον ὑπάρχουν καὶ οἱ ἀντιφρονούντες.

3) Μερικοὶ, ποὺ ἀποφεύγουν τὶς έκδρομές ἱ-
σχυρίζονται, ὅτι οἱ μαθητὲς χάνουν τὰ μαθήμα-
τά των. Αὐτὸ ὁμῶς πέφτει με ἐκεῖνα, ποὺ εἴπα-
με προηγουμένως, ἐκτὸς ἂν γίνωνται ὅλαι αἱ
έκδρομαὶ τοῦ χρόνου χάριν ἀπλῆς διασκεδάσεως
καὶ φαγητοῦ... τότε μάλιστα θὰ εἶναι ἀπώ-

λεια χρόνου καὶ πνευματικῶν δυνάμεων.

Πολλοὶ δικαιολογοῦνται διὰ τὴν παράλειψιν
τῶν έκδρομῶν, ὅτι τὰ παιδιὰ ἴπηγαίνουν μόνον
των ἡ με τοὺς γονεῖς των καὶ ἔτσι ὀγαίνουν στο
ὀπαιθρο. Ἀσφαλῶς γίνονται, ἀλλὰ δὲν πρέπει
νὰ περιμένει κανεὶς, πολλὰ ἀπ' αὐτές.

Παρατηροῦνται, μερικά, ὀλίγα ἐξηγοῦνται, ὀ-
λα δὲ γίνονται τυχαίως, ἀσκόπως καὶ χασματω-
δῶς. Σημαντικὴν ἀξίαν ἔχουν μόνον αἱ έκδρομαὶ
τῆς τάξεως, οἱ ὁποῖες προσαρμόζονται ὀργανι-
κῶς εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς διδασκαλίας καὶ ἐ-
πιδιδάσκουν πάντοτε ὀρισμένον διδασκαλικὸν σκοπὸν.

"Αλλο ἐμπόδιο εἶναι ἡ ἀντίστασις τῶν γονέ-
ων μὴ κρυῶσιν, μὴ πάθουν κακόν, μήπως κου-
ρασθούν ἢ καταστρέφουν τὰ ὑποδήματά των.
Βέβαια κατὰ τὴν έκδρομὴν πρέπει νὰ λαμβάνων-
ται ὅλαι αἱ ἀναγκαῖαι ὕγιειναι προφυλάξεις, τίς
ὁποῖες οἱ ἐμπειροὶ τῶν έκδρομῶν γνωρίζουν κα-
λά, ἡ ἐπιτήρηση πρέπει νὰ εἶναι ἀγρυπνός, ἡ
ὀργάνωσι μεθοδική. Πρέπει οἱ γονεῖς νὰ κληθούν
εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου θὰ πεισθούν, ὅτι οἱ φόβοι
των καὶ οἱ ἀντιρρήσεις των εἶναι ἀδικαιολόγη-
τοι, ὅτι πολλὰ θὰ διδασχθούν καὶ ἔτσι ἡ φόβος
τῶν ὑποδημάτων πηγαίνει ναλάλι. "Όταν κάνω-
μεν δυὸ-τρεις έκδρομές καὶ δοῦν οἱ γονεῖς τὴν
διοργάνωσιν των, τ' ἀποτελέσματα, τότε μπο-
ροῦμε νὰ τιμωροῦμε τοὺς μαθητὰς, ποὺ ἀπου-
σιάζουν ἀδικαιολόγητα.

"Αλλὰ καὶ ἡ δυσκολία τῆς εὔρέσεως τῶν χρη-
μάτων πολλάκις συντελεῖ, ὥστε πολλοὶ τῶν μα-
θητῶν νὰ μὴν ἔρχωνται γιὰ τὸν λόγον αὐτόν. Θὰ
προσπαθοῦμε νὰ ἐπιτυχάνωμε τὸ φθινότερον
εἰσιτήριον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν μαθηταὶ δὲν θὰ
μποροῦν νὰ πληρώσουν. Θὰ τὸ ὑπερικήσωμε
κι' αὐτὸ με τὰ Τ α μ ι ε υ τ ῆ ρ ι α τ ὶ ν
Ε κ δ ρ ο μ ὶ ν.

Στὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους, κατόπιν κοινῆς ἀ-
ποφάσεως με τοὺς μαθητὰς, συμφωνοῦν νὰ
φέρνουν κάθε ἐβδομάδα ἓνα ποσόν, κατὰ δύ-
ναμιν, ἐκλέγουσιν τὸν ταμῖα τους, ὁ ὁποῖος σ'
ἓνα τετράδιον ἀνοίγει μερίδα γιὰ κάθε μαθη-
τῇ, καταθέσεις, ἀναλήψεις. "Όσάκις ἡ έκδρομὴ
ἔχει μεγάλο εἰσιτήριο, ἀπελύρει ἓνα ποσόν γιὰ
νὰ πληρώσῃ τὸ ποσόν, ποῦ τοῦ ἔδωσαν ἀπὸ
τὸ σπίτι του.

Στὸ τέλος τοῦ ἔτους τὰ χρήματα τὰ ὑπό-
λοιπα κατατίθενται στὴν τράπεζα ἢ ταμειετή-
ριο καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος χρησιμοποιοῦνται
κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅταν δὲ ὁ μαθητὴς ἀ-
ποφοιτήσῃ ἀποσύρει τὸ τυχὸν ὑπόλοιπον πο-
σόν, ποῦ ἔχει στὴ μερίδα του. Ἔτσι οἱ μαθη-
ταὶ συνηθίζουν στὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας καὶ
εἰς ἐπωφελὴ διάθεσιν τῶν χρημάτων.

Μερικοὶ δάσκαλοι πιστεύουν, ὅτι δὲν ἔχουν
χρόνον διὰ έκδρομές, ἀλλὰ ὁ δάσκαλος, ποῦ
αἰσθάνεται ἐνδιαφέρον γι' αὐτές θὰ βρῇ τὸν
ἀναγκαῖον χρόνον.

"Ο Γιανκε παραπονεῖται, διότι μερικοὶ, δι-
ευθυνταί, ἴσως καὶ ἐπιθεωρηταί, βλέπουν με
λοξοὺς ὀφθαλμούς τέτοιους ἐπεριπάτους ἀνα-
ψυχῆς, διότι ἀποτελοῦν εἶδος ἀσυνδότου ἀρ-
γυροχολίας. Ἀλλὰ ὀρισμένως καὶ αὐτοὶ θὰ
μεταπειθόντο, ἂν καταδεικνύετο καὶ σ' αὐτοὺς
ἐμφανῶς ἡ ἀναγκασιότης καὶ ἡ μεγάλη ἀξία
τῶν φυσικοῖστορικῶν έκδρομῶν διὰ τῆς διεξο-

δικής χρησιμοποίησής των πορισμάτων αυτών και την διδασκαλίαν.

Με τη δικαιολογία, ότι γίνονται για να πάρουν τα παιδιά τον αέρα των οί χωρικοί βρίσκουν την ευκαιρία να κρατήσουν το παιδί τους για οικιακές ή γεωργικές εργασίες, με τη δικαιολογία, ότι παίρνουν στο χωριό τους αρκετόν αέρα.

Είς τὰς πόλεις δὲ κατὰ κανόνα ἀποφεύγουν τὴν ἐξοδὸν οἱ δάσκαλοι καὶ προπόντων (λυπηρόν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογοῦμε τὴν ἀλήθειαν) οἱ δασκάλους με τὴν πρόχειρον δικαιολογίαν: «Ποῦ νὰ πάμε; Ὁ καιρὸς εἶναι ἀκατάλληλος καὶ θὰ κρυώσουν, ἢ δὲν ὑπάρχει μέσον συγκοινωνίας ἢ εἶναι πολλὰ παιδιά...».

Πόσο διαφέρουμε στὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους προγόνους μας καὶ ἀπὸ τὰ σημερινὰ πολιτισμένα ἔθνη!

Βέβαια, δυσχέρεια εἶναι ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο λύεται, ἂν χωρίσῃ τὰ παιδιά σὲ ὁμάδες καὶ δοθῇ σὲ κάθε ὁμάδα ἐργασία με ἐπιμετρήσει τὸν ὁμαδάρχη, με τὸν ὁποῖον ἐρχόμεθα σ' ἄμεση ἐπαφή.

Φοβούμεθα στὶς ἐκδρομὰς τὴν ἀταξία, ποὺ προέρχεται ἀπὸ παιδιά κακῆς ἀγωγῆς, ἀτακτα, ἀπὸ κακὴ πρόθεση, ποὺ θεωροῦν τὴν ἐκδρομὴ ὡς εὐκαιρία νὰ ἐκδηλώσουν τὶς κακές των διαθέσεις.

Ἀλλὰ ἂν πιστεύουμε στὸ Ρουσώ! «ὅτι καὶ οἱ δὲν γεννιέται κακός», τότε με τὴν ἀγάπην, ποὺ θὰ τοὺς δεῖξωμε, ποὺ τυχόν τοὺς λείπει ἀπὸ τὸ σπῆτι καὶ ἢ ὁποῖα θὰ πρέπει νὰ μᾶς διακρίνῃ στὴ δουλειά μας, με ὑπομονὴ θὰ τακτοποιήσωμε καὶ αὐτό.

Ἀναγκαῖα προϋπόθεσις ὅμως στὴν ἐκδρομὴ εἶναι ὁ δάσκαλος νὰ ἔχῃ ἐπιβάλλον, ἐκεῖνος, ποὺ δὲν ἐπιβάλλεται μέσα στοὺς 4 τοίχους ὅς μὴν ἐπιχειρήσῃ νὰ θγάλῃ τὰ παιδιά μόνος τοῦ ἑξῶ. Ἐκδρομὴ χωρὶς πειθαρχία καλῶς νοουμένη θὰ ἀποτύχῃ.

Ποτὲ δὲ θὰ τιμωρήσωμε δημοσίᾳ μαθητὰς, διότι ἀφ' ἐνὸς δυσφημεῖται τὸ σχολεῖο, ἀφ' ἑτέρου θὰ συνηθίσῃ νὰ μὴ προσβάλλεται καὶ θὰ ἀποκτήσῃ ἠθικὴ ἀναισθησία πράγμα, ποὺ καταδικάζεται ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴν. Ἀρκεῖ ἓνα ἐπιτιμητικὸ βλέμμα, ἢ νὰ τοῦ ἀλλάξωμε θέσιν ἢ νὰ τὸν πέρνωμε κοντά μας καὶ κατ' ἰδίαν νὰ τοῦ γίνῃ ἡ παρατήρησις ἢ ἡ τιμωρία.

Τὸ φ α γ η τ ὅ ! Στὰ ἐξοδὰ προσθέτουν καὶ τὸ ἐξοδὸ τοῦ φαγητοῦ. Μὰ τὰ παιδιά ὅμως αὐτὰ δὲν θὰ ἐτρῶγαν τὴν ἡμέρα ἐκείνη στὸ σπῆτι τους; στὶς 10, τὸ μεσημέρι, ἀπόγευμα; Αὐτὸ θὰ πάρουν μαζί των λίγο ἡψημένο, ποῖος γονιὸς δὲν χαίρεται βλέποντας τὸ παιδί του νὰ τρώῃ περισσότερο;

Ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ εἶναι μυσταγωγία, θὰ πάμε ἐμεῖς πρῶτοι νὰ πλύνωμε τὰ χέρια μας, μετὰ, ἀφοῦ βροῦν μερὸς ξηρὸ προφυλαγμένο ἀπὸ ἥλιο, ἄνεμο καὶ σκόνῃ, μακριὰ ἀπὸ κατωφέρειες καὶ κρημνοὺς, θὰ καθίσωμεν σὲ κύκλον ὅλοι παρέες - παρέες καὶ μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη προσευχή, θὰ φάμε μαζί, τὸ λιτό μας φαγητό, θὰ δοῦν οἱ μαθηταὶ τὸν τρόπο ποὺ στρώνομε τὴν πετσέτα κάτω, πῶς ἔχομε τυλιγ-

μένα σὲ λευκὰ χαρτιά τὰ φαγητά μας καὶ δὲν σὲ ἐφημερίδα, πῶς τρώμε μέσα ἀπὸ τὸ ἄθραστο πιάτο μας, πῶς χρησιμοποιοῦμε πηροῦνι κ.λ.π. δὲν θὰ πρέπει νὰ λείπουν τ' ἀστεία καὶ γενικῶς ὁ εὐθυμὸς τρόπος, ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ στιγμή.

Ποτὲ ὁ δάσκαλος δὲν θὰ φάγῃ μακριὰ ἀπὸ τὰ παιδιά του. Πρέπει νὰ θγάλωμε ἀπὸ τὸ νοῦ μας, ὅτι οἱ ἐκδρομὰς εἶναι εὐκαιρία γιὰ φαγητόν μακριὰ ἀπὸ τοὺς μαθητὰς μας, ἀφίνοντάς τους χωρὶς ἐπιτήρηση ἢ ἔχοντας μερικοὺς νὰ μᾶς ὑπηρετοῦν. Προτιμότερο εἶναι νὰ ζητήσωμε μιὰ μέρα ἄδεια ὅλοι οἱ συνάδελφοι ἀπὸ τὸν ἐπιθεωρητὴ καὶ νὰ πάμε ἐκδρομὴ, παρὰ νὰ ἀφίσωμε τὰ παιδιά, ἔστω καὶ ½ ὥρα γιὰ νὰ συνδιασκεδάσωμε.

Ἀπ' ὅ,τι εἶπαμε καὶ ἀπ' ὅ,τι ὅλοι γνωρίζομε σήμερα, βλέπομε, ὅτι ἡ ἐκδρομὴ δὲν εἶναι εὐκαιρία ὑλικωτέρας ἀπολαύσεως, ἀλλὰ ἀνυψώσεως τοῦ πνεύματος τοῦ παιδιοῦ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ὥρα τοῦ φαγητοῦ καὶ ἡ ὥρα τῆς διασκεδάσεως πρέπει νὰ ἔχουν μορφωτικὸν χαρακτῆρα.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΓΙΑ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ

Ἡ ψυχαγωγία θὰ γίνῃ, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ πρόγραμμα τὸ κυρίως ἐκπαιδευτικόν, θὰ ἔχῃ δὲ προετοιμασθῇ ἐκ τῶν προτέρων. Δηλαδὴ ὁ δάσκαλος θὰ συνεννοηθῇ με τὶς ὁμάδες νὰ ἐτοιμάσῃ κάθε μιὰ ἓνα 10λεπτο πρόγραμμα ψυχαγωγίας. Ἐδῶ πλέον ἡ κάθε ὁμάδα συναγωνιζομένη τὴν ἄλλην θὰ κοιτάξῃ νὰ παρουσιάσῃ τὸ καλύτερον, πρωτοβουλία, φαντασία, μνήμη, προσπάθεια, ὅλα σὲ ἐνέργεια. Καθισμένη κάτω, σὲ σχῆμα πετάλου, ἡ κάθε ὁμάδα παρουσιάζει τὸ πρόγραμμά της, μὰ καὶ ὁ δάσκαλος τὸ δικό του, ἓνα αἰνίγμα, ἓνα ἀνεκδοτάκι θὰ δώσῃ ὠθησὴ καὶ κέφι στὰ παιδιά. Μετὰ γίνεται κάτι ἀπὸ κοινού: τραγούδι, χορὸς καὶ διάφορα παιχνίδια, κινητικὰ, φαντασίας, μνήμης, παρατηρητικότητος, αἰσθήσεων, τὰ ὁποῖα καλὸν εἶναι νὰ τὰ ἐξηγοῦμε διὰ μέσου τῶν ὁμαδάρχων στὰ παιδιά καὶ ἔτσι τὸ παιδί τὸ μαθαίνει ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ παιδί. Ἀφθονα παιχνίδια μπορούμε νὰ βροῦμε στὸ διβλίο τοῦ κ. Σακελλαρίου Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ Σωματικῆς Ἀγωγῆς καὶ στὰ μηνιαία περιοδικὰ τοῦ Σώματος Ἑλληνίδων Ὁδηγῶν.

Ἀφοῦ τελειώσῃ ἡ ψυχαγωγία, θὰ κοιτάξωμε γιὰ τὴν καθαριότητα τοῦ τόπου, ποὺ παραμείναμε, με μεγάλη σχολαστικότητα, θὰ μαζευτοῦν τὰ χαρτιά καὶ ὅ,τι ἄλλο καίγεται σ' ἓνα μέρος ἄδενδρο καὶ θὰ τὰ κάψωμε, θὰ περιμένωμε νὰ σβύσῃ ἡ φωτιά, θὰ ρίξωμε ἐπάνω νερὸ ἀρκετό. Ἄν εἶναι δάσος καὶ δὲν μπορούμε νὰ δάλωμε φωτιά θὰ τὰ θάψωμε σ' ἓνα λάκκο, καθὼς καὶ τὰ κουτιά ἀπὸ κονσέρβες.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ νοιώσουν, ὅτι, ὅπου πηγαίνουν, δὲν εἶναι σωστὸ ν' ἀφίνουν τὰ ἴχνη των.

Θὰ πλύνουν τὰ χέρια των καὶ θὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ ἐπιστροφή, οἱ ὁμαδάρχαι θὰ κοιτάξουν γύρω γιὰ νὰ ἴδωυν μήπως ξεχάστηκε τίποτε, θὰ συγκεντρωθοῦν τὰ πράγματα τοῦ σχολείου ἀπὸ τοὺς ὑπευθύνους μέσα στοὺς

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΙΣ ΞΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

(Συγκέντρωση και ταξινόμηση δημοσιευμάτων σχετικών με την άγωγή).

Από το 1945, η εκπαίδευση στη Γερμανία περνάει περίοδο αναδιοργάνωσης και ανσώσεως. Με βάση πάντοτε τη νέα αντίληψη για την άγωγή, έχουν αλλάξει οι προσανατολισμοί στην εκπαίδευση, που σημειώνονται σ' όλο το διδακτικό σύστημα, αρχίζοντας απ' τη νομοθεσία, πάνω στην οποία στηρίζεται και φθάνοντας μέχρι τις τελευταίες λεπτομέρειες της οργανώσεώς της και των σχολικών προγραμμάτων. Το έργο αυτό της ανωρύσεως της εκπαίδευσως κατευθυνόταν στις αρχές από τις δυνάμεις κατοχής, άλλ' αργότερα, έφ' όσον τα διαμερίσματα της Όμοσπονδιακής Δημοκρατίας έχουν πιά αποκτήσει την ανεξαρτησία τους, το ζήτημα αυτό κατέστη το αντικείμενο των ελευθέρων συζητήσεων και των πράξεων των

διαφόρων βουλών. Και καθώς δεν υπάρχει όμοσπονδιακό Υπουργείο Παιδείας, κάθε κανόνας είναι υπεύθυνο για το δικό του σχολικό σύστημα. Από το γεγονός αυτό έχει προκύψει μια μεγάλη ποικιλία στους νόμους, στις μεταρρυθμιστικές τάσεις και στα σχολικά προγράμματα. Από το 1949 όμως η συχνή συνδιάσκεψη των Υπουργών της δημοσίας Παιδείας συνέρχεται τακτικά και πραγματεύεται προβλήματα, που άφορούν διατάξεις και καθορίζει τις γενικές αρχές για την μελλοντική εξέλιξη της εκπαίδευσως.

Τα πρώτα αποδεικτικά στοιχεία, τα άφαιρωμένα στο ζήτημα αυτό, υπήρξαν τα πολυάριθμα προγράμματα και τα άρθρα τα δημοσιευόμενα στα διάφορα περιοδικά. Ακολούθησαν σχέδια νόμων και κείμενα οριστικών νομοθετημάτων και κατώτερων μελέτες και γνώμες, που δημοσιεύτηκαν σε ετήσια διδύκων. Οι ει-

σάκους των, θα φροντίσουν δὲ νὰ μποῦν στὴ θέσιν των, ὅταν γυρίσωμε στὸ σχολεῖο.

Θὰ μετρηθοῦν τὰ παιδιὰ καὶ τὴν ὀρισθεῖσα ὥρα θὰ ἐπιστρέψωμε.

Ὁ δάσκαλος ἀφοῦ ὑπενθυμίσῃ τὸ μπάτιο γιὰ ξεκούρασι θὰ ἀποχαιρετᾷ ἕνα-ἕνα τοὺς μαθητὰς του γιὰ νὰ τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ δλέπῃ πὼς γυρίζει ὁ καθένας σπίτι του.

Τελειώνοντας συμπεραίνομε τὰ ἐξῆς:

1ον) Γιὰ νὰ πετύχῃ μιὰ ἐκδρομὴ ἀπαιτεῖται στὴν ἀρχὴ νὰ κοπιᾷ πολὺ καθ' ὅλη τὴν ἡμέρα ὁ δάσκαλος.

2ον) Στὴν ἐκδρομὴ πρέπει νὰ εἶναι ὁ δάσκαλος εὐθυμος, ἡ ἀξιοπρέπειά του δὲν ἐλαττώνεται ἂν μιλά καὶ ἀστειεύεται μὲ τοὺς μαθητὰς του, ἀλλὰ ἐννοεῖται ἐν μέτρῳ καὶ ἐν τὸς ὁρίων.

Νὰ παρακολουθῇ χωρὶς νὰ τὰ δεσμεύῃ εἰς ἔρευνα καὶ συλλογὴν ἐντυπώσεων διὰ μιᾶς καταπιεστικῆς ἐπιτηρήσεως. Θὰ εἶναι πανταχοῦ παρὼν χωρὶς ἡ παρουσία του νὰ περιορίσῃ καὶ νὰ φαίνεται μόνον ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ προλάβῃ ἄκαιρα κινήματα.

Νὰ εἶναι παράδειγμα στὶς στερήσεις καὶ τοὺς μόχθους.

Μπορεῖ μὲ τὸν τρόπο τῆς προθυμίας καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὅποιον δείχνει στοὺς μικροὺς του φίλους, νὰ προκαλέσῃ τὴν εὐγνωμοσύνη αὐτῶν καὶ ἔτσι νὰ πετύχῃ πολλὰ περισσότερα μὲ τὸ παράδειγμά του, παρὰ μὲ κενὰς λέξεις γιὰ πειθαρχία καὶ τάξι.

3ον) Οἱ ἐκδρομὲς νὰ γίνονται μιὰ φορὰ τὸ χρόνο ἢ ὅλα τὰ ἀνοιξιά καὶ τὸ καλοκαίρι, ἀλλὰ καθ' ὅλο τὸ ἔτος, ἡμήμερησιες μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα, ἡμήμερησιες μιὰ φορὰ τὸ ὀλιγώτερο τὸ μῆνα.

Ἡ τελευταία τάξι μπορεῖ νὰ κάμῃ καὶ μιὰ

πολυήμερη ἐκδρομὴ. Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς —δὲν ὑπάρχει: δὲν μπορῶ, φοβοῦμαι, ἀλλά, ΘΕΛΩ.

Τὴν ἐπιτυχίαν τὴν ἔχομε στὰ χέρια μας.

Μετὰ ἀπ' αὐτὰ νοιώθωμε πολὺ καλὰ αὐτὸ πὺ εἶπε ὁ Βάκων: «Ἡ μελέτη τοῦ βιβλίου τῆς φύσεως εἶναι τὸ πραγματικὸ κλειδί γιὰ τὸ βιβλίο τῆς ἀποκαλύψεως».

Ὅλοι καταλαβαίνομε πόσο ὑστεροῦμε σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο ἐμεῖς, πὺ ζοῦμε κάτω ἀπὸ τὸν πῦ γελοῦμενο οὐρανὸ τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἐπιθεωρητὴς μας καθημερινῶς ἐπαναλαμβάνει τὸ «Μιὰ ματιὰ στὸ βιβλίο καὶ δυὸ στὴ φύσι».

Ἀς δοῦμε ἔξω ἀπὸ τοὺς 4 τοίχους τῶν αἰθουσῶν: ὅσο μεγάλα καὶ ἀνοιχτὰ ἂν εἶναι τὰ παράθυρα δὲν εἶναι ἀρκετὰ γιὰ νὰ μελετήσουν πλήρως τὴ φύσι. Ὁ Τζὼν Λὸκ φωνάζει: «οὐδὲν ἐν τῇ νήσει, εἰ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθήσει», ὁ Περσάλδοτσι τὸ ἐφαρμόζει πρῶτος. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ Πλάτωνα θὰ μείνουν στὸν 20ὸν αἰῶνα ἀπαθείς;

Τὸν Ἑλλῆνα δάσκαλο δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ κάμῃ τὸ καθῆκον του μὲ μόνον τὸ τρεμάμενο φῶς τὸ καντηλιοῦ, θὰ τὸν ἐμποδίσουν τώρα οἱ δυσκολίες, πὺ ἀναφέραμε γιὰ νὰ κάμῃ τὸ φτωχὸ τοῦ σχολεῖο πρωτοπόρο;

Ὅλοι ἰσχυρίζομεθα, δι γνωρίζομε τί πρέπει νὰ γίνῃ, ἀλλὰ ὀλίγοι τὸ κάνουν, ἂς δημιουργήσωμε λοιπὸν μιὰ σταυροφορίαν στὸ δημιουργικὸ καὶ ὠραῖον αὐτὸν τομέα.

Τραγουδώντας τὸ τραγούδι, πὺ ψάλλουν οἱ Ἑλληνίδες Ὁδηγοὶ στὶς ἐκδρομὰς των:

«Ἡ δουλιὰ θᾶναι πολὺ καὶ πολλὰς φορὰς (σκληρὴ

μὰ θὰ ἐπιτύχομε...»

ΕΛΕΝΗ ΧΡΥΣΟΥ

100

Ἡ μόρφωση τῶν ἐργατῶν.
Παίρνοντας στήν πιδ πλατεία τῆς ἐννοια τῆ λέξη «ἐργάτης», οἱ συνέδροι νομίζουν, ὅτι ἡ μόρφωση τῶν ἐργατῶν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μιὰ ξεχωριστὴ ἀποψη τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐνηλίκων, παράλληλα μὲ ἄλλες ἀπόψεις, ὡς τῆς τέτοιες εἶναι: ἡ μόρφωση τῶν γυναικῶν, ἡ διαπαιδαγώγηση τῆς νεολαίας κλπ. Ἡ μόρφωση τῶν ἐργατῶν ἀποβλέπει στοὺς ἴδιους σκοπούς, ὅπως καὶ ἡ μόρφωση τῶν ἐνηλίκων στὸ σύνολό της, ἥτοι: πρόκειται νὰ κατὰστήσῃ τὸν ἐργάτη συνειδητὸ τῆς οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως, νὰ τὸν ὀδηγήσῃ νὰ σκέπτεται, νὰ τοῦ δώσῃ τὰ μέσα νὰ ἐκφράζεται, νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασή του, στήν ὁποία βρίσκεται μὲ μιὰ ὀργανωμένη ἐργασία.

Ἄν τὰ συνδικάτα εἶναι ἐπαρτισμένα γιὰ τὴ συνδικαλιστικὴ μόρφωση τῶν μελῶν καὶ τῶν στελεχῶν των, ἐν τούτοις ἡ γενικὴ μόρφωση τῶν ἐργατῶν, εἴτε εἶναι αὐτοὶ συνδικαλισμένοι, εἴτε ὄχι, ἐξαρτᾶται κατὰ κύριο λόγο ἀπ' τὴ μόρφωση τῶν ἐνηλίκων. Κατὰ συνέπειαν, εἶναι ἐπαβεβλημένη ἡ συνεργασία ἀνάμεσα στὶς ὁργανώσεις τῶν ἐργατῶν καὶ στὶς τέτοιες τῶν ἐνηλίκων, μάλιστα δὲ αὐτὲς οἱ τελευταῖες, θέτοντας στὴ διάθεση τῶν συνδικατῶν τὰ πρόσωπα τὰ κατάλληλα γιὰ νὰ ἐμπνεύσουν, πρὸς καὶ αὐτὰ πάλι νὰ ἀπευθύνονται κατάλληλα ὅπου πρέπει.

Τὰ προγράμματα, καθὼς καὶ ἡ μέθοδος γιὰ τὴν ἀγωγή τῶν ἐργατῶν, πρέπει νὰ εἶναι προσαρμοσμένα στὶς ἀνάγκες, στὰ διαφέροντα καὶ στὰ ψυχολογικὰ καὶ κοινωνιολογικὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν ἐργατῶν, πρῶτον, πρὸς αὐταίς συστηματικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ μελέτη ὅλων αὐτῶν τῶν βασικῶν δεδομένων. Παραδείγματος χάριν εἶναι στοιχειῶδες νὰ ξαίρῃ κανεὶς, ὅτι οἱ ἐρνάτες τὶς περισσότερες φορές ἀποβλέπουν στὴ μόρφωση, ὄχι γιὰ χάριν αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς μορφώσεως, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τῆς πρακτικῆς τῆς ἀξίας γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ. Ἰδιαίτερα, σημασία δίνεται στὶς περιπτώσεις τῶν ἐργατῶν τῆς νεαρᾶς ἡλικίας. Γιὰ νὰ ἀποφεύγονται τὰ ἐπακόλουθα ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῆς ἡλικίας καὶ γιὰ νὰ πετυχαίνουμε, ὥστε οἱ νέοι νὰ μὴ ἀισθάνονται, ὅτι θεωροῦνται ἀπὸ τοὺς μεγάλους σὰν ἄπλοὶ τροχοὶ μιᾶς τεχνικῆς καὶ γραφειοκρατικῆς κοινωνίας, πρέπει νὰ προφυλάσσονται καὶ ν' ἀναπτύσσεται σ' αὐτοὺς ἡ δημιουργικὴ ὁρμὴ τῆς νεότητος.

Ἡ ἀγωγή κατὰ τὸν ἐλεύθερο χρόνο. πρὸς διαθέτουν οἱ ἐργάτες. Ὁ εἰσέθετος χρόνος, πρὸς ἔχει στὴ διάθεσίν του, μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ εἶναι γιὰ τὸν ἐργάτη μιὰ εὐκαιρία γιὰ ψυχαγωγία, γιὰ διάχωση τῆς προσωπικότητός του, γιὰ τὴν ἐκφραση τοῦ ἐσωτερικοῦ του κόσμου μὲ τρόπο ἐλεύθερο. Ἡ ὁργάνωση τοῦ χρόνου αὐτοῦ πρέπει νὰ γίνῃ κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ εἰσπῇ τ' ἀτομικὲς καὶ τὶς ὁμαδικὲς πρωτοβουλίας. Ἡ μόρφωση μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, εἶναι ἰδιαίτερα σπουδαία γιὰ τὶς περιπτώσεις τῶν νεαρῶν ἐργατῶν, πρὸς νὰ ὀδηγῶν τὴν ἀνάγκη νὰ ἀπελευθερωθοῦν ἀπὸ τὸ σχολικὸ καὶ τὸ οἰκογενειακὸ περιβάλλον.

Οἱ μέθοδοι. Μιὰ μόρφωση πραγματικὰ ἀνθρωπίνῃ ἀπαιτεῖ μεθόδους συγκεκριμένες, προσαρμοσμένες στὸν καθένα, μεθόδους, πρὸς ἀναπτύσσον δρᾶση. Ἡ μέθοδος τῆς ὁμολίας σὲ ὁμάδες φαίνεται, ὅτι ταιριάζει ἰδιαίτερα στοὺς ἐργάτες. Αὐτὴ ξεκινάει ἀπ' τὰ διαφέροντα, τὶς ἀνάγκες καὶ τὴν ἐμπειρία τοῦ καθενός, γιὰ νὰ καταλήξῃ, ὥστε ἀπὸ ἓνα μορφωτικὸ κύκλο, πρὸς πρέπει νὰ εἶναι ὅσο ὁ δυνατό πρὸς πολὺ ἐκτεταμένος, σὲ πρακτικὰ συμπεράσματα, πρὸς νὰ ἐφαρμόζονται στὴν καθημερινὴ ζωὴ. Πρόκειται ἐδῶ γιὰ λιγώτερη διαπαιδαγώγηση μὲ τὴ διδῶν καὶ περισσότερη γιὰ τὴν ὀδηγία πρὸς νὰ σκέπτονται προσωπικὰ καὶ ἀποτελεσματικὰ τὰ μέλη τῆς ὁμάδος.

Τὰ κέντρα γιὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐργατῶν. Ἡ μέθοδος στὶς πρακτικὰς ἀσκήσεις, πρὸς ὁργανώνονται σὲ διάφορα κέντρα, μελετήθηκε ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὰς καὶ ἀπὸ διάφορες ἀπόψεις: χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν κέντρων, κατάλληλο προσωπικὸ γιὰ διευθύνει, παιδαγωγικὰ μέσα, διάκριση καὶ ἐπέκταση τῶν προγραμμάτων, σύνθεσις τῶν διαδίδων, συμπεριλαμβανόμενες ἐργασίες κλπ.

Ἡ ἐργασία τῆς πρακτικῆς αὐτῆς ἀσκήσεως στὸ CARDONE μπορεῖ νὰ μὴ ἔχη ἀκόμα σχηματοποιηθῇ μὲ ρητὲς συστάσεις, ἔχει ὁμως καταλήξῃ στὴν ἰδέα, ὅτι τὰ κράτη καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ἱδρύματα ἔχουν ὑποχρέωση μὲ κατεπείγοντα τρόπο νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν στρατολογία καὶ τὴν μόρφωση εἰδικευμένων στελεχῶν γιὰ τὴν διαπαιδαγώγηση τῶν ἐνηλίκων, πρὸς νὰ ἔχουν κυρίως ἀποκτημένες γνώσεις σχετικὰ μὲ τὴν ψυχολογία τῶν ἐνηλίκων καὶ νὰ ἔχουν μελετήσει καλὰ τὸ περιβάλλον.

Οἱ συνέδροι τοῦ CARDONE ἔχουν ἀποκαλύψει ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐργασίες πολυάριθμες πρακτικὲς γνώσεις γιὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν διδακτικῶν προγραμμάτων καὶ τὴν βελτίωση τῶν μεθόδων, πρὸς ὡς τώρα ἐφαρμόζονται.

ἩΝΩΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΕΙΕΣ (Ἀξιώματα Ἀμερικανισμοῦ γιὰ τοὺς δασκάλους).

Τὸν περασμένο σχολικὸ χρόνο ἀπὸ 600 περίπου ἀντιπροσώπους τῆς Ἀμερικανικῆς λέγε-
ἔνος τῶν ἐκπαιδευτικῶν, πρὸς εἶναι ὁπαδοὶ τῆς θεολογικῆς θεωρίας, ἀποτελουμένης ἀπὸ θρησκευτικὰ δόγματα καὶ τοὺς κανόνες τῆς Ἀριστοτελικῆς λογικῆς, ἰσοθετήθηκαν τὰ παρακάτω ἀξιώματα Ἀμερικανισμοῦ γιὰ τοὺς δασκάλους στὴ Νέα Ὑόρκη.

1) Οἱ δάσκαλοι εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ νὰ μεταδίδουν τὴ μορφωτικὴ κληρονομία τῆς Ἀμερικῆς στὶς νεώτερες γενεάς, σὰν βάση γιὰ νὰ συνεχισθῇ ἡ βελτίωση τῆς κοινωνίας.

2) Στοιχειῶδες λοιπὸν καθήκον προβάλλει γι' αὐτοὺς νὰ εἶναι πιστοὶ στὸ πνεῦμα τῆς Ἀμερικανικῆς παιδείας. Πρέπει δὲ αὐτὴ ἡ πίστις νὰ περιχλεινῇ τὴν παραδοχὴ τοῦ ἀξιώματος, ὅτι μετατροπὲς στὰ σχολεῖα εἶναι ἐπιτρεπτὲς μόνον γιὰ τελειοποίησίν των μὲ τὶς νόμιμες μεθόδους καὶ μέσα στὸ σκελετὸ τοῦ Ἀμερικανικοῦ πολιτεύματος.

3) Ὁ δάσκαλος ἔχει καθήκον νὰ ἀναπτύξῃ στοὺς μαθητὲς του τὴν γνῶσιν καὶ τὴν εὐλάβειαν.

δεια για τη θεμελίωση της πορείας της 'Αμερικανικής ζωής, δηλαδή την ελευθερία, που εγγυάται το Σύνταγμα, την αξιοπρέπεια και την τιμή του ατόμου, το απαραβίαστο της οικογένειας, την ενθάρρυνση στην ελεύθερη επιχείρηση, για να σταθεροποιηθεί αυτή με τα γενικά αγαθά της κοινωνίας και τον έλεγχο της Κυβερνήσεως της υπεύθυνα εκλεγμένης από αντιπροσώπους, πούναί απ' ευθείας υπεύθυνη στο λαό. Επίσης ο διδάσκαλος έχει καθήκον να εξεγείρει στους μαθητές του την παραδοχή των ευθυνών, που εκπηγάζουν απ' τις ελευθερίες μας. Για τους σκοπούς αυτούς ο δάσκαλος, κατά τη διάρκεια των σχολικών ωρών, παίρνει τη θέση των γονέων και εκπροσωπεί την κοινωνία.

4) Ο δάσκαλος ακόμα είναι υπεύθυνος να οδηγεί τα παιδιά μακριά από την αλήθεια. Αυτό απαιτεί όχι μόνο πολυμάθεια, αλλά και πνευματική και νοητική άκεραιότητα με αποτροπή προς κάθε τι, που διαστρέφει την αλήθεια και θέλει να χρησιμοποιήσει τα συμφέροντα του κομμουνισμού ή όποιονδήποτε άλλου σχήματος ολοκληρωτισμού. Στη δική μας δημοκρατική κοινωνία υπάρχουν διςτάμενα σημεία θεωριών πάνω σε πολλά αμφισβητούμενα αντικείμενα και ο δάσκαλος οφείλει να διδάξει όλα τα γεγονότα. Διαστροφή ή προσκόλληση σε μια πολιτική γραμμή αντίθετη θέλει καταστρέψει την παράδοση της αμερικανικής παιδείας. Ο δάσκαλος, που πρόθυμα υποτάσσεται στην εξουσία του κομμουνιστικού κόμματος ή στις οργανώσεις του ή σε όποιαδήποτε άλλη αυθεντική οργάνωση, στερείται θεληματικά του δικαιώματος να διδάσκει στα δημόσια σχολεία μιας κοινωνίας ελεύθερης.

5) Το δημόσιο έχει το δικαίωμα να προσδοκά από τους δασκάλους του, ώστε να συμμορφούνται με τα ζητήματα, που έχουν δηλωθεί στο πολίτευμά τους. Το Εκπαιδευτικό Συμβούλιο και η εποπτεία των σχολείων, σαν παράγοντες του δημοσίου, έχουν καθήκον να ερευνούν την ατομική καταλληλότητα των δασκάλων. Για να γίνει αυτό είναι τελείως δικαιολογημένο, ώστε το Συμβούλιο της Εκπαιδευσεως και η εποπτεία των σχολείων να εξετάζουν τους δασκάλους σε σχέση με κατάλληλες πράξεις άπιστίας ή σχετικά με τη συμμετοχή σε οργανώσεις ή ομάδες, που τείνουν στην καταστροφή ή της πορείας της 'Αμερικανικής ζωής. Τέτοια έρευνηση ενός ζωτικού παράγοντος, ως προς την καταλληλότητα του ατόμου, που θα απολαύει του προνομίου της διδασκαλίας σε δημόσιο σχολείο, δεν είναι παράβαση, ούτε των ατομικών δικαιωμάτων, ούτε της ακαδημαϊκής ελευθερίας.

6) Δάσκαλος, που συνηγορεί στη βίαιη ανατροπή της 'Αμερικανικής μας κυβερνήσεως, ή, που εν γνώσει του ανήκει σε μια οργάνωση ή οποία αποβλέπει σε τέτοιους σκοπούς ή και ο οποίος αρνείται να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις, οι οποίες αναφέρονται σε τέτοιες δοξασίες, αυτός ο δάσκαλος είναι ακατάλληλος για τα 'Αμερικανικά σχολεία και πρέπει να αποπέμπεται.

ΓΑΛΛΙΑ, (ένα διάσημο σχολείο γονέων): Στο CHAMPERY της Γαλλίας έχει συστηθεί από χρόνια σχολείο για γονείς. Αυτό οφείλει τη λειτουργία του σε μια οργάνωση, που έχει το όνομα και φίλοι του σχολείου των γονέων του CHAMPERY. Η δράση της οργάνωσης αυτής και κατά συνέπεια και η λειτουργία του σχολείου των γονέων παρουσιάζει εξαιρετικής σημασίας ενδιαφέρον. Ο αριθμός των μελών της οργάνωσης αυξάνεται καθημερινώς. Στα 1947—48 αριθμούσε αυτή μόνο 125 μέλη, ενώ την περασμένη χρονιά 1952—53 έχουν αυξηθεί αυτά καταπληκτικά έφθασαν στον αριθμό 871. Τα θέματα (μαθήματα), με τα οποία ασχολείται το σχολείο αυτό, είναι εξαιρετικής σημασίας και δίδονται αυτά κάθε εβδομάδα ή κάθε δεκαπενθήμερο. Διδασκονται από εξέχουσες προσωπικότητες, που ή κάθε μια έχει σχετική ειδικότητα για το κάθε θέμα: Π. χ. καθηγητές του Πανεπιστημίου, κοινωνιολόγοι, ψυχολόγοι, παιδαγωγοί, ιατροί, επιθεωρητές κ.λ.π. Η συμμετοχή των γονέων και των δασκάλων στις συζητήσεις αρκετά ενεργός και αποτελεσματική. Το σχολείο βαδίζει στο να επεκτείνει τη δράση του με διδασκίες, με οργάνωση επισκέψεων, με κυκλοφορία έγκυκλιων, με έκδοση δελτίου κ.λ.π. Ως σκοπός του σχολείου αυτού έχουν τεθεί τρία κυρίως αντικείμενα: α) Να διαφωτίσει τους γονείς που είναι ή σωστή αγωγή, ή θετική αγωγή, που στηρίζεται στην εμπιστοσύνη και στην αλήθεια, σύμφωνα με το πνεύμα, που διαλαμβάνεται στα σχετικά μαθήματα. Την πραγματική αγωγή τη θεωρεί σαν μια παντοεινή προσπάθεια, που αρχίζει από τη διαπαιδαγώγηση των δασκάλων. β) Να δώσει λίγες, αλλά απλές ιδέες για το παιδί, για την εξέλιξή του και τις ικανότητές του, για να ξαίρουν οι γονείς, τι είναι ανωμαλία στα παιδιά και τι απλό γεγονός, που ανάγεται σε γενικό νόμο. γ) Να θέτει σ' εφαρμογή όσα είναι γνωστά για την επιστήμη του παιδιού πάνω σε προβλήματα συγκεκριμένα και φανερά καθορισμένα. Χωρίς να προσέφη ωρισμένες ρετσέτες, δείχνει κάθε τι, στο οποίο μπορούμε να καταλήξουμε πρακτικά. Κατά τα τελευταία χρόνια διδάχτηκαν στο σχολείο αυτό των γονέων κατά σχολικές χρονιές και δι-απραγματεύθηκαν τα παρακάτω θέματα:

1945—46: Η παρούσα κατάσταση της νεότητας. —Με ποιόν τρόπο θα γίνουν τα παιδιά μας καλοί μαθητές. (Το θέμα αυτό επεξεργάστηκε σε τρεις συνεδριάσεις στη σειρά). —Κοινωνικές μαστιγές, που απειλούν τα παιδιά μας. —Ιατρική και Παιδεία. —Η εμπιστοσύνη στην εκπαίδευση. —Πώς θα νοιώσουμε το παιδί. —Πώς θα νοιώσουμε τον έφηβο. —Ο Προσκοπισμός και κάθε τι, που πρέπει να ξαίρουν γι' αυτόν οι γονείς. —Αυστηρότητα και ελευθερία στην εκπαίδευση. —Σχολείο και οικογένεια. —Η μουσική ζωή του παιδιού. —Μύηση των παιδιών στο μυστήριο της ζωής. (Σε δύο συνεχείς συνεδριάσεις) —Σχέσεις των αγοριών προς τα κορίτσια.

1946—47: Αναγκαία αλλαγή στην οικογενειακή αγωγή. —Κρίση στις εξετάσεις του

σχολείου.— Μύηση τῶν παιδιῶν στὸ μυστήριο τῆς ζωῆς. (Τὸ θέμα αὐτὸ ἐπανελήφθη, γιατί τὸ ἐζήτησαν οἱ γονεῖς).— Ψυχαγωγία καὶ ἐκπαίδευση.— Ὁ φόβος καὶ ἡ ἀκογένειά του.— Οἱ βαθμίδες τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξελιξέως τοῦ παιδιοῦ.— Τὸ πρόβλημα τῶν ἀναγνωσμάτων τῶν παιδιῶν.— Ἡ φυσικὴ ἀγωγή στὸ σχολεῖο.— Ἡ προσοχὴ στὸ παιδί.— Ἀγάπη καὶ Εὐτυχία.

1947—48: Ὁ κώδικς τῆς οἰκογενειακῆς ἀγωγῆς.— Ἡ σεξουαλικὴ ἀγωγή στὸ σχολεῖο. (Σὲ δύο συνεδριάσεις).— Ἀπολογισμὸς τῶν ἔργων τοῦ σχολείου ἐργασίας.— Πῶς μορφώνεται ἡ βούληση τῶν παιδιῶν.— Ποινὲς καὶ ἀμοιβές.— Ἡ ἀγωγή τῆς μικρῆς ἡλικίας.— Ὁ προσανατολισμὸς τῶν παιδιῶν μας.

1948—49: Τὸ πρόβλημα: ὁ κινηματογράφος στὴ ζωὴ τῶν νέων.— Ἐπίδραση τοῦ κινηματογράφου στὴν ὑγεία καὶ ἡ νευρικὴ ἰσορροπία τοῦ παιδιοῦ.— Τί εἶναι τὸ φιλμ γιὰ τὸ παιδί.— Τί θὰ εἶναι ὁ κινηματογράφος γιὰ τὴ νεότητα.— Οἱ ἐφημερίδες τῶν παιδιῶν.— Ἐπανάληψη τοῦ θέματος: ὁ ρόλος τῶν γονέων γιὰ νὰ γίνουν τὰ παιδιὰ καλοὶ μαθητές.

1949—50: Σεξουαλικὴ διαπαιδαγώγηση τῶν ἐφήδων.— Ἡ ἀναπροσαρμοστὴ παιδικὴ ἡλικία.— Τὸ πρόβλημα τοῦ τύπου.— Γιὰ τὴ σχολικὴ ἐπιτυχία τῶν παιδιῶν μας. (Μὲ συνέχεια σὲ δύο συνεδριάσεις, ἡ μιὰ κατὰ τὴ γνώμη τοῦ γιατροῦ καὶ τοῦ ψυχολόγου καὶ ἡ ἄλλη κατὰ τὴ γνώμη τῶν δασκάλων καὶ καθηγητῶν).— Ἡ βραδινὴ ἐργασία στὸ σπίτι.— Οἱ εἰδικὲς τάξεις γιὰ τὰ καθυστερημένα παιδιά.— Ἡ κοινωνικὴ ἀναπροσαρμογὴ τῶν ἀνωμαλῶν παιδιῶν.— Ἡ ἐκπαίδευση κατὰ τὴ μικρὴ ἡλικία.

1950—51: Ἡ διαφορὰ τῶν γενεῶν (οἱ πατέρες καὶ τὰ ἀγόρια).— Προφύλαξη τῆς νευρικῆς ἰσορροπίας τῶν παιδιῶν μας.— Ἐνα πρόβλημα ὀδυνηρό: —τὰ ἐπαληπτικὰ παιδιά.— Γονεῖς αὐστηροὶ καὶ γονεῖς φίλοι τῶν παιδιῶν.— Οἰκογένεια ἀναγνωρισμένη ἀπὸ ἀγάπη.— Ἡ ψυχαγωγία τῶν ἐφήδων.

1951—52: Προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐναρξὴ τοῦ σχολικοῦ χρόνου.— Ἡ παιδικὴ ἡλικία κατὰ τὸν μιστὸν εἰκοστὸν αἰῶνα: 1900—1950. (Προβολὴ καὶ συζήτηση πάνω σὲ γαλλικὰ φιλμ).— Ἡ παιδικὴ ἡλικία κατὰ τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα (1900—1950) ἀλλὰ συζήτηση πάνω σὲ μαρτυρίες ἀπὸ πρόσωπα τοῦ COMPERY.— Οἱ γονεῖς κατὰ τὸν περασμένο μιστὸν αἰῶνα.— Τὸ ἀριστερόχειρο παιδί.— Ἐκδραστήσεις, ρινοφαριγγίτιδες καὶ ὠτίτιδες.— Τί εἶναι διάγνωση μιᾶς ἀρρώστειας.— Οἱ ὁδοντοφυΐα στὰ παιδιά.— Οἱ σχολικὲς διακοπές.

1952—53: Πῶς νοιώθουμε τὰ παιδιά μας.— Τὰ προβλήματα τῆς συνεκπαίδευσως.— Παλαιὰ προβλήματα καὶ νέες μέθοδοι στὴν παιδαγωγικὴ.— Ἐνας φρονιάς, ποὺ δοῦν ἐλεύθερα: τὸ ἀλκοόλ.— Τὰ νέα ἀγόρια καὶ τὰ νέα κορίτσια (μὲ τὴν ἡ χωριστὴ ἐκπαίδευση;).— Εὐλαβικὴ προσφορὰ στὴ Μαρία MONTESSORI.— Ἡ περίοδος τῆς ἀναμονῆς τῆς γεννήσεως τοῦ παιδιοῦ.— Ἡ γέννησις καὶ οἱ πρῶτες μέρες ὕστερα ἀπ' αὐτή.— Οἱ πρῶτοι ἡτνες.— Ὁ ραχιτισμὸς.— Οἱ ἐμβολιασμοί.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

Τὰ παραπάνω στοιχεῖα ἔχουν σταχυολογηθῇ ἀπὸ τὰ ἐξῆς περιοδικά:

1) Σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ Δυτικὴ Γερμανία ἀπ' τὸ «Revue analytique de l' éducation» τῆς Οὐνέσκο (Νοέμβριος 1953 ἀριθ. 8).

2) Σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν Ἰταλία ἀπὸ τὸ τριμηνιαῖο δελτίο τῆς Οὐνέσκο «éducation de base et éducation des adultes». Ὀκτώβριος 1953, ἀριθ. 4.

3) Σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Ney journal» Ὀκτώβριος 1953 ἀριθ. 7 καὶ

4) Σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ Γαλλία ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «l' école nouvelle Française» Φεβρουάριος 1953 ἀριθ. 14.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Ἀποφάσεις ληφθεῖσαι ἄνευ σκέψεως φέρουν καταστροφὴν ἄνευ θεραπείας
(Βασιλεῖος)

Εἶναι ἀπειρος ἡ ταχύτης μὲ τὴν ὅποیان φεύγει ὁ χρόνος καὶ τὸ ἀντιλαμβάνεται κανεὶς ὅταν παρατηρήσῃ ὀπίσω του
(Σενεκὰς)

ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Όπως είναι γνωστό, τὸ Σεβαστὸ Ὑπουργεῖο, μὲ τὴν ὑπ' ἀριθ. 9743)26.9.51 διαταγὴν του, διέταξε νὰ ἐφαρμοσθῇ «Ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς ἀριστετέρας ἐπαγωγώσεως καὶ ἐπαγγελματικῆς καταρτίσεως τῶν δημῶν», ὅπως λαμβάνει ἡ διαταγὴ αὐτή, ὁ 2029)1939 Νόμος ὡς πρὸς τὰ πρότυπα σχολεῖα, νὰ ἰδρυθοῦν δηλαδὴ καὶ λειτουργήσουν σὲ κάθε περιφέρεια πρότυπα σχολεῖα. Ἡ διαταγὴ αὐτή, ποὺ μὲ ικανοποίηση ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν κλάδο, γιατί γρηγορώτερα καὶ ἀπὸ τὴ δημοσίευση τοῦ Νόμου εἶχε ζητήσει, γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσίν του καὶ τὸ συγχρονισμὸ τῶν μεθόδων διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς, τὴν ἰδρυση προτύπων σχολείων, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἰδρυθοῦν μερικὰ τέτοια σχολεῖα.

Εἶναι περιττὸ νὰ τονίσῃ καὶ νὰ ἐξάγῃ κανεὶς τὴν ἀπιστολή καὶ τὴν ἀξία τῶν σχολείων αὐτῶν, ποὺ θὰ ζωνονήσουν τὸ Δημοτικὸ μας σχολεῖο. Μονάχα νὰ ὀργανωθοῦν καὶ λειτουργήσουν μὲ τὸν πῶ σωστὸ τρόπο καὶ νὰ ρυθμισθοῦν κατάλληλα καὶ διάφορα ἄλλα σιναφῇ μὲ αὐτὰ ζητήματα. Αὐτὰ τὰ σημεῖα νὰ προσέξωμε.

Στοὺς παιδαγωγικοὺς μας, δέδαια, καὶ τίς ἀνώτατες ἐκπαιδευτικὲς μας ἀρχὲς ἀνήκει τὸ ἔργο νὰ ὑποδείξουν, καθορίσουν καὶ λύσουν μὲ τὸν ἐνδελεγεμένο τρόπο τὰ ζητήματα αὐτά. Ὡστόσο, ὅμως, ἐπειδὴ κάτι διάβασα γιὰ τὰ σχολεῖα αὐτὰ οἱ ἐργάστηκα τὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια στὸ πρότυπο Ἰωαννίνων, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὰ χρόνια στὸ παρελθὸν σὲ πρότυπες καὶ πειραματικὲς τάξεις, ὥς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ διατυπώσω κι' ἐγὼ τὴ γνώμην μου.

Καὶ πρῶτα θὰ ἐξετάσω τί εἶδους σχολεῖα εἶναι τὰ σημερινὰ πρότυπα σχολεῖα καὶ πῶς λειτουργοῦν.

Δὲν ὑπάρχουν, δυστυχῶς, δημοσιευμένα ἐπίσημα στοιχεῖα γιὰ τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τους. Ἀπὸ ὅσα ὅμως γράφθηκαν γι' αὐτὰ στὰ ἐκπαιδευτικὰ περιοδικὰ καὶ ἀπὸ ὀλίγα σχετικὰ βιβλία, ποὺ κυκλοφόρησαν μετὰ τὴ λειτουργία τους καὶ ποὺ μόνον στὴ διδακτικῇ, πῶς πολὺ, ἐργασία ὀρισμένων τάξεων ἀναφέρονται, μαθαίνομε, ὅτι ἐπὶ λειτουργία τους ἀρχιστε χωρὶς καμιά ὁδηγίαν τοῦ Ὑπουργείου,

(1) ἢ ἐμὲ ἐλάχιστες πενιχρὲς ὁδηγίαι (2) ὅτι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐκκαθαρισμένη ἡ μορφὴ τους, ὅτι ἐφαρμόζεται σ' αὐτὰ ἡ ἐνιαία συγκεντρωτικὴ διδασκαλία μὲ διαφόρους τρόπους (3) καὶ σύμφωνα, καθὼς φαίνεται, μὲ τίς παιδαγωγικὲς ἀντιλήψεις τῶν κ. κ. Ἐπαγγελματιῶν, ποὺ τὰ ἐκκατεύχουν καὶ τῶν συναδέλφων, ποὺ διευθύνουν καὶ ἐργάζονται σ' αὐτὰ καί, ὅτι, τέλος, τὴν ἐργασία τους τὴν παρακολουθοῦν καὶ οἱ συνάδελφοι τῆς περιφέρειας τῶν γιὰ νὰ κατατακισθοῦν στὶς νέες παιδαγωγικὲς ἀρχὲς καὶ διδακτικὲς μεθόδους, τίς ἰστίες καὶ νὰ ἐφαρμόσουν τὰ σχολεῖα τοὺς.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι τὰ πρότυπα σχολεῖα ἰδρύθηκαν χωρὶς τὴν ἀπαραίτητη σοβαρὴ προεργασία καὶ λειτουργοῦν χωρὶς προγραμματισμένη ἐνιαία κατεύθυνση ἐκ τῶν ἄνω, ἡ μορφὴ τους δὲν εἶναι ὑπελῶς ἐκκαθαρισμένη, οὔτε καὶ ὁ σκοπὸς τους, καὶ εἶναι περισσότερο σχολεῖα πειραματικῆς ἐφαρμογῆς μᾶς ὀρισμένης νέας παιδαγωγικῆς ἀρχῆς, τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας. Δηλαδὴ εἶναι καὶ πρότυπα σχολεῖα, σχολεῖα πρότυπης, σύμφωνα, ἄλλως τε, καὶ μὲ τὴν ὀνομασία τους, ὑποδειγματικῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων παιδαγωγικῶν μεθόδων, καὶ σχολεῖα πειραματικῆς ἐφαρμογῆς μᾶς νέας παιδαγωγικῆς ἀρχῆς, τῆς ἐνιαίας συγκεντρωτικῆς διδασκαλίας.

Εἶναι ὅμως εὐκολὴ καὶ δυνατὴ καὶ σκόπη ἡ συνύπαρξη τοῦ διπλοῦ αὐτοῦ χαρακτηρισμοῦ, τῆς διπλῆς αὐτῆς μορφῆς τῶν προτύπων σχολείων;

Καὶ ποὺς πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν προτύπων σχολείων καὶ τῶν πειραματικῶν σχολείων;

Ἡ ἐξέλιξη τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τῆς Ψυχολογίας δημιούργησε σὲ ὅλο τὸν κόσμον μὴ μεγάλη παιδαγωγικὴ κίνηση. Νέα τώρα παιδαγωγικὰ συστήματα πρέπει νὰ ἐφαρμοσθοῦν γιὰ τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἔθνικοῦ συνόλου. Δὲν μποροῦμε, λοιπόν, νὰ ἀγνοή-

1. Ἡλία Ευρυτόρη. «Τὰ πρότυπα σχολεῖα» Ἡράκλειον 1953 σελ. 3.

2. Γ. Ζουμπανάκη. «Σχολεῖο καὶ Ζωὴ» Παιδαγωγικὴ ἐπιθεώρησις φύλ. 3 σελ. 76.

3. Γ. Ζουμπανάκη. «Σχολεῖο καὶ Ζωὴ» Παιδαγωγικὴ ἐπιθεώρησις φύλ. 5 σελ. 128.

ήσωμε την κίνηση αυτή, αλλά θα συγχρονίσω-
με τη διδακτική και ὅλη την ἄλλη σχολική
μας ἐργασία. Ὁ κατατοπισμός μας στίς νέες
παιδαγωγικές και διδακτικές ἀρχές και μεθό-
δους και τὴν ἐφαρμογὴ τους, πού πῶς πολὺ
μᾶς ἐνδιέφερε, εἶναι ἐπιβεβλημένος. Καὶ ἐ-
να ἀπὸ τὰ μέσα, τὸ σπουδαιότερο ἴσως, νὰ πε-
τύχωμε αὐτό, εἶναι τὰ πρότυπα σχολεῖα. Σκο-
πός, λοιπόν, τῶν προτύπων σχολείων πρέπει
νὰ εἶναι ἡ πρότυπη, ὑποδειγματικὴ ἐφαρμογὴ
τῶν νέων παιδαγωγικῶν ἀρχῶν και διδακτι-
κῶν μεθόδων. Ἀπὸ τὴν παρακολούθηση τῆς
ἐργασίας τῶν προτύπων θὰ κατατοπισθοῦμε
στίς σύγχρονες ἀρχές και μεθόδους και ἔτσι
τὰ πρότυπα σχολεῖα θὰ συντελέσουν στὸ συγ-
χρονισμό τῆς σχολικῆς ἐργασίας, τὴν ἀριώ-
τερη ἐπαγγελματικὴ μας κατάρτιση και τὴν
καλύτερη ἀπόδοση τοῦ Δημοτικοῦ μας σχολεῖ-
ου. Αὐτὸς θὰ εἶναι ὁ σκοπὸς και τὰ ἀποτελέ-
σματα τῶν προτύπων σχολείων, μὲ μιὰ βασι-
κὴ ὁμως και ἀπαραίτητη προϋπόθεση, ὅτι οἱ
νέες ἀρχές και μέθοδοι, πού ἐφαρμόζουν, ἔ-
χουν λαμπικαρισθῇ, ἂν μπορῶ νὰ ἐκφρασθῶ
ἔτσι, στὸ διαισθητικὸ τῆς σχολικῆς πράξης,
τῆς πραγματικῆς και ἔγκυρης πράξης και ὁ
τρόπος τῆς ἐφαρμογῆς τους ἀποτελεῖ τὸ κατα-
στάλαγμα ἑνὸς πειραματισμοῦ συστηματικοῦ
και ἐπιστημονικοῦ με τὴ διεύθυνση, καθοδή-
γηση και ἐποπτεία εἰδικῶν και ἀρμοδίων, πει-
ραματισμοῦ, πού εἶναι ἔργο και σκοπὸς ἄλλου
εἰδους σχολείων, τῶν πειραματικῶν. Τὰ πρό-
τυπα σχολεῖα θὰ ἐφαρμόσουν ὑποδειγματικά.
Ἦτι ἀπὸ τὴ σύγχρονη παιδαγωγικὴ κίνηση τὰ
πειραματικά κρίνουν, ἴστερα ἀπὸ πειραματι-
σμό, ὡς ἐφαρμόσιμο γιὰ τὸ ἰδιότυπο Ἑθνικὸ
μας Δημοτικὸ σχολεῖο. Θὰ προηγηθῇ ὁ ἐπί-
σημος, ἐπιστημονικὸς με τὴν καθοδήγηση τῶν
ἀνωτέρων παιδαγωγικῶν μας πειραματισμὸς
στὰ πειραματικά σχολεῖα και θὰ ἀκολουθήσουν
τὰ πρότυπα σχολεῖα.

Πειραματισμός, θέβαια, γιὰ ζητήματα δι-
δακτικῆς και μεθοδολογίας μπορεῖ νὰ γίνῃ, ὡς
ἔνα ὀρισμένο σημεῖο, και στὰ πρότυπα. Εὐρὺς
ἔμας πειραματισμὸς και μάλιστα γιὰ ζητήμα-
τα σχετικὰ με τὸν καθορισμὸ τῆς νέας παιδα-
γωγικῆς μεθόδου και τὴν ὁργάνωση τῆς ἐργα-
σίας στὸ σχολεῖο κ.λ.π., ἰπάνω στὰ πορίσμα-
τα τοῦ ὁποίου νὰ στηριχθοῦμε γιὰ νὰ γενικεύ-
σωμε τὴν ἐφαρμογὴ τους, δὲν μπορεῖ και δὲν
πρέπει νὰ γίνῃ γιὰ πολλοὺς λόγους, πού εὐκο-
λὰ εἰς καθεὶς ἀντιλαμβάνεται, στὰ σημερινὰ
πρότυπα σχολεῖα. Ἄλλα, λοιπόν, τὰ πρότυπα

και ἄλλα τὰ πειραματικά. Τὰ πρότυπα θὰ εἶ-
ναι πολλὰ, σὲ κάθε περιφέρεια, τὰ πειραμα-
τικά θὰ εἶναι ἐλάχιστα, στίς ἑδρες τῆς Παι-
δαγωγικῆς και σὲ ἀνωτέρα παιδαγωγικά ἱ-
δρύματα και ἱνστιτοῦτα, ὅπου οἱ ἀνώτεροι παι-
δαγωγικοὶ μας θὰ κατευθύνουν τὴν ὅλη προ-
σπάθεια και ἐργασία γιὰ νὰ δημιουργηθῇ τὸ
ἰδιόμορφο Ἑθνικὸ Δημοτικὸ μας σχολεῖο με
τὴ μορφὴ του, τὴν ὁργάνωση και μεθόδὸ του.
Στὰ πειραματικά πρέπει νὰ ἐργασθῶν και οἱ
συνάδελφοι, πού παρακολούθησαν και παρακο-
λουθοῦν τὴ νέα παιδαγωγικὴ κίνηση στὸ ἐξω-
τερικόν. Τὰ πρότυπα δηλ. σχολεῖα πρέπει νὰ
παραμελῶν ἀποκλειστικὰ σχολεῖα ὑποδειγμα-
τικῆς ἐφαρμογῆς τῶν νέων μεθόδων ἀγωγῆς
και διδασκαλίας, χωρὶς ἐπαναλαμβάνω, νὰ ὑ-
ποκλείεται σ' αὐτὰ και κάποιος πειραματισμὸς
γιὰ διδακτικά και μεθοδολογικά ζητήματα.

Γεννιέται ὁμως τὸ ἐρώτημα: Τὰ σημερινὰ
πρότυπα σχολεῖα λειτουργοῦν σύμφωνα με ὅσα
παραπάνω ἐξέθεσα και ἔχουν ὁδηγὸ στὴν ἐρ-
γασία τους, ἕναν συστηματικὸ πειραματισμό,
πού ἔχει γίνῃ σὲ πειραματικά σχολεῖα;

Πειραματισμὸς ἔγινε και στὴ χώρα μας
και στὰ πειραματικά σχολεῖα τῶν Πανεπιστη-
μίων, και σὲ μερικὰ Διδασκαλεῖα και μερικὲς
Παιδαγωγικὲς Ἀκαδημίες και ἄλλα σχολεῖα.
Ἄν και ὁ πειραματισμὸς αὐτός, ὅπως ἐγὼ
τούλάχιστο, νομίζω, ἐπῆρξε περιορισμένος και
περιστράφηκε σὲ μιὰ μονάχα μεθόδου τῆς νέας
Παιδαγωγικῆς, τὴν ἐνιαία συγκεντρωτικὴ δι-
δασκαλία, και μάλιστα μιὰ ὀρισμένη μορφὴ
αὐτῆς, δὲν ἔλειψαν δὲ και στὸ ἐξωτερικόν και
ἐδῶ οἱ ἐπιφυλάξεις και οἱ ἀντιρρήσεις γιὰ τὴν
ψυχολογικὴ ἀξία τῆς μορφῆς αὐτῆς τῆς νέας
μεθόδου (1). Ἡ νέα παιδαγωγικὴ κίνηση πα-
ρουσιάζεται με πολλὰς μορφὰς και μεθόδους,
πού ἐφαρμόζονται κυρίως στὴν Ἀμερικὴ, Ἀγ-
γλία, Γαλλία και Βέλγιο, πλατύτερες ἀπὸ τὴν
ἐνιαία διδασκαλία, πού ἐφαρμόσθηκε πρὸ πο-
λὺ στὴ Γερμανία, γιὰ τίς ὁποῖες θὰ πρέπει
νὰ γίνῃ ἕνας εὐρὺς ἐπιστημονικὸς πειραματι-
σμός στὰ πειραματικά σχολεῖα.

Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ἐγινε πάν-
τας πειραματισμός, ἔστω και περιορισμένος,
τὰ πορίσματα τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ κατευθύν-
νται τὰ πρότυπα σχολεῖα. Ἐπὶ τοῦ παρόντος
λοιπόν, θέλοντας και μὴ, θὰ σταθοῦμε στὴν
ἐνιαία διδασκαλία, τὴν ὁποία ὁμως νὰ ἐφαρ-
μόσωμε, ὅχι ὅπως θέλει ὁ καθεὶς, καθὼς σή-

1. Μυροῦνης Κλεάνθης Παπαδημητρίου: «Ἡ Νέα
Ἀγωγή» τόμ. Α' Ἀθήναι 1932 σελ. 224.

μέρα συμβαίνει, αλλά με κάποιον τρόπο ὁμοιόμορφο καὶ ἐνιαῖο. Δὲ θέλω νὰ πῶ, ὅτι πρέπει νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε ὅλοι σύμφωνα μὲ ἓνα ὁρισμένο καλοῦσι. "Ὁχι. Τέτοια ἐφαρμογὴ εἶναι ἀντίθετη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς νέας Παιδαγωγικῆς. Νὰ τὴν ἐφαρμόσουμε σύμφωνα μὲ ὁρισμένες κοινὲς καὶ γενικὲς ἀρχὲς καὶ ὁδηγίες γιὰ τὴ μορφή καὶ ἔκτασιν τῆς καὶ ἔχοντας πάντα στὸ νοῦ μας πῶς ἐφαρμόσθηκε ἔδῳ. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτὴ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας μὲ τὴ μορφή, ποὺ ἐφαρμόσθηκε ἐδῶ, — συγκέντρωση ὅλης γύρω ἀπὸ ὁρισμένες, προκαθορισμένες, πλὴν πολὺ, καὶ εὐκαιριακὲς ἐνότητες, παρμένες ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ, τὸ σπιντι, σχολεῖο κ.λ.π. — δὲν παρουσιάζει καμμί δυσκολία.

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ἡ πράξις ἐπιβεβαιώνει τίς ἐπαυλάξεις καὶ τίς ἀντιρρήσεις, ποὺ διατύπωσαν μερικοὶ γιὰ τὴν ἐνιαία διδασκαλίαν μὲ τίς καθορισμένες ἀπὸ τὸ δάσκαλο ἐνότητες ὅλης. Μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς, ὅτι ἡ μορφή αὐτὴ τῆς ἐνιαίας διδασκαλίας εἶναι μιὰ πλατεῖα ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς συγκέντρωσης μὲ ἄξονα τὴν πατριδογνωσίαν καὶ ὅτι δὲν ἔχει ῥόση, ψυχολογικὴ ἀξία, ὅση ἔχει μιὰ ἄλλη μορφή αὐτῆς, ἡ ἐλεύθερη, αὐθόρμητη ἐνιαία διδασκαλία, ποὺ ἀναφέρεται σὲ βιώματα τῶν παιδιῶν καὶ κινεῖ τὸ διναιμισμὸν τους. "Ὅμως εἶναι σήμερα γενικὰ ἐφαρμόσιμη καὶ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον στάδιον, τὸν πρῶτον σταθμὸν στὴν ἐφαρμογὴ τῶν νέων παιδαγωγικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς πλὴν ψυχολογημένης καὶ συνεκτικτέρας πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τίς ἀρχὲς τῆς νέας Παιδαγωγικῆς αὐθόρμητης ἐνιαίας διδασκαλίας, ποὺ εἶναι σχεδὸν ὅμοια μὲ μιὰ ἄλλη νῦν μέθοδο, τὴν ἐμεθόδον τῶν βιωμάτων, θὰ γίνῃ μερικὰ, σταδιακὰ καὶ προοδευτικὰ. "Ὅπως μὲ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ὕστερον ἀπὸ συστηματικὸν πειραματισμὸν στὰ πειραματικὰ σχολεῖα, ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλως, γιὰ πολλοὺς λόγους, νὰ μᾶς δοῖσιν ἄμεσα ἀποτελέσματα, θὰ γίνῃ καὶ ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν νέων παιδαγωγικῶν συστημάτων. Ὑπάρχουν, βέβαια, καὶ πολλοὶ συνάδελφοι, ποὺ μὲ τίς ἀνησυχίας τους καὶ τὴ μελέτην τους ἔχουν ἀφομοιώσει τέλεια τὸ σύγχρονον παιδαγωγικὸν πνεῦμα καὶ ποὺ μνησκούν καὶ σήμερα νὰ ἐφαρμόσουν τὴν αὐθόρμητην ἐνιαίαν διδασκαλίαν. Ἀς τὴν ἐφαρμόσουν σὲ πολυτάξια, κυρίως, σχολεῖα. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ὁμοῦ δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ νὰ γενικευθῇ. Τὸ παιδαγωγικὸν μᾶς κλίμα σήμερα δὲν τὴ σημαίνει.

Ἐνιαία, λοιπόν, συγκεντρωτικὴ διδασκαλία,

μὲ καθωρισμένη ἐνιαία καὶ ἀνάλογη μὲ τὸν τύπον τοῦ σχολεῖου, ἔκτασις καὶ μορφή καὶ, γενικὲς ἀρχὲς καὶ ὁδηγίες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς, εἶναι ἓνα σημεῖον τῆς λειτουργίας τῶν προτύπων σχολείων. Ἐνα βασικὸν ἄλλο σημεῖον τῆς λειτουργίας αὐτῶν εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐλεύθερης πνευματικῆς ἐνέργειας, τῆς αὐτενέργειας τῶν μαθητῶν.

Ἄλλ' ὑπάρχει, νομίζω, ἰσχυρὴ ἀσάφεια γιὰ τὸ σημεῖον αὐτό, ποὺ πρέπει νὰ ξεκαθαρισθῇ. Ἄλλα, τέλος, σημεῖα τῆς λειτουργίας τῶν προτύπων εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τῆς συνολικῆς μεθόδου γιὰ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν, ἡ παιγνιώδης μορφή ἐργασίας στίς δύο κατώτερες τάξεις, ἡ χρησιμοποίησις τοῦ παιδαγωγικοῦ παιγνιδιοῦ, ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, σὲ ὅλες τίς τάξεις, ἡ καὶ ἄλλη καὶ συστηματικὴ ὁργάνωσις τῶν σωτηριῶν ἐργασιῶν γιὰ τὰ ὀλιγοτάξια σχολεῖα, ἡ πλατεῖα χρησιμοποίησις τῶν χειροτεχνικῶν ἐργασιῶν, οἱ ἀτομικὲς ἐργασίαι τῶν μαθητῶν, τὰ εἰδικὰ COURS, ἡ δημιουργία πλούσιας σχολικῆς ζωῆς μὲ ἐκδρομὰς καὶ περπάτους, παιγνίδια, ἑορτὲς καὶ ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις, μαθητικὴ κοινότητα, ὁμάδες E.S.N., πρόσκοικαὶ ὁμάδες κλπ. κλπ.

Γιὰ ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ σημεῖα καὶ ἄλλα τέτοια, ὥς καὶ τὴν ὅλην λειτουργίαν τῶν προτύπων, θεωρῶ ἀπαραίτητες ὁρισμένες κοινὲς καὶ γενικὲς ἐκ τῶν ἄνω ὁδηγίες, ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ ἀπὸ τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ὁρθὴ καὶ ἀποδοτικὴ ὁργάνωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολείων αὐτῶν. Γιὰ τὴν ὁρθήν, λοιπόν, καὶ ἀποδοτικὴν λειτουργίαν τῶν προτύπων, εἶναι ἀπαραίτητες μερικὲς προϋποθέσεις, οἱ ἐξῆς:

1) Τὰ πρότυπα σχολεῖα θὰ ἐφαρμόσουν τὸ πνεῦμα καὶ τίς ἀρχὲς τῆς νέας Παιδαγωγικῆς. Πρέπει ὁτλ. ν' ἀλλάξῃ, νὰ μεταρρυθμισθῇ τὸ παιδαγωγικὸν μᾶς σύστημα, ποὺ ἰσχύει. Καὶ ἡ ἐργασία αὐτὴ θὰ γίνῃ μελετημένη καὶ σοβαρὰ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς καὶ ἀρμοδίους, ἀπὸ τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ὁ μᾶς σήμερα εἶναι φορτωμένον μὲ πολλὴ ἄλλη ἐργασία. Πρέπει, λοιπόν, νὰ ἰδρυθῇ στὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον εἰδικὸν τμήμα μεταρρυθμιστικόν, στὸ ὁποῖον νὰ ὑπηρετοῦν καὶ δασκάλοι. Τὸ ἔργον τοῦ θὰ εἶναι εὐρὺ καὶ σπουδαῖον. Ὡς πρὸς τὰ πρότυπα σχολεῖα θὰ ἐκδίδῃ κοινὲς καὶ γενικὲς νοτιάσεις καὶ ὁδηγίες γιὰ τὴν ὁργάνωσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς διδασκαλικῆς ἐργασίας καὶ σχολικῆς ζωῆς, θὰ κατευθύνῃ δὲ καὶ συντονίσῃ τὴν ὅλην προσπάθειαν καὶ λειτουργίαν αὐτῶν. Αἰτὶ ποὺ γίνεται σήμερα, ὅχι μόνον στὰ πρότυπα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα σχολεῖα, ποὺ ἐφαρμόζουν τίς νέας παιδαγωγικὰς ἀρχὰς, νὰ

έφαρμογή δ,π θέλει ό κάθε εκπαιδευτής και ό κάθε δάσκαλος, δέν μπορεί νά συνεχισθῇ.

2) Τά πρότυπα σχολεία λειτουργοῦν ἢ θά λειτουργοῦν σέ κάθε εκπαιδευτική περιφέρεια, πού ἔχει προϊστάμενο τόν Ἐκπαιδευτή. Ὁ Ἐκπαιδευτής, συνεπῶς, εἶναι καί ὁ φυσικός προϊστάμενος τῶν προτύπων σχολείων. Αὐτός θά ἐμπνέη καί θά καθοδηγῇ τό προσωπικό τους καί αὐτός οἰκονομικά θά τά διευθύνῃ. Πρέπει, λοιπόν, μ' ἐνδιαφέρον νά παρακολουθῇ τή νέα παιδαγωγική κίνηση καί νά πιστεῦῃ σ' αὐτή ἀναμφισβήτητα. Γιά νά μὴ διαβάξωμε γιά ἐντεκρόλειο δοξασία καί μόδα, γιά «αιρέσεις τῆς νέας Παιδαγωγικῆς» καί νά μὴ ταυτίζωμε τή συνολική μέθοδο γιά τήν πρώτη ἀνάγνωση μέ τή μέθοδο τοῦ Δρ DECROLY, τό ὅλο παιδαγωγικό σύστημά του, οὔτε καί τήν μέ πατριδογνωστική χροιά ἐνιαία διδασκαλία μέ τή διδασκαλία τῆς Πατριδογνωσίας, τήν ἀνάληψη γεωγραφικῶν ὁρῶν καί ἐννοιῶν κλπ. κλπ., ὥστε δέν μπορεί νά γίνεται λόγος γιά νέα παιδαγωγική κίνηση καί πρότυπα σχολεία. Γιά τή μελλοντική δηλ. ἐκλογή τῶν Ἐκπαιδευτῶν, θά πρέπει νά ὁρισθοῦν ἀντικειμενικά κριτήρια, πού νά ἐγγυῶνται καί ἐξασφαλίζουν καί τήν ἱκανότητα καί συμβολή τους στήν κα-

λή λειτουργία καί ἀπόδοση τῶν προτύπων ὅλων τῶν περιφερειῶν, ἐνῶ ἀπό τὰ ὁποῖα εἶναι καί ἡ ἐφαρμογή τοῦ ἄρθρ. 1 τοῦ 2029 νόμου.

3) Ἡ ἐκλογή, τέλος, τοῦ κατάλληλου προσωπικοῦ, ὄχι μόνο τοῦ διευθυντοῦ, ἀλλά ὅλων τοῦ προσωπικοῦ, εἶναι ἀπαραίτητη γιά τήν καλή λειτουργία τῶν προτύπων σχολείων. Ἐπαβεβλημένη ἐπίσης εἶναι καί ἡ κατάλληλη ρύθμιση πολλῶν ἄλλων συναφῶν ζητημάτων, ὅπως ἡ σωστή ὁργάνωση καί κατεύθυνση τῶν παιδαγωγικῶν συνεδρίων, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων, ὅπως σήμερα γίνονται, δέν συντελοῦν στήν προώθηση τῶν εκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων, ὁ συντονισμός τῆς ἐργασίας τῶν προτύπων καί τῆς ἐργασίας τῶν προτύπων τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν κλπ. κλπ.

Ἐθιξα μερικὰ ζητήματα γιά τὰ πρότυπα σχολεία. Ἡ πραγματοποίηση τῶν προοπτικῶν, πού ἀνέφερα καί ἡ κατάλληλη ρύθμιση τῶν ἄλλων συναφῶν ζητημάτων θά συντελέσουν στήν καλή ὁργάνωση καί λειτουργία τῶν προτύπων σχολείων, τὰ ὁποῖα θά ἀνακλίσουν κυριολεκτικά τό Δημοτικό μας σχολεῖο καί θά προσφέρουν σπουδαία Ἐθνική ὑπηρεσία.

ΣΟΦΑ ΔΟΓΙΑ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Ἐμπιστευθῆτι καλύτερον ἄλογον χωρὶς χαλινὸν παρὰ συζήτησιν χωρὶς τάξιν
(Θεόφραστος)

Ἡ νίκη ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον ὅστις ἔχει τὴν μεγαλυτέραν καρτερίαν. (Ναπολέον)

Ἐάν τὸ πρῶτον δὲν ἐπιτύχης, δοκίμασε καὶ πάλιν δοκίμασε (Φραγκλῖνος)

Ἡ ὑπομονὴ εἶναι πικρά, οἱ καρποὶ τῆς γλυκεῖς (Rousseau)

Σίφους πληγὴ κουφοτέρα - γλώσσης τὸ μὲν γὰρ τὸ σῶμα. ἡ δὲ ψυχὴ τιτρώσκει
(Πυθαγόρας)

Ἡ συμπεριφορὰ εἶναι ὁ καθρέπτης ὅπου ὁ καθεὶς δεικνύει τὴν εἰκόνα του
(Goethe)

Δεινὸν μὲν ἀπιστία πρὸς τὰ θεῖα καὶ καταφρόνησις αὐτῶν, δεινὴ δ' αὖθις ἡ δεισιδαιμονία
(Πλούταρχος)

Ἡ θρησκεία εἶναι ἀναγκαία εἰς τὴν λογικὴν, ὅπως ἡ λογικὴ εἰς τὴν θρησκείαν
(Washington)

Ὅλοι ὅσοι ὑπῆρξαν μεγάλοι καὶ ἀγαθοὶ ἀνευ Χριστιανισμοῦ, θὰ ἦσαν πολὺ μεγαλύτεροι καὶ καλύτεροι μὲ αὐτὸν
(Colton)

Τὰ ἐννέα δέκατα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν εἰς τὰς μητέρας ὀφείλουν τὸν πυρῆνα τοῦ μεγαλείου τῶν
(Κωστὴς Παλαιῦς)